

POLISH-UKRAINIAN FOUNDATION «**THE INSTITUTE OF
INTERNATIONAL ACADEMIC AND SCIENTIFIC
COOPERATION**»

THEOLOGICAL ACADEMY OF THE UNIVERSITY OF
CARDINAL STEFAN VYSHINSKY IN WARSAW

FUNDACJA ADD

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Збірник наукових есе учасників наукового стажування

**Варшава, Республіка Польща
2022**

Академічна доброчесність: виклики сучасності: збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян (Республіка Польща, Варшава, 16.05.22 – 24.06.2022) / уклад. Ю. Главчева; Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці»; Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського; Фундація ADD. Варшава, 2022. 259 с.

Укладач: ГЛАВЧЕВА Ю. М., PhD, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

У збірнику викладено матеріали наукових есе учасників стажування, організованого Польсько-українською Фундацією – Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці спільно з Духовною Академією Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві та польською Фундацією ADD.

Метою стажування є ознайомлення із європейськими підходами щодо питання наукового плагіату і популяризація академічної доброчесності, а також підвищення кваліфікації освітян та поглиблення співпраці в академічній та науковій галузі між Україною та Польщею.

У збірнику розглядаються основні проблеми академічної доброчесності в навчальних та наукових роботах, що пов'язано з інтенсивною комп'ютеризацією та інформатизацією всіх аспектів людського життя.

© Інститут Міжнародної Академічної і Наукової Співпраці, 2022
© Фундація АДД, 2022

ЗМІСТ

ПРО ОРГАНІЗАТОРІВ.....	10
Андрощук І. І.....	11
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА МАЙБУТНЯ ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ФАХІВЦІВ В ГАЛУЗІ ОБЛІКУ, АУДИТУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ	11
Бабовал Н. Р.	14
ФОРМУВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ	14
Балабан С. М., ...	17
Дараган В. В.....	17
ЩОДО СТАНУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ДНІПРОПЕТРОВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ.....	17
Батраченко І. Г., ...	21
Плошинська А. А.....	21
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ЗНИЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДРОДЖЕННЯ	21
Бережна К. В.,.....	25
Ненастіна Т. О.....	25
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ДИПЛОМНИХ РОБОТАХ СТУДЕНТІВ.....	25
Білоус І. І., ...	29
Дем'янюк А. В.	29
СУЧАСНІ ПРАКТИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ.....	29
Богдан С. К., ...	33
Тарасюк Т. М.,.....	33
Приходько Н. С.....	33
АЛГОРИТМ ОЦІНКИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НАУКОВОЇ СТАТТІ: З ДОСВІДУ РОБОТИ РЕДАКЦІЇ ФАХОВОГО ВИДАННЯ	33
Бойван О. С.....	41
ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ ДОНЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА	41

Борисюк О. С.....	46
ОСНОВНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УКРАЇНІ.....	46
Бугаєвський С. О.,.....	49
Бугаєвська Ю. В., ...	49
Чумакова А. Д.	49
УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ ХНАДУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ	49
Вознюк Л. А.	54
ПОНЯТТЯ «АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ» ТА ЙОГО ВИДИ	54
Волошина Г. П., ...	57
Коберник Г. І., ...	57
Мельничук В. О.	57
РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	57
Гета Д. С.	60
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ.....	60
Глоба Т. А.,.....	64
Черевко С. В.	64
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ДНІПРОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА	64
Гончарова Ю. А.	69
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ПІДГОТОВЦІ ПРАВНИКІВ.....	69
Григоренко Т. В.	72
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ДОСВІД УМАНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ.....	72
Грітченко Т. Я.,.....	78
Росенко Л. М., ...	78
Чучаліна Ю. М.....	78
ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ	78
Грицай О. Д., ...	82
Терендій О. В.	82
ПРОБЛЕМИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	

.....	82
Грищенко І. В.,.....	86
Наумовська О. В.,.....	86
Рудакова Н. І.	86
ПРИНЦИПИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ФОЛЬКЛОРИСТИЦІ...	86
Гроссу Н. В.....	90
ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА	ДОВУЗІВСЬКОМУ ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН.....
Грудка Б. Г.....	93
АВТОРСЬКА ЕТИКА ПРИ ФОРМАЛІЗАЦІЇ НАУКОВОЇ РОБОТИ	93
Діхтяренко С. Ю.,.....	96
Добридень А. В.,.....	96
Лівандовська І. А.....	96
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК БАЗОВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ	НАУКОВОЇ ДУМКИ В УМАНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ
УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ	96
Дмитраш О. Ю.....	100
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ	ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ .....
Дубель Н. І.	103
АКАДЕМІЧНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ПІДГРУНТЯ АКАДЕМІЧНОЇ	ДОБРОЧЕСНОСТІ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У
ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	103
Жовнір М. М.....	107
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВИЙ ТЕКСТ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ Й МОВНОЇ
НОРМАТИВНОСТІ.....	107
Загайнова О. А.	110
ПРОБЛЕМИ РОЗПІЗНАВАННЯ ПЛАГІАТУ У КВАЛІФІКАЦІЙНИХ	РОБОТАХ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ .....
Іванків Я. І.,.....	113
Луканюк М. І.....	113
АСПЕКТИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО	ПРОЦЕСУ .....
	113

Калабська В. С.	116
ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА ФАКУЛЬТЕТІ МИСТЕЦТВ УДПУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ	116
Козій О. М., ...	120
Тарасюк Л. М.	120
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІТЬ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ	120
Конівіцька Т. Я.	124
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УНІВЕРСИТЕТУ.....	124
Короленко О. О., ...	128
Філяк Р. В.....	128
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІТЬ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ	128
Красницький І. В., ...	132
Романів Х. Б.....	132
ОСОБЛИВОСТІ ДОТРИМАННЯ ВИМОГ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРИ НАПИСАННІ ПІДРУЧНИКІВ ТА НАВЧАЛЬНИХ ПОСІБНИКІВ	132
Машковська Л. В., ...	136
Коваленко-Чукіна І. Г., ...	136
Авраменко О. О.	136
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ..	136
Медянова О. В.	140
НООЕТИЧНІ ВИМОГИ У ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ, АСПЕКТ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ	140
Мельник Р. А.....	144
ПІДВИЩЕННЯ ЗНАЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ СЕРЕД СТУДЕНТІВ БАКАЛАВРАТУ – ПОСТІЙНЕ ЗАВДАННЯ ВИКЛАДАЧА.....	144
Міщенко М. С., ...	150
Шеленкова Н. Л.....	150
ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УДПУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ.....	150
Моркляник О. І.....	154
ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ	

НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»	154
Нагернюк Д. В.,.....	158
Коваленко Л. Г.,.....	158
Жмуденко В. О.	158
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ	158
Назаренко І. В.	162
ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ	162
ПОВАКІВСЬКА Л. В.	165
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ І НЕЧЕСНІСТЬ.....	165
Огнев'юк Т. В.....	169
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ НАУКОВЦЯ.....	169
Олексенко В. Г., ...	173
Карповський С. В.,.....	173
Копилов Е. В.....	173
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ. ВИМОГИ ДО СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ.....	173
Олексин І. Я.....	177
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ	177
П'янківська Л. В.....	181
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА ЦІННІСТЬ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	181
Пісняк В. С.....	186
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ	186
Подзерей Р. В.	190
ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УМАНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ	190
Позднякова О. Л., ...	194
Кирбят'єв О. О.....	194
ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ХОРТИЦЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ.....	194

Полотай О. І.....	198
ЗАСТОСУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ (НА ПРИКЛАДІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ КІБЕРБЕЗПЕКА ЛДУ БЖД).....	198
Радзівіл Т. А.,.....	202
Бойко І. М.	202
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 025 МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО.....	202
Риженко І. М.....	207
СТРУКТУРА ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ (ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ)	207
Сапицька О. М.....	213
СИСТЕМНИЙ ВПЛИВ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА СТАБІЛЬНІСТЬ ТА ДОБРОБУТ ЛЮДСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ.....	213
Сидоренко Т. М.....	217
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ НАУКОВОЇ ЕТИКИ ТА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	217
Ситько О. М.....	221
ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ ЯК СИСТЕМНА ПРОБЛЕМА	221
Смолянчук Н. В., ...	225
Смолянчук Р. В.	225
ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ В СТУДЕНТСЬКИХ РОБОТАХ З ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН.....	225
Стасюк Н. О.....	229
ПЛАГІАТ. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА РЕАЛІ СЬОГОДЕННЯ	229
Столярчук В. М.	233
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ – ЗАПОРУКА ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ	233
Торчинська Т. А., ...	236
Шевчук І. В.,.....	236
Байдюк Л. М.....	236
ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ТА НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	236

Черненко А. П., ...	242
Шиян А. Г.	242
ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ВИКОРИНЕННЯ ПЛАГІАТУ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ.....	242
Черновол О. М.	246
АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ ТА ЙОГО РІЗНОВИДИ.....	246
Штепа О. О.	250
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УМОВАХ ПАРТИСИПАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ МЕДИЧНОГО ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО ПРОСТОРУ	250
Шульга М. А.....	254
ЧИ МОЖЛИВО І ЯК МОЖЛИВО ПОПЕРЕДИТИ ПЛАГІАТ? (ВЛАСНИЙ ДОСВІД ВІДПОВІДІ НА ПИТАННЯ).....	254
ОПУБЛІКОВАНІ ТЕЗИ ТА ЕСЕ, А ТАКОЖ РОЗМІЩЕНІ НА ВЕБ-СТОРІНКАХ МАТЕРІАЛИ НАДАЮТЬСЯ НА ІСНУЮЧИХ УМОВАХ І В НАЯВНІЙ ФОРМІ	259

ПРО ОРГАНІЗАТОРІВ

Польсько-українська фундація «Інститут Міжнародної Академічної та Наукової Співпраці» (ІМАНС, REGON 36590701300000) є неурядовою та некомерційною організацією, створеною на засадах добровільності, гуманності та гласності. Метою створення та діяльності ІМАНСу є сприяння розвитку потенціалу та підвищення академічної мобільності науковців та фахівців на арені міжнародної освіти.

Місце проведення стажування: державний вищий навчальний заклад Республіки Польща – Духовна Академія Університету Кардинала Стефана Вишинського у Варшаві (REGON 006237430).

Проходження стажування забезпечує освітня Fundacja ADD (Варшава, KRS: 0000502104), метою діяльності якої є сприяння адаптації та інтеграції українських мігрантів за кордоном.

*Андрощук І. І.,
канд. екон. наук, доц., доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА МАЙБУТНЯ ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ФАХІВЦІВ В ГАЛУЗІ ОБЛІКУ, АУДИТУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

Академічна доброчесність в буквальному прочитанні Закону України «Про вищу освіту» трактується як «сукупність етичних принципів та визначених Законом України «Про освіту», цим Законом та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень». Аналізуючи дане визначення, можна зробити висновок, що в ньому робиться акцент на процесах «навчання», «викладання» та «провадження наукової діяльності». Разом з тим, професійна діяльність також передбачає необхідність дотримання певних етичних вимог і на них необхідно також робити акцент, що вимагає приділення уваги при підготовці майбутніх професіоналів в процесі навчання закладах вищої освіти. В контексті цього вважає відмітити розробки саме Григорія Давидова, яким проаналізовано історичний процес становлення фундаментальних принципів і постулатів аудиту, детально розглянута його морально-етична концепція [1].

Наприклад, професія бухгалтера та аудитора пов'язана з суворими професійними вимогами, які регламентовані як національними законодавчими документами, так і міжнародними стандартами та кодексами. Так, Згідно із Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [2] аудитори зобов'язані при наданні аудиторських послуг забезпечити «етичну професійну поведінку із дотриманням пріоритету суспільних інтересів, загальних норм моралі, принципів незалежності та об'єктивності, професійної компетентності,

конфіденційності та професійної таємниці». Суворі етичні вимоги регламентовані Міжнародним Кодексом етики для професійних бухгалтерів [3]. Даним кодексом визначені фундаментальні принципи, які включають такі вимоги: «чесність, об'єктивність, професійна компетентність та належна уважність, конфіденційність та професійна поведінка» [3].

При підготовці майбутніх фахівців необхідно розуміти цей взаємозв'язок та більш широко розглядати проблеми академічної доброчесності, оскільки це має прямий вплив на їх професійну діяльність. Акцент на академічній доброчесності як на невід'ємному аспекті лише навчальної діяльності звужує розуміння здобувачів їх відповідальності, прав та обов'язків в майбутній професійній діяльності. Наприклад, розглядаючи принцип чесності необхідно акцентувати увагу а тому, що цей принцип має прямий вплив на їх майбутню професійну діяльність, оскільки аудитори та професійні бухгалтери повинні бути прямим («straightforward») та чесними в усіх професійних та ділових відносинах. Принцип об'єктивності, який передбачає не йти на компроміс в процесі професійного через упередженість, конфлікт інтересів або неналежний вплив інших осіб або сторін, також формується в процесі навчання. Принцип професійної компетентності та належної уважності, крім необхідності здобуття та підтримки професійних знань та навичок для рівня, необхідного для забезпечення можливості надання компетентних професійних послуг на основі поточних технічних і професійних стандартів та законодавства, передбачає необхідність діяти ретельно та відповідно до вимог технічних та професійних стандартів. Принцип професійної поведінки передбачає необхідність діяти відповідно до вимог законодавчих та нормативних документів і уникнення такої поведінки, що може дискредитувати професію. Разом з тим, спеціальні етичні принципи аудиторської та бухгалтерської професії включають і вимогу конфіденційності, яка передбачає необхідність поважати конфіденційність інформації, набутої в результаті професійних і ділових відносин.

Навчання майбутніх професійних бухгалтерів та аудиторів обов'язково має

передбачати розгляд загальних етичних принципів, загальних принципів академічної доброчесності, а також їх проектування на майбутню професію з урахуванням спеціальних вимог міжнародних стандартів та міжнародного кодексу.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Давидов Г.М. Аудит : теорія і практика: Монографія. Кіровоград : ТОВ «Імекс-ЛТД», 2006. 324 с.
2. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21 грудня 2017 року №2258-VIII (із змінами та доповненнями) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 18.06.2022).
3. Handbook of the International Code of Ethics for Professional Accountants (including International Independence Standards). URL: https://www.ifac.org/system/files/publications/files/IESBA-English-2020-IESBA-Handbook_Web-LOCKED.pdf (дата звернення: 18.06.2022).

*Бабовал Н. Р.,
канд. екон. наук,
доцент кафедри менеджменту і методології освіти,
Тернопільський обласний комунальний
інститут післядипломної педагогічної освіти*

ФОРМУВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Розроблення та оприлюднення Положення про академічну доброчесність має стати для закладу освіти основним документом, на підставі якого здійснюється вся робота із формування та дотримання відповідних норм. Орієнтовна структура Положення про академічну доброчесність: правові та етичні принципи академічної доброчесності в закладі освіти; перелік можливих порушень академічної доброчесності; інформаційні заходи із формування академічної доброчесності та попередження фактів її порушення; порядок реагування закладу освіти на можливі факти порушення академічної доброчесності та можливі види відповідальності за ці порушення.

Ці правила мають бути відомими всім учасникам освітнього процесу, тому Положення має бути оприлюднено, роз'яснено і постійно знаходитися у відкритому доступі.

Педагогічні працівники здійснюють свою діяльність з дотриманням принципів академічної доброчесності й формують в здобувачів освіти такі важливі цінності, як чесність, довіра, справедливість, взаємоповага, відповідальність за результати своєї роботи. Спрямовують зміст завдань під час проведення навчальних занять на творчу та аналітичну роботу здобувачів освіти. Пропонують завдання, які відповідають віковим особливостям, реальним навчальним можливостям, унеможливають списування, спрямовані на розвиток критичного мислення. Ставлять проблемні питання, відповіді на які відсутні в підручнику чи в інших джерелах й потребують самостійної роботи здобувача освіти. Педагогічні працівники неупереджено оцінюють результати навчання учнів на основі зрозумілих і чітких критеріїв

оцінювання результатів навчання. Проводять системну просвітницьку роботу про необхідність дотримання принципів академічної доброчесності [1, с. 40].

Велику допомогу у поширенні знань про академічну доброчесність може надати просвітницька кампанія, яку здійснює Проєкт сприяння академічній доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP).

Якщо говорити про виявлення порушень академічної доброчесності та заходи для протидії, то необхідно зазначити, що обов'язок керівництва закладу освіти – постійно контролювати дотримання норм академічної доброчесності та вживати необхідні дії, щоб протидіяти фактам можливих її порушень. Особливу увагу варто звернути на використання або розроблення критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів. Для розгляду питань про порушення академічної доброчесності у закладі можуть створюватися комісії, які надають керівництву закладу рекомендації щодо можливих дій. Варіанти реагування на факти порушень та можливих форм академічної відповідальності пропонує частина 6 статті 42 Закону України «Про освіту» [2]. У Законі України «Про повну загальну середню освіту» вказано про формування закладом освіти внутрішньої системи забезпечення якості освіти, яка має включати механізми забезпечення академічної доброчесності, порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності, види академічної відповідальності педагогічних працівників та учнів за порушення академічної доброчесності [3].

Під час інституційного аудиту закладів освіти оцінювання освітніх і управлінських процесів та внутрішньої системи забезпечення якості освіти здійснюється за чотирма напрямками [1]: оцінювання напряму «педагогічна діяльність педагогічних працівників закладу освіти за вимогою/правилом організації педагогічної діяльності та навчання здобувачів освіти на засадах академічної доброчесності» здійснюватиметься за критеріями: педагогічні працівники під час провадження педагогічної та наукової (творчої) діяльності дотримуються академічної доброчесності; педагогічні працівники сприяють дотриманню академічної доброчесності здобувачами освіти; оцінювання напряму «управлінські процеси

закладу освіти за вимогою/правилом формування та забезпечення реалізації політики академічної доброчесності» здійснюватиметься за критеріями: заклад освіти впроваджує політику академічної доброчесності; керівництво закладу освіти сприяє формуванню в учасників освітнього процесу негативного ставлення до корупції.

Керівництво закладу освіти має періодично моніторити стан дотримання норм академічної доброчесності у закладі освіти. Це можна робити шляхом вивчення публікацій педагогічних працівників, опитувань педагогічних працівників і учнів, спостережень за проведенням навчальних занять. Отриману в результаті моніторингу інформацію можна розглянути на засіданні педагогічної ради та використати у самооцінюванні якості освітньої діяльності та якості освіти у закладі [1, с. 38].

Отже, академічна доброчесність є невід’ємною складовою забезпечення якості освіти, тому кожен учасник освітнього процесу має її дотримуватися з метою забезпечення до довіри до результатів навчання та викладання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бобровський М., Горбачов С., Заплотинська О., Ліннік О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. 2-ге вид., перероб. і доп. К., Державна служба якості освіти, 2021. 350 с. URL: <https://cutt.ly/vJAVfBj> (дата звернення: 07.06.2022).
2. Закону України Про освіту від 05.09.2017 №2145-VIII Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 06.06.2022).
3. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січня 2020 р. № 463- IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> (дата звернення: 05.06.2022).

*Балабан С. М.,
канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

*Дараган В. В.,
д-р. юрид. наук, доцент, завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

ЩОДО СТАНУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ДНІПРОПЕТРОВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Економічний поступ будь-якої країни чи регіону завжди базований на науковій основі. Саме наука створює інструменти для технологічного, економічного та соціального розвитку. Однак в умовах глобальної проблеми масових «псевдонаукових» досліджень та «псевдонавчання» згаданий наслідковий зв'язок не реалізовується, що призводить до спотворення системи освіти. Одна з вагомих причин такого стану – недотримання норм академічної доброчесності, а інколи і просто їх нерозуміння. Академічна доброчесність також є однією з дієвих передумов формування і зміцнення економічної безпеки закладу вищої освіти, яка залежить від значної кількості чинників, важелів та індикаторів прямої й опосередкованої дії. Серед даних чинників чільне місце у стратегічному гарантуванні економічної безпеки належить саме академічній доброчесності [1, с. 122].

На сьогодні у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ ведеться постійна робота щодо контролю за дотриманням академічної доброчесності як здобувачами вищої освіти так і науково-педагогічним складом університету. Крім того, ведеться постійна робота щодо удосконалення нормативного забезпечення вказаної діяльності шляхом запровадження відповідних положень у нормативно-правові акти університету.

Систему нормативно-правового забезпечення академічної доброчесності у

Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ можна поділити на 2 основних напрямки:

- систему нормативно-правового забезпечення академічної доброчесності освітнього процесу (Положення про організацію освітнього процесу у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ та Уніфіковані вимоги до написання та оформлення курсових та кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти);

- систему нормативно-правового забезпечення академічної доброчесності наукової діяльності (Положення про запобігання академічному плагіату у науково-дослідній роботі учасників освітнього процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ; Положення про попередню експертизу дисертацій у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ).

Основними нормативним актом в системі нормативно-правового забезпечення академічної доброчесності освітнього процесу можна назвати Уніфіковані вимоги до написання та оформлення курсових та кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти. Зокрема, мова йде про розділ 3 вказаних вимог «Уніфіковані вимоги до перевірки на академічний плагіат письмових курсових робіт здобувачів вищої освіти» [2].

Слід відмітити що на початковій стадії запровадження вказаних вимог в університеті постійно виникали окремі труднощі як у здобувачів вищої освіти так і у науково-педагогічних працівників, які здійснювали подальшу перевірку роботи щодо відповідності теми та наукових висновків. Зокрема основна проблема виникала у зв'язку з тим, що роботу на перевірку здійснює працівник відділу забезпечення якості освіти і така перевірка здійснюється без аналізу змісту роботи на відповідність вимогам до таких робіт, які запровадженні окремою кафедрою. Після перевірки на унікальність робота надсилалась на відповідну кафедру для подальшої перевірки. За результатами перевірки НПП кафедри досить часто направляли роботи на

доопрацювання здобувачам вищої освіти, які у свою чергу вносили відповідні зміни, у тому числі текстові. У разі внесення таких змін, логічним кроком було б повторне направлення роботи на перевірку, однак положення не передбачало такої можливості, крім того повторні перевірки прямо впливали на економічну складову діяльності університету, адже така перевірка надавалась на основі платних послуг комп'ютерної системи Unicheck.com. Вказане питання було опрацьоване, за результатами чого було внесено зміни у положення в результаті чого робота надсилається на перевірку НПП кафедри після перевірки на відповідність роботи вимогам кафедри.

Одним із основних нормативних актів, направлених на забезпечення академічної доброчесності в науковій діяльності університеті є Положення про запобігання академічному плагіату у науково-дослідній роботі учасників освітнього процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Відповідно до Положення перевірки на оригінальність підлягають дисертаційні роботи (наукові доповіді) та автореферати здобувачів наукових ступенів доктора філософії та доктора наук, виконаних в Університеті; монографії, наукові статті, тези доповідей, підготовлені науково-педагогічними працівниками, аспірантами (ад'юнктами), докторантами, та наукові статті, тези доповідей, підготовлені здобувачами вищої освіти [3].

На кафедрі визначаються особи, відповідальні за перевірку наукових робіт, з числа викладачів (інша відповідальна особа), які можуть здійснювати виконання покладеної функції. Відповідальним за перевірку наукової роботи також може призначатися керівник наукової роботи. Такими особами не можуть бути, лаборант кафедри, студенти (курсанти), докторанти, ад'юнкти (аспіранти), здобувачі. Однак, на сьогодні в університеті для НПП не забезпечено доступ до комп'ютерної системи Unicheck.com, а самим положенням передбачена перевірка через безкоштовні системи, які не надають послуг якісної перевірки україномовних текстів. Тому на

сьогодні, на нашу думку, невирішеним залишається питання перевірки робіт на унікальність силами кафедр.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колесніков А. Академічна доброчесність в українському освітньо-науковому просторі: проблеми та соціальні загрози. Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. 2019. Вип. 24. С. 122-128.
2. Стандарт Уніфіковані вимоги до написання та оформлення курсових та кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти: наказ ДДУВС № 485 від 07.06.2021.
3. Положення про запобігання академічному плагіату у науково-дослідній роботі учасників освітнього процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: наказ ДДУВС № 36 від 23.01.2017.

*Батраченко І. Г.,
д-р. психол. наук, доцент, професор кафедри психології
Університет митної справи та фінансів, М. Дніпро*

*Плошинська А. А.,
канд. психол. наук, старший виклад. кафедри фізичного виховання
Дніпровський національний університет Імені Олеся Гончара*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ЗНИЖЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДРОДЖЕННЯ

Академічна доброчесність, з одного боку, інтуїтивно добре зрозумілий концепт для всіх учасників освітнього процесу починаючи з учнів та студентів і закінчуючи вчителями та професорами. З іншої сторони наукова концептуалізація згаданого вище феномену є справою непростого та дискусійного. На це вказують багато дослідників, які намагаються досягнути ті чи інші аспекти проблеми академічної доброчесності [1; 4]. Ще складніше справа щодо вимірювання рівня академічної доброчесності чи недоброчесності у конкретних випадках, установах, сферах освіти на той чи інший період часу. Тим не менше ми свідомо підемо на висловлювання констатації, що упродовж останніх тридцяти років спостерігається виразний тренд неухильного зниження рівня академічної доброчесності в Україні, яке у режимі загостреного прискорення відбувається і до нині, попри активізацію боротьби з проявами академічної недоброчесності.

Далі ми спробуємо хоч частково обґрунтувати та проаналізувати висловлену гіпотезу, усвідомлюючи що достатньо високого рівня доказовості нам навряд вдасться досягти. Будемо вважати висловлене просто інформацією для роздумів, якою, на нашу думку, теж варто ділитися.

Аналізуючи феномени академічної доброчесності та недоброчесності доцільно буде залучити такий концептуальний інструмент як «трикутник шахрайства», який запропонували відомі фахівці з кримінальної психології С. Альбрехт, Дж. Венц та

Т. Уильяме ще кілька десятиліть тому опікуючись проблемами розслідування та профілактики внутрішньо корпоративної злочинності [2]. Згідно їх моделі злочин виникає внаслідок кумулятивної дії трьох чинників:

- можливості більш чи менш легко здійснити дане діяння;
- інтенсивності тиску обставин які б змушували особу до скоєння злочину;
- рівня наявності у суб'єкта механізмів морального виправдання правопорушення.

За такої моделі схиляння або утримання від шахрайства визначається не якимось одним із зазначених чинників, а їх сумацією де менша інтенсивність одного фактору може компенсуватися більшою інтенсивністю іншого тощо. Що ж стосується профілактики цього правопорушення, то роботу потрібно вести по всіх цим факторам.

Відтак повертаючись до проблеми зростання академічної недобросовісності, яка так чи інакше є однією із форм шахрайства, слід зазначити, що по багатьом параметрам об'єктивні можливості та легкість здійснення виросли на порядок. Особливо це стосується плагіату. Так якщо у паперову епоху плагіатору треба було потрудитися щоб переписати від руки, або передрукувати на друкарській машинці запозичений текст, то в електронну епоху здійснення копіпасту потребує незрівнянно менше зусиль і часу. Теж саме стосується й доступу до джерел запозичення. В інформаційному суспільстві на відміну від індустріального не треба витрачати час на дорогу до бібліотек, інколи в інше місто, а то й країну. Джерела інформації, і в тому числі для запозичень, завжди поряд в інтернет-простоті і у надзвичайно широкому асортименті.

Таким чином стрибкоподібний розвиток інформаційних технологій, окрім низки безсумнівних переваг побічного спрацював і на розширення технічних можливостей для плагіату, а нагода, як говорили ще в древності, породжує злочини. Для багатьох спокуса копіпасту стала важко переборною, хоча схоже що розвиток

програм антиплагіату скоро згорне свято копіпастерів. Але принаймні тимчасово сплеск плагіаторства має місце бути й поки що не закінчився.

Що ж стосується тиску обставин, який штовхав і продовжує штовхати до плагіату теж останніми десятиліттями посилився. Зокрема через те в українському інформаційному суспільстві порівняно з індустріальною фазою його розвитку освіта і в тому числі вища стала масовою. До кінця XX століття, принаймні, у вищу освіту через її значно менші масштаби попадали люди переважною мірою гностичного типу емоційної спрямованості особистості [3] та добре розвинутими інтелектуальними здібностями.

Проте гностичний тип особистості як і високий рівень розвитку інтелектуальних здібностей не може бути за своєю природою масовим. Природжені і, навіть, сформовані інтелектуали складають завжди статистичну меншість у суспільстві, принаймні значно меншу ніж масштаб нинішньої вищої освіти. Тому в умовах масової вищої освіти невідворотно буде існувати значна частка осіб недостатньо мотивованих до інтелектуальної діяльності, яким вчитися нецікаво, що нерідко може бути ще й обтяжено браком здібностей. За таких умов не порушуючи норм академічної доброчесності отримати освіту неможливо. Тобто сам масовий характер нинішньої вищої освіти створює для значної частини її учасників своєрідний тиск обставин, який так чи інакше штовхає їх до академічної недоброчесності.

На початок XXI століття відбулися також і зміни в ментальних механізмах та моральних регулятивах освітньої діяльності. Ринок остаточно переміг освіту і маркетингова діяльність орієнтованих на прибуток освітніх установ спромоглася сформувати у споживачів освіти ірраціональне прагнення до неї, яке, на наш погляд, доречно було б назвати дипломоманією по аналогії з назвою одної з перших фінансових бульбашок, яка утворилася в Голландії 17 століття й збереглася в історії під метафорою «тюльпаноманії» [5].

Нині дипломоманія перетворила освіту фактично у величезну «освітню

бульбашку» де академічна доброчесність гранично девальвується. Але як і кожна бульбашка вона скоро лопне, що створить умови для нового відродження академічної доброчесності на теренах України.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Альбрехт С., Венц Дж., Уильяме Т. Мошенничество. Луч света, на темные стороны бизнеса / Перев. с англ. СПб: Питер. 1995. 400 с.
3. Додонов Б. И. Эмоция как ценность. М.: Политиздат, 1978. 272 с.
4. Доценко І. О. Академічна доброчесність у системі забезпечення якості вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. № 32. 2022. С. 31-42.
5. Рудницька, А. М. Вплив поведінкових відхилень на фінансових ринках на формування фінансових бульбашок. *International relations, part «Economic sciences»*. № 27. 2021. С. 35 – 37.

*Бережна К. В.,
канд. техн. наук, доцент кафедри мостів, конструкцій
і будівельної механіки ім. В.О. Російського,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

*Ненастіна Т. О.,
д-р. техн. наук, доцент, завідувач кафедри хімії та хімічної технології
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ДИПЛОМНИХ РОБОТАХ СТУДЕНТІВ

Академічна доброчесність є дуже важливою складовою для забезпечення якості результатів освіти випускників вищих навчальних закладів. В Україні розв'язанню цього питання приділяється достатньо уваги, але значних результатів, на наш погляд, поки що не досягнуто. Це стосується як гучних справ з порушенням «академічної етики» та відсутності по них правових наслідків так і рутинних прикладів академічної недоброчесної, які є наслідком формального підходу до навчання.

Одним з таких прикладів рутинної академічної недоброчесної є використання здобувачами освіти матеріалів з інтернету для написання рефератів, курсових та кваліфікаційних робіт. Причиною цього, на нашу думку, насамперед є недостатня підготовка здобувачів до такого виду контролю їх знань та вмінь. Особливо це стосується здобувачів, що навчаються за технічними спеціальностями. Більша кількість завдань та робіт з дисциплін для технічних спеціальностей пов'язана з розрахунками, розробкою графічних матеріалів та розв'язання задач, алгоритм яких задекларовано стандартами або методиками. Крім того, наприклад, складання деяких іспитів передбачає основним критерієм оцінювання «запам'ятовування й відтворення інформації, а не розвиток критичного і логічного мислення» [1]. Також для оцінювання достатньо часто використовують такі показники як відвідування занять, активність студентів в аудиторії та завчасне виконання завдань, що також не стимулює студентів до індивідуальної самостійної праці. Але такий формальний

підхід є не тільки в технічних вищих навчальних закладах. Тому вимоги до дотримання академічної доброчесності повинні не тільки декларуватися під час навчання, але й стимулюватися формами контролю, критеріями оцінювання, якістю завдань для самостійної роботи та іншими засобами організації навчання.

Аналіз існуючих навчальних планів технічних спеціальностей першого освітнього рівня показав, що більша частина курсових проєктів, робіт та індивідуальних завдань у першу чергу пов'язана з розрахунками та графічними завданнями. Кількість годин самостійної роботи на виконання цих завдань (наприклад 30 годин на курсовий проєкт) дає можливість здобувачу виконати тільки необхідні розрахунки та креслення. Але для написання дійсно індивідуальної роботи необхідно враховувати час на пошук літератури, її аналіз, виконання досліджень, та формулювання результатів цієї роботи. Для цього «більш-менш обґрунтованими можна вважати норми не менше 3–5 годин на сторінку, залежно від виду роботи» [2, с. 7]. Тому виконання подібних завдань, за запропонований в навчальних планах час, фактично позбавляє студентів можливості розвивати навички академічного письма.

Деякі індивідуальні завдання або повторюються з року в рік, або зовсім виключають індивідуальний підхід студентів до їх виконання. Це пов'язано, у деяких випадках, з особливостями технічних дисциплін, а інколи з відсутністю у викладачів зацікавленості та належного ставлення до формування у студентів необхідних навичок.

Вище сказане приводить до проблем на завершальному етапі навчання студентів за освітньою програмою базової вищої освіти – написанні та публічного захисту кваліфікаційної роботи, яка є обов'язковою для більшості стандартів вищої освіти для технічних спеціальностей [3].

Виконання дипломної кваліфікаційної роботи має на меті саме систематизування, закріплення і розширення теоретичних знань, вмінь та навичок, визначення спроможності їх практичного застосування у вирішенні професійних

завдань, що передбачені для первинних посад відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційних характеристик. З іншого боку всі вище перераховані компетенції можна перевірити також за допомогою атестаційного іспиту здобувачів вищої освіти.

Зазвичай дипломний проєкт складається з розрахунково-пояснювальної записки та графічної частини, причому написання дипломної роботи в більшості випадків базується на методичних рекомендаціях, в яких розкрито мету та задачі дипломної роботи студентів, перелік та зміст розділів роботи, висвітлено порядок організації її виконання та захисту, викладено вимоги до оформлення записки. Тому, звісно, у студентів-дипломників, що не мали достатньо часу, натхнення для виконання курсових проєктів, але володіють достатнім рівнем навичок та вмінь будуть виникати складнощі з підготовкою дипломної роботи.

Відповідно Закону України «Про освіту», одним з порушень академічної доброчесності вважається академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства [4, 5]. На сьогодні, при оцінюванні кваліфікаційних робіт здобувачів технічних спеціальностей цей показник покладений в основу визначення якості цих робіт з точки зору доброчесності. Визначення відсотка оригінальності тексту виконується спеціальними програмними засобами (<https://unicheck.com/uk-ua> або <https://plagiat.pl/>), а мінімальний відсоток оригінальності приймається нормативними документами вищого навчального закладу. Сучасні програми перевірки на плагіат також не можна назвати досконалими, зазвичай кожна з них показує різний відсоток в залежності від алгоритму і бази текстів для порівняння, а також налаштувань самої програми. Відрізнити плагіат від цитування вони також не можуть.

Великий обсяг дипломної роботи (~100 сторінок) в Україні у порівнянні з міжнародними стандартами, що складають до 50 сторінок, також ускладнює написання оригінального тексту. Крім того, деякі керівники дипломних проєктів

вважають перевірку на антиплагіат основним показником «гарної» роботи забуваючи, що будь-який бакалаврський диплом – це в першу чергу не наукова, а кваліфікаційна робота.

Тому на думку авторів, написання дипломного проєкту повинно бути прерогативою талановитих студентів, що дійсно можуть підходити до виконання цієї кваліфікаційної роботи творчо та неформально. Для інших студентів атестація бакалаврів повинна здійснюватись за допомогою атестаційного іспиту, причому вибір між написанням кваліфікаційної роботи чи іспитом повинен бути визначений самим студентом.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Студентський плагіат, частина 1. Хто винен? Академічна доброчесність Інформаційний бюлетень Випуск № 5 Лютий 2020 р. URL: <https://istu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/Integrity-bulletin-05.pdf>.
2. В. Бахрушин, Є. Ніколаєв. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. URL: <https://tinyurl.com/v6lg7wt>.
3. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань – 19 Будівництво та архітектура, спеціальність – 192 Будівництво та цивільна інженерія. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2021/03/19/192-Budivn.ta.tsyvil.inzhener-bakalavr-VO.18.01.pdf>.
4. Закон «Про освіту». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
5. Закон України «Про вищу освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

*Білоус І. І.,
канд. екон. наук, доцент кафедри освітології і педагогіки
Західноукраїнський національний університет*

*Дем'янюк А. В.,
канд. екон. наук, доцент кафедри освітології і педагогіки
Західноукраїнський національний університет*

СУЧАСНІ ПРАКТИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ

Теперішні засади функціонування сфери освіти зумовлюють актуальність та нагальність запровадження й дотримання академічної доброчесності. Академічна доброчесність – є надзвичайно важливою складовою частиною вищої школи як соціального інституту. Адже в процесі викладання, навчання, дослідження, написання наукових робіт усі суб'єкти вищої школи повинні дотримуватися принципів доброчесності, відповідальності та порядності.

В документі «Фундаментальні цінності академічної доброчесності», який був розроблений у 1999 році Міжнародним центром академічної доброчесності, зазначено, що «...академічна доброчесність – це відданість академічної спільноти, навіть перед лицем труднощів, шести фундаментальним цінностям: чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності й мужності» [1].

Імплементація принципів академічної доброчесності в освітньо-науковий простір є суттєво важливою, тому що академічна культура, яка заснована на зазначених принципах, сприяє формуванню інтелектуального суспільства, спроможного долати кризи і успішно розвиватися. В Україні увага до проблематики академічної доброчесності виникла, в першу чергу, через численну кількість публічного розкриття академічного плагіату. В 2017 році було прийнято нову редакцію Закону України «Про освіту», де у статті 42 було визначено, що «академічна

доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [2]. В пункті 4 цієї ж статті зазначено, що «порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат; самоплагіат; фабрикація; фальсифікація; списування; обман; хабарництво; необ'єктивне оцінювання; надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання; вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання» [2].

Також в Законі визначено і відповідальність за порушення академічної доброчесності, проте, не зважаючи на це, проблема академічної доброчесності залишається актуальною до теперішнього часу. Тому перед керівництвом та викладачами закладів вищої освіти стоїть важливе завдання – організувати результативний навчальний процес на базі якісної освіти з дотриманням академічної доброчесності, як одного з головних принципів діяльності закладу освіти.

Кожен заклад вищої освіти встановлює та проголошує власну дієву політику академічної доброчесності. Так, Західноукраїнський національний університет (ЗУНУ) позиціонує себе як класичний університет міста Тернополя, де панує академічний дух, наука, думка і воля – альфа і омега формування особистості. В ЗУНУ розроблені та впроваджені «Кодекс академічної доброчесності Західноукраїнського національного університету», Положення про академічну доброчесність, «Етичний кодекс Західноукраїнського національного університету»,

«Кодекс корпоративної культури Західноукраїнського національного університету», Положення про комісію з доброчесності та наукової етики Західноукраїнського національного університету, Положення про групу сприяння академічній доброчесності Західноукраїнського національного університету, Положення про систему внутрішнього забезпечення якості освіти в Західноукраїнському національному університеті, Порядок проведення перевірки на ознаки схожості за допомогою сервісу Unichек та низку інших документів задля дотримання академічній доброчесності [3]. Також, Університет був одним з перших вітчизняних закладів вищої освіти, який активно долучився до реалізації проекту сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP), під егідою Американської Ради з міжнародної освіти, та посприяв у проведенні інтерактивної лекції для студентів щодо принципів академічній доброчесності, роз'яснення важливості дотримання правил академічного процесу для студентів особисто, репутації ЗВО та загалом для майбутнього розвитку країни [4]. В ЗУНУ систематично проводяться різноманітні заходи на тематику академічній доброчесності за участю викладачів та студентів.

На нашу думку, прийняття законів, норм відповідальності та кодексів не є достатнім для подолання академічній недоброчесності. Важливо, щоб кожен представник освітньо-наукового простору дотримувався академічній доброчесності, керуючись її принципами. Доцільно ще зі школи знайомити школярів з поняттям академічна доброчесність, оскільки навчивши їх основних принципів, буде закладено фундамент формування відповідальних, самостійних та доброчесних студентів, які будуть вміти критично мислити та аналізувати, що так необхідно в умовах сьогодення в нашому суспільстві. З метою практичної імплементації академічній доброчесності в освітньо-науковий простір закладам вищої освіти варто запроваджувати навчальні

курси з академічного письма для студентів задля точного розуміння ними засад та принципів академічної доброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. The Fundamental Values of Academic Integrity. URL: https://academicintegrity.org/images/pdfs/20019_ICAI-Fundamental-Values_R12.pdf (дата звернення: 10.06.2022).
2. Офіційний портал Верховної Ради України. Закон Про освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.06.2022).
3. Академічна доброчесність. URL: <https://www.wunu.edu.ua/news/academic-integrity/> (дата звернення: 10.06.2022).
4. «Академічна доброчесність: навчання заради успіху». URL: <https://www.wunu.edu.ua/news/17140-akademchna-dobrochesnst-navchannja-zaradi-usphu.html> (дата звернення: 10.06.2022).

Богдан С. К.,
канд. філол. наук, професор кафедри історії та культури української мови
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Тарасюк Т. М.,
канд. філол. наук, доцент кафедри історії та культури української мови
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Приходько Н. С.,
канд. філол. наук, старший викладач кафедри історії та культури української
мови
Волинський національний університет імені Лесі Українки

АЛГОРИТМ ОЦІНКИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НАУКОВОЇ СТАТТІ: З ДОСВІДУ РОБОТИ РЕДАКЦІЇ ФАХОВОГО ВИДАННЯ

Тема академічної доброчесності в науковому середовищі не нова, хоча й повсякчас актуальна, про що свідчать численні напрацювання українських та зарубіжних фахівців, насамперед правила, регламентовані офіційними документами й рекомендаціями, та безпосередні практики їх використання.

Нормативно-правовим орієнтиром щодо академічної доброчесності для спільноти українських учених слугує Закон України «Про освіту», зокрема стаття 42, яка визначає поняття академічна доброчесність, регламентує дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками та здобувачами освіти, диференціює різновиди порушення академічної доброчесності та способи притягнення до відповідальності за них [4]. Детальніші інструкції щодо особливостей названого явища в науковому середовищі подані в різних підзаконних документах від Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти й науки України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти тощо, як-от: Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо) [9], Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності [7], Рекомендації

для експертів із розгляду внутрішньої політики і процедур забезпечення академічної доброчесності та зовнішньої оцінки їх якості [8], Порядок скасування рішення про присудження ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації [6] та ін. [2; 13].

Закономірно, що питання академічної доброчесності особливо актуальне для наукових видань, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних досліджень на здобуття наукових ступенів доктора та кандидата наук. Таку нагальність вирішення проблем доброчесності у фахових виданнях засвідчують реальний стан справ з виявлення плагіату в наукових публікаціях і праці вчених та експертів з авторського права та інтелектуальної власності, наприклад: про плагіат на рівні тексту, ідеї та форми вираження твору [14; 16], про методи виявлення неправомірних запозичень в наукових текстах [5; 10], про причини вчинення плагіату та шляхи його попередження [15], про цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату [11], про неможливість формування і роботи механізмів академічної доброчесності в українському суспільстві [12].

Академічна доброчесність наукових публікацій апріорі прямо пропорційно залежить від відповідальної й професійної роботи фахових видань в Україні. На наше переконання (і про це стверджує безпосередній практичний досвід нашого видання «Лінгвостилістичні студії») ця складова і є однією з найпосутніших передумов бажаних змін у цій царині.

Наш багатолітній досвід дав можливість виробити чіткий алгоритм роботи з авторами й недопущення академічної недоброчесності в наукових статтях, принаймні досягнути мінімальних похибок на етапі додрукарської підготовки видання. Визначальна роль у цьому, за нашими спостереженнями, належить: 1) якісній і злагодженій роботі редколегії, наявності у її складі відповідальних і професійно умотивованих членів, налаштованих на реальну роботу, а не на номінальну приналежність до членства; 2) якісному, ретельному й кваліфікованому рецензуванню, що унеможливорює рекомендації низькопробного наукового

продукту; 3) добротним антиплагіатним програмам, здатним віднаходити якнайточніше і найповніше в авторських рукописах інтертекстову («чужу») інформацію (принагідно зауважимо, що саме цей чинник не випадково ставимо останнім з огляду на недосконалість приступних для використання таких програм, а тому зі зрозумілих і очевидних причин надаємо перевагу двом першим, які беззастережно виправдали себе й ствердили правомірність саме таких наших орієнтацій).

Щоб унеможливити самоплагіат у статті, яка надійшла до редакції, вважаємо за доцільне звернутися насамперед за допомогою до тих членів редколегії, які є фахівцями в подібній / суміжній проблематиці, а отже, володіють достатньою інформацією щодо первинності / вторинності одержаних наукових результатів та їх оприлюднення.

Важливим елементом з'ясування академічної доброчесності автора наукової праці вважаємо моніторинг всього його наукового доробку. За умов віднайдення тематично подібних праць у реєстрі, варто детально ознайомитися з їх змістовим наповненням. Якщо в автора знаходимо подібні тематично публікації, одразу відмовляємо йому в публікації, бо автор таким чином свідомо порушує наші вимоги, актуалізовані на сайті видання про те, що поданий до розгляду матеріал має бути поданий вперше, а отже, не є банальним повтором уже оприлюднених результатів.

Особлива увага нашої редакції до рукописів статей, що мають кількох авторів (для уникнення неброчесності на цьому етапі створення наукового продукту, принаймні для його мінімізації, наш журнал обмежив їх двома авторами і не приймає до розгляду статті з більшою кількістю).

Крім того, на цьому етапі технічний секретар нашого наукового журналу перевіряє надіслану статтю щодо відповідності загальним структурним і технічним вимогам оформлення.

Якщо рукопис результативно пройшов зазначені процедури, переходимо до наступного етапу роботи – рецензування рукопису тими науковцями, які мають

безпосередньо власні напрацювання в подібній проблематиці, а отже, щонайбільше поінформовані й «чутливі» до наявності небажаних деперсоналізованих запозичень із чужих текстів і навіть ідей інших дослідників.

За наявності незначних недоліків і відсутності одного-двох необхідних покликань на праці попередників, скеровуємо автора на доопрацювання матеріалу. Якщо ж виявлені факти свідомого замовчування досліджень інших авторів і «не включення» цих розвідок у списки літератури, приймаємо колегіальне рішення з рецензентами про відмову в публікації.

І лише після цих двох етапів переходимо до завершального – перевірки рукопису за допомогою антиплагіатних програм.

Саме така послідовність процедур вияву якості наукових рукописів зумовлена й виправдана нашою практичною діяльністю. Беззастережна довіра до однієї з таких програм у перші роки нашої роботи мало не стала причиною конфліктної ситуації з авторами, які припустилися наукового шахрайства, скопіювавши у своїй статті кілька польськомовних праць, які програма на етапі перевірки їхнього тексту не встановила.

Практика відкликання недоброчесних публікацій в українських наукових реаліях належить також, на жаль, радше до виняткових, аніж системних явищ (принаймні такі поодинокі факти відомі нам лише з роботи наукових українських журналів із фізики). І навряд чи це мотивовано відсутністю неякісної наукової продукції і суцільним відповідально-критичним ставленням редколегій інших наукових видань щодо розгляду й публікації праць. Важливим реальним гальмом на шляху до послідовної й повсякчасної академічної доброчесності в практиці навіть фахових видань слугують, на нашу думку, принаймні кілька відомих чинників: 1) відсутність фінансової підтримки наукових мовознавчих видань, за винятком хіба що академічних, як-от: «Культура слова», «Українська мова», «Мовознавство» (які, до слова мовлячи, донедавна не мали статусу фаховості через «особливі» умови щодо складу редколегій фахових видань із неодмінною наявністю в їхніх членів певних

кількісних параметрів щодо праць у провідних наукометричних базах; а це істотно позначилося на втраті автури в цих виданнях, хоча раніше наявність публікацій саме в цих журналах була не лише престижною для автора, а й значною мірою визначала вже сама по собі якість його наукової продукції) і, можливо, ще кількох університетських видань за умов фінансування того чи того ЗВО (наприклад, «Українське мовознавство»), що логічно породжує, як би це не хотілося нам визнавати, фінансову залежність видання від авторів; 2) відсутність постійної рецензійної інституції, як це властиво багатьом зарубіжним виданням, і практики грошової винагороди за якісну й відповідальну працю кожного рецензента, незалежно від того, схвалена чи не схвалена стаття до друку, а тому «сліпе» рецензування в Україні – це наукове волонтерство й вияв дружньої підтримки колег; 3) меншовартісне поцінування праці того ж самого науковця в українських і закордонних виданнях в рейтингових показниках і критеріях оцінки їхньої діяльності в ЗВО (скажімо, працю у фаховому українському виданні оцінюють максимально 2–3 балами, натомість ця ж стаття, але у виданні з відомим наукометричним статусом (Scopus і Web of Science), матиме вже шкалу від 10–40 (залежно від кuartилу), а відтак ці показники впливатимуть не лише на щорічний особистісний рейтинг, а й на підписання контракту викладача із адміністрацією, що закономірно зумовлює зміну вектора вибору видання для публікації результатів праць на користь закордонних журналів (до речі, як можемо з прикрістю констатувати, з різним ступенем вимогливості щодо якості наукової продукції)).

Усі зазначені чинники мають стати спонукую серйозного обговорення, узагальнення позитивного / негативного досвіду роботи всіх фахових видань України й вироблення чіткої державної стратегії їх розвитку. Спираючись на досвід європейських країн, якнайшвидше бажано створити власну наукометричну базу, розробити систему державної фінансової підтримки й прозорих та виважених критеріїв визначення провідних українських наукових журналів, всіляко заохочуючи і авторів, і самі ці видання.

Безперечно, всі названі процеси потрібно вирішувати й гармонізувати синхронно з формуванням персональної мотивації й усвідомлення кожним ученим потреби створювати власне авторські тексти, позбавлені і само-, і власне плагіату.

Ступінь відповідальності кожного автора за дотримання вимог академічної доброчесності не зможе бути врегульований жодними правовими актами до тих пір, доки з площини формальних рекомендацій усіх можливих щаблів цієї ієрархії здійснення контролю (від міністерських документів – до положень про академічну доброчесність у ЗВО) вони не перейдуть у вимір реальних наслідкових важелів: за кожне таке порушення недоброчесний автор має нести релевантну (співвіднесену) відповідальність. Інакше кажучи, кожен автор-порушник повинен обов'язково мати правове покарання, але не у вигляді сьогочасних практик (здебільшого – усних зауважень, що мають побажально-застережний характер), наприклад: привселюдне систематичне інформування наукової спільноти про кожен такий факт, якому передуватимуть ґрунтовний аналіз і вичерпні та переконливі висновки фахівців, результатом чого має бути звільнення порушника з посади, позбавлення його наукового ступеня / ступенів і вченого звання / звань. А ще – дуже важливий важіль подолання цієї проблеми – формування морально-етичних засад усього наукового середовища, нетерпимого й нетолерантного до будь-яких проявів академічної доброчесності, не зважаючи на особистість автора (його посаду, вік тощо) [1]. Важлива також грантова підтримка держави й створення відповідних фондів як для окремих видань, так і для особистісних наукових проєктів доброчесних науковців і їхніх актуальних досліджень без витрачання дорогоцінного часу на оформлення численних паперів і звітної документації (як це узвичаєно зараз), що створюють бюрократичні труднощі, які перешкоджають мобільності вчених і їх успішній науковій праці.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богдан С., Тарасюк Т. Академічна доброчесність: правова vs моральна площини. Наука та інноватика: вітчизняний і світовий досвід: Збірник матеріалів VI

Круглого столу, Черкаси, 13 травня 2020 р. / редкол.: О. В. Черевко (голова), С. В. Корновенко, Н.В. Зачосова [та ін.] Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. С. 92–95.

2. До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності : лист МОН України від 20.05.2020 № 1/9-263.

3. Етичний кодекс ученого України. URL: <https://www.znu.edu.ua/etychnyj-kodex-uchenogo-Ukrajiny.pdf>

4. Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

5. Кременовська І. В. Плагіат у наукових публікаціях: методи виявлення та викорінення. *Наука України у світовому інформаційному просторі*. Вип. 11. 2015. С. 60–66.

6. Порядок скасування рішення про присудження ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації: постанова Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2021 року № 897.

7. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності. URL: <https://cutt.ly/FKlWQhU>.

8. Рекомендації для експертів із розгляду внутрішньої політики і процедур забезпечення академічної доброчесності та зовнішньої оцінки їх якості. URL: <https://cutt.ly/LKlEoUq>.

9. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо): лист МОН України від 15.08.2018 № 1/11-8681.

10. Сопова К. Методи виявлення плагіату в наукових публікаціях. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. № 4. 2017. С. 31–37.

11. Ульянова Г. О. Цивільно-правовий захист прав інтелектуальної власності від плагіату (проблеми теорії) : монографія. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2015. 346 с.
12. Шестакова Е. Пандемія нефаховості і безвідповідальності. URL: <https://zn.ua/ukr/science/pandemija-neprofesijnosti-i-bezvidpovidalnosti.html>.
13. Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти: лист МОН України від 23.10.2018 № 1/9-650.
14. Штефан А. Науковий плагіат: співвідношення використання ідеї та форми вираження твору. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. № 4. 2016. С. 68–79.
15. Штефан А. Причини вчинення плагіату та шляхи його попередження. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. № 4. 2017. С. 24–30.
16. Krokosz Marcelo . Plagiarism in articles published in journals indexed in the Scientific Periodicals Electronic Library (SPELL): a comparative analysis between 2013 and 2018. *International Journal for Educational Integrity*. Vol. 17. No 1. 2021. <https://doi.org/10.1007/s40979-020-00063-5>.

*Бойван О. С.,
канд.пед.наук, старший викладач кафедри теорії і практики перекладу
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

ЕТИЧНІ ПРИНЦИПИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ ДОНЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Академічна доброчесність із чіткими ознаками плагіату, обману та хитрощів стала сьогодні неабиякою проблемою в освітньо-науковому просторі. Це пояснюється багатьма чинниками та факторами, зокрема й тим, що ще декаду тому не було таких професійних систем перевірки на плагіат, які широко застосовуються тепер в будь-якій сфері наукової діяльності. Колись виявлення повторень, списувань, тощо можна було виявити випадково, читаючи або, перевіряючи роботу й це було неприємною складовою науки, що нищить оригінальність, інтелектуальну власність і совість.

Вчені, науковці, дослідники приділяють достатньо уваги згаданих вище проблемі й постійно працюють над удосконаленням форм і методів перевірки на плагіат. Наукова робота «Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених», здійснена за науковою редакцією Н. Сорокіної, А. Артюхова, І. Дегтярьової [1] має характеристики детальності, послідовності й чітких векторів розвитку й становлення. Варті уваги дослідження Т. Іщенко, Г. Шишкіної, І. Ніколієвої [2], Ю. Малогулко та М. Затхей [3], О. Семеног [4], І. Тодорової .

Необхідним для розуміння серйозності даної проблематики є соціальний вимір і ставлення до питання академічної доброчесності. Сприйняття й аналіз власної відповідальності чи навпаки за недотримання норм академічної етики з погляду науковців детермінує правильне сприйняття системи вищої освіти в Україні та формування системи наукових цінностей у вищих закладах освіти. У нашому

випадку, прагнемо окреслити етичні принципи академічної доброчесності як однієї з точних передумов формування і зміцнення наукової безпеки й відкритості Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Відповідно до загальноприйнятого визначення, **академічна доброчесність** – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [6].

Керуючись основним посилом цього правила, варто додати, що порушенням академічної доброчесності вважається:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;
- списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;
- обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;
- хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких

інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;

- необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

- надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами або процедурами проходження такого оцінювання;

- вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання [5].

Для того, щоб уникати таких неприємностей потрібно кожному вищому навчальному закладу дотримуватися певних етичних принципів академічної доброчесності, які скеровують на правильну роботу й дослідження. Донецький національний університет імені Василя Стуса надзвичайно відповідально підходить до кричущої проблеми плагіату, тому в загальному доступі ми маємо «Кодекс академічної доброчесності та корпоративної етики Донецького національного університету імені Василя Стуса» завданнями якого є наступні складові:

- адаптувати систему традиційних корпоративних настанов національної освітньої системи й академічної науки до сучасних реалій для забезпечення й підтримки сприятливого морального клімату в колективі й встановлення та дотримання етичних норм та правил;

- забезпечити встановлення норм етичної поведінки як усередині колективу, так і з зовнішніми аудиторіями;

- підтримувати та виховувати корпоративний дух, атмосферу довіри, взаємної поваги й порядності.

Комісія з питань академічної доброчесності та корпоративної етики працює на постійній основі, ведучи моніторинги, та, контролюючи процеси. Це незалежний орган, що діє з метою дотримання учасниками освітнього процесу університету норм

Кодексу академічної доброчесності та корпоративної етики Донецького національного університету імені Василя Стуса. Комісія складається з дев'яти постійних членів та утворюється на паритетних засадах за поданням Вченої ради університету, Студентської ради університету та ректора [7].

Академічна доброчесність впроваджується через систему етичних принципів:

- законності
- чесності
- взаємоповаги
- ввічливості
- справедливості
- відповідальності
- прозорості
- толерантності [7].

Усі ці принципи мають позитивні характеристики й, коли учасники їх дотримуються, то успіх у спільній справі по боротьбі з обманом гарантовано. Беручи за основу вище згадані принципи, серед науково-педагогічних працівників ДонНУ імені Василя Стуса постійно проводиться опитування стосовно окресленої проблематики цієї роботи. 13 червня 2022 було останнє анкетування за посиланням <https://forms.gle/goL5Us7FZ1GRFBAj9>. Питання наступні:

– В Університеті затверджено Кодекс академічної доброчесності та корпоративної етики нашого ЗВО. Чи відомо Вам про те, що зазначений документ є у відкритому доступі?

– Чи приділяється у Вашому ЗВО достатньо уваги питанням забезпечення та дотримання принципів академічної доброчесності? (Чи обговорюються ці питання? Чи беруться до уваги під час оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти?) на рівні Університету.

Питань загалом дванадцять і всі вони на подібну тематику.

Тобто, в ДонНУ імені Василя Стуса питання академічної доброчесності є нагально-важливим і його принципами керуються науково-педагогічні працівники в своїй діяльності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Іщенко Т. Д., Шишкіна Г. В., Ніколаєва І. В. Академічна доброчесність як складова забезпечення якості освіти. *АгроТерра*. 2018. № 2 (5). С. 19–23.
3. Малогулко Ю. В., Затхей М. В. Проблеми академічної доброчесності в вищих навчальних закладах. *Знання. Освіта. Освіченість* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. з різноманітних проблем сучасної освіти, 28–29 вер. 2018 р. URL : <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hcvt/all-hcvt-2018/paper/viewFile/3857/3456>.
4. Семенов О. Європейський та національний контексти академічної культури дослідника: досвід реалізації проекту ЕРАЗМУС+ЖАН МОНЕ МОДУЛЬ. *Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій: Україна Європейський союз: від партнерства до асоціації*. Луцьк, Терен, 2019. С. 320–330.
5. Тодорова І. Психологічні чинники толерантності студентів до академічної недоброчесності. *Психологія і особистість*. 2019. № 2. С. 116–131. DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4078.2019.2.177352>.
6. Академічна доброчесність: проблеми реалізації та відповідальність. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/>.
7. Кодекс академічної доброчесності та корпоративної етики. URL: <https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2018/08/Kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti-ta-korporativnoyi-etiki.pdf>.

Борисюк О. С.,
*канд. екон. наук, асистент кафедри обліку та аудиту,
Київський національний університет ім. Т. Шевченка*

ОСНОВНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УКРАЇНІ

Сьогодні уявити науку, яка динамічно розвивається без якісного дослідження здобувача освіти – просто неможливо. Сучасні інформаційні технології та глобалізація стають викликом перед усіма, хто приймає участь у вищій освіті в цілому. Принцип доброчесності, ми не покидаємо зі шкільних лавок та продовжуємо дотримуватися їх впродовж усього життя, все це формує свідоме, вільне суспільство. Ми орієнтуємося на міжнародні практики. Не дарма міжнародна освіта сьогодні вважається однією з найкращих, де учасники здійснюють самостійне дослідження у науці, маючи повагу до своїх колег, не порушуючи авторського права.

Відповідно до ст. 42 Закону України «Про освіту», академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Ключовим словом вважаємо довіру, яка супроводжує нас від початкової освіти й аж до третього рівня вищої освіти. Все починається з вчителя, який має налагодити контакт з учнем, що побудований на довірі. У такій співпраці учень може відкрито сказати про свої слабкі місця, а вчитель у свою чергу посилить його «hard skill». Лиш така комунікація може посіяти зерно довіри з самого дитинства.

Адміністрації закладів загальної середньої освіти та позашкільної освіти здійснюють:

– вивчення стану розуміння принципів академічної доброчесності працівниками закладу освіти та за необхідності організовують навчання

педагогічного колективу;

- вивчення стану дотриманням принципів академічної доброчесності;
- контроль педагогічних працівників і учнів щодо дотримання принципів академічної доброчесності;
- надання методичної і практичної допомоги педагогам;
- розгляд фактів порушення принципів академічної доброчесності;
- розробку і впровадження кодексу доброчесності закладу освіти;
- розробку заходів щодо профілактики дотримання принципів академічної доброчесності із залученням усіх учасників освітнього процесу;
- опрацювання на засіданнях методичних об'єднань результатів моніторингових досліджень, опитувань, фокус-інтерв'ю, методичних рекомендацій, матеріалів тематичних заходів, публікацій щодо питань забезпечення академічної доброчесності в ЗЗСО та ЗПО [2].

Що ще сьогодні практично унеможливує порушення авторського права? Це розвиток штучного інтелекту. Він прийшов на заміну епохи перевірки «в ручну» та може визначити індивідуальний стиль письма здобувача.

Сьогодні міжнародна освітня спільнота є взірцем академічної доброчесності, відповідно ми теж працюємо у напрямі дотримання усіх принципів та правил академічної доброчесності. Вищі начальні заклади сьогодні працюють над обов'язковою перевіркою бакалаврських та магістерських робіт на наявність плагіату, не говорячи про здобувача, який працює над дисертацією. Усі ці кроки позитивно впливають на підготовку матеріалів здобувачів.

Задля популяризації академічної доброчесності, вважаємо за доцільне проводити постійні зустрічі з усіма учасниками освітнього процесу й пояснювати усі переваги від дотримання їх принципів. Для того аби популяризувати академічну доброчесність серед студентів, вважаємо, що це має бути прописано й задекларовано у кожному вищому освітньому закладі України. Цей документ має дотримуватися

науково-педагогічними працівниками, студентським самоврядуванням й профспілками. Ми вже стоїмо на порозі чіткого розуміння, що суспільство побудоване на довірі, правді, комунікації та плідній роботі – приречене бути вільним й свідомими громадянами нашої України з її світлим майбутнім.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon.help/1556-VII>.
2. Методичні рекомендації щодо забезпечення академічної доброчесності в закладах загальної середньої та позашкільної освіти [Електронний ресурс]. URL: https://kman.org.ua/wpcontent/uploads/2021/03/metod_rekomendacziyi_akadem_dobroch esnist.pdf

*Бугаєвський С. О.,
д-р. техн. наук, завідувач кафедри мостів, конструкцій
і будівельної механіки ім. В.О. Російського
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

*Бугаєвська Ю. В.,
канд. пед. наук, доцент кафедри українознавства
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

*Чумакова А. Д.,
аспірант кафедри мостів, конструкцій
і будівельної механіки ім. В.О. Російського
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ ХНАДУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Основними нормативними документами в Харківському національному автомобільно-дорожньому університеті (ХНАДУ), які регламентують питання академічної доброчесності, є Методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності від 23.10.2018 року №9-650 [1], СТБНЗ 67. 0-01:2019 Правила академічної доброчесності учасників освітнього процесу Харківського національного автомобільно-дорожнього університету [2], Положення про морально-етичну комісію Харківського національного автомобільно-дорожнього університету [3], Морально-етичний кодекс учасників освітнього процесу Харківського національного автомобільно-дорожнього університету [4], СТБНЗ 67.0-02:2020 Правила академічної доброчесності учасників освітнього процесу Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. Положення про групу сприяння академічної доброчесності [5] та СТБНЗ 85.1-01:2021 Академічна доброчесність. Перевірка тексту академічних, наукових та кваліфікаційних робіт на плагіат [6].

Після введення в дію Постанови Кабінету Міністрів України від 13 травня 2022 р. № 599 Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо

врегулювання питань академічної мобільності [7] та Рекомендації для експертів із розгляду внутрішньої політики і процедур забезпечення академічної доброчесності та зовнішньої оцінки їх якості (Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти) [8] необхідно удосконалити систему забезпечення академічної доброчесності в ХНАДУ.

Основні вимоги до нормативного забезпечення академічної доброчесності в ХНАДУ [8] (в дужках указана наявність або відсутність документу):

- затверджена вченою радою політика забезпечення дотримання учасниками освітнього процесу академічної доброчесності (СТВНЗ 67. 0-01:2019 Правила академічної доброчесності учасників освітнього процесу Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, Морально-етичний кодекс учасників освітнього процесу Харківського національного автомобільно-дорожнього університету);

- порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності, який визначається уповноваженим колегіальним органом управління закладу освіти з урахуванням вимог національного законодавства та рекомендацій міжнародних документів (СТВНЗ 67. 0-01:2019 Правила академічної доброчесності учасників освітнього процесу Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, СТВНЗ 67.0-02:2020 Правила академічної доброчесності учасників освітнього процесу Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. Положення про групу сприяння академічної доброчесності);

- порядок розгляду апеляцій на рішення щодо академічної відповідальності, який зазвичай є складником попереднього документу (СТВНЗ 67. 0-01:2019 Правила академічної доброчесності учасників освітнього процесу Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, Положення про морально-етичну комісію Харківського національного автомобільно-дорожнього університету);

- перелік видів академічної відповідальності (у тому числі додаткових

та/або деталізованих) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності (СТВНЗ 67. 0-01:2019 Правила академічної доброчесності учасників освітнього процесу Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, Положення про морально-етичну комісію Харківського національного автомобільно-дорожнього університету);

- порядок скасування рішень про присудження ступеня вищої освіти (молодший бакалавр, бакалавр, магістр) та присвоєння відповідної кваліфікації (для осіб, які здобули відповідний ступінь після 27.08.2021) у разі виявлення фактів порушення здобувачем академічної доброчесності, зокрема за наявності у кваліфікаційній роботі академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації (відсутній);

- порядок скасування рішень про присудження ступеня доктора філософії (доктора мистецтв) у разі виявлення фактів порушення здобувачем академічної доброчесності, зокрема наявності у дисертації академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації (відсутній);

- порядок клопотання про позбавлення наукових ступенів доктора та кандидата наук, а також вченого звання професора, доцента, старшого наукового співробітника перед МОН України (відсутній);

- порядок здійснення перевірки на наявність порушень академічної доброчесності кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти, дисертацій, монографій, підручників, навчальних посібників, статей, тез доповідей, студентських наукових робіт, звітів з науково-дослідних робіт, виконаних за рахунок коштів державного або місцевого бюджетів та інших навчальних, науково-методичних праць на наявність порушень академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, фальсифікація/фабрикація тощо), які передбачають як використання автоматичної перевірки робіт за допомогою наявних програмних засобів (пошук збігів текстів, зображень, програмних кодів, модифікації зображень тощо), так і наступний аналіз робіт фахівцями з урахуванням результатів такої перевірки, а також їх власних знань відповідної предметної області (СТВНЗ 85.1-01:2021 Академічна доброчесність.

Перевірка тексту академічних, наукових та кваліфікаційних робіт на плагіат).

На основі перерахованих вимог найближчим часом необхідно підготувати наступні стандарти ХНАДУ:

1. СТБНЗ Порядок скасування рішень про присудження ступеня вищої освіти (молодший бакалавр, бакалавр, магістр) та присвоєння відповідної кваліфікації.
2. СТБНЗ Порядок скасування рішень про присудження ступеня доктора філософії.
3. СТБНЗ Порядок клопотання про позбавлення наукових ступенів та вченого звання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності від 23.10.2018 року №9-650. 33 с.
2. СТБНЗ 67.0-01:2019 Правила академічної доброчесності учасників освітнього процесу Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. Харків: ХНАДУ, 2019. 11 с.
3. Положення про морально-етичну комісію Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (входить до СТБНЗ 67.0-01:2019). Харків: ХНАДУ, 2019. 7 с.
4. Морально-етичний кодекс учасників освітнього процесу Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (входить до СТБНЗ 67.0-01:2019). Харків: ХНАДУ, 2019. 12 с.
5. СТБНЗ 67.0-02:2020 Правила академічної доброчесності учасників освітнього процесу Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. Положення про групу сприяння академічної доброчесності. Харків: ХНАДУ, 2020. 8 с.

6. СТВНЗ 85.1-01:2021 Академічна доброчесність. Перевірка тексту академічних, наукових та кваліфікаційних робіт на плагіат. Харків: ХНАДУ, 2021. 16 с.

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 травня 2022 р. № 599 Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо врегулювання питань академічної мобільності.

8. Рекомендації для експертів із розгляду внутрішньої політики і процедур забезпечення академічної доброчесності та зовнішньої оцінки їх якості / Додаток до протоколу від 07.06.2022 №9(14). НАЗЯВО. 44 с.

Вознюк Л. А.,
*канд. мед. наук, доцент кафедри клінічної фармації
та клінічної фармакології,
Вінницький національний медичний університет ім. М. І.Пирогова*

ПОНЯТТЯ «АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ» ТА ЙОГО ВИДИ

Розглядаючи питання плагіату, насамперед потрібно зрозуміти саме визначення. Plagiat (з латинської) - «викрадений» [2, с. 42]. Згідно визначення в законі України «Про авторське право і суміжні права» [1], «плагіат – це оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору».

Що стосується визначення поняття «академічний плагіат», то згідно закону України «Про освіту» [3] «академічний плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства».

Чому важливо усвідомлювати поняття академічного плагіату? Обумовлено це, насамперед, тим, що головним помічником при написанні робіт є всевітня комп'ютерна інформаційна мережа. В першу чергу, це стосується тих осіб, які активно займаються науковою роботою та опублікуванням результатів роботи. Оскільки практично не можливо не цитувати інших авторів. Але, якраз використання такого матеріалу без посилання на авторів і є справжнім плагіатом. Тому і виникає одразу ж проблема при виникненні самого факту плагіату. В подальшому проблематично знайти шляхи усунення плагіату, оскільки можливі різні форми саме академічного плагіату.

Є кілька видів академічного плагіату [4]: залежно від ступеню аутентичності тексту – прямий та опосередкований; за обсягом привласненого матеріалу – повний та частковий. При цьому саме опосередкований плагіат – найпоширеніше явище в академічному середовищі. «Опосередкований плагіат – привласнення авторства на

чужий твір чи його уривки, що попередньо були видозмінені плагіатором. Прямий плагіат – використання чужих творів чи уривків без змін із елементами привласнення авторства. Повний плагіат – навмисне привласнення авторства на твір в повному обсязі. Частковий плагіат - використання у своїх працях частин або уривків з чужих творів без зазначення імені автора чи без оформлення уривку відповідно до вимог цитування».

Стосовно явищ плагіаризму в середовищі здобувачів вищої освіти, можуть бути виділені певні обставини, які штовхають до плагіату. Тому в такому середовищі плагіат може бути двох видів: ненавмисний та навмисний. Ненавмисний плагіат виникає при незнанні здобувача кваліфікаційних вимог до роботи і умов їх виконання [5, с. 182]. Зазвичай, щоб запобігти явищам академічного плагіату, в закладах вищої освіти використовують різне програмне забезпечення. Враховуючи це, викладачам потрібно пояснити здобувачам, як викласти свою думку, як правильно оформити цитування з посиланням на джерело інформації, при цьому не втратити основну думку і цікавість до проблеми [5, с. 181].

Щодо зрілих дослідників, то кожен вчений має зобов'язання дотримуватися науковою сумлінності щодо достовірності результатів власних досліджень, використаних методів досліджень, тих самих правил цитування, рецензування робіт. В різних культурах можуть бути свої правила щодо конфіденційності та етики. І цей фактор також потрібно враховувати. Але, головну роль буде відігравати все ж можливість дотримання моральних установок самого дослідника [6].

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 No 3792-XII. URL: <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 22.07.2018).
2. Рижко О. М. Плагіат: складники розуміння. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2016. No3 (27). С. 40-48.

3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/term/2145-19>.
4. Афанасьєва К. Явище академічного плагіату: витоки та шляхи боротьби. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2012. № 6. С. 86-91.
5. Побіженко І. О Плагіат у сучасних умовах України. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. 2015. Випуск 4(45). С. 181-183.
6. Єгорченко І. Академічна доброчесність: стандарти світової спільноти чи імітація? Освітня політика. Портал громадських експертів. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/1261>.

*Волошина Г. П.,
канд. пед. наук, доцент кафедри теорії початкового навчання,
Уманський державний університет імені Павла Тичини*

*Коберник Г. І.,
канд. пед. наук, професор кафедри теорії початкового навчання,
Уманський державний університет імені Павла Тичини*

*Мельничук В. О.,
викладач кафедри теорії початкового навчання,
Уманський державний університет імені Павла Тичини*

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Академічна доброчесність є інструментарієм забезпечення якості сучасної освіти, адже сам термін грецького походження й означає «довершеність, повнота, цілісність».

Доброчесність – це важлива складова справжньої освіти.

А відтак, проблема академічної доброчесності в сучасному науково-освітньому просторі набуває все більшого значення. Ще десять років тому питання академічної доброчесності, а також відповідальності за порушення її принципів навіть не ставилися на обговорення. Сьогодні вона актуальна не лише для нашої країни, а й для багатьох інших країн світової спільноти. Ще у 2012 році Міжнародний центр академічної доброчесності при Ратлендському інституті етики розробив документ «Фундаментальні цінності академічної доброчесності», де було виокремлено шість фундаментальних цінностей: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність, мужність [3].

Отже, для того, щоб забезпечити світове визнання української науки необхідно визначити роль і значення академічної доброчесності в освітньо-науковому просторі. Те, що проблема існує, засвідчує поява у національному законодавстві про освіту і вищу освіту терміну «академічна доброчесність». 5 вересня 2017 р. був прийнятий новий Закон України «Про освіту» і були внесені зміни до Закону України «Про вищу освіту». Прийняття означених законів покликане на рівні держави створити механізм

протидії порушенням академічної доброчесності.

Для того, щоб визначити ефективні механізми, насамперед необхідно розмежувати змістовий аспект понять, які торкаються академічної доброчесності. Як зазначається в Законі України «Про освіту», порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання [1].

Отже, науково-педагогічні працівники, проводячи й презентуючи власні наукові дослідження мають насамперед керуватися наданням об'єктивної й правдивої інформації про результати власних досліджень; при використанні методики дослідження інших науковців робити відповідні посилання; дотримуватися норм про авторське право; не фабрикувати, свідомо чи несвідомо, наукові факти; не допускати фальсифікації, тобто зміни чи модифікації наявних даних; дотримуватися об'єктивної оцінки результатів навчання.

Боротьба з академічною доброчесністю, на наш погляд, має стати пріоритетним напрямом як державної політики у сфері освіти й науки, так і у створенні у закладах вищої освіти відповідних умов, спрямованих на запобігання проявів академічної доброчесності:

- дотримання принципів академічної доброчесності як викладачів, так і здобувачів вищої освіти;
- дотримання всіма учасниками освітнього процесу правил виконання покладених обов'язків;
- створення умов, які сприяють самовдосконаленню й власному розвитку;
- створення такого психологічного клімату в колективі, де буде неприпустимою навіть думка про порушення академічної доброчесності;
- виховання у кожного науковця самоповаги й внутрішнього несприйняття можливості привласнювати чужі думки та ідеї, презентуючи їх як власні;
- вироблення навички використання у власних дослідженнях лише перевірених, вірогідних та науково обґрунтованих джерел інформації;
- створення відповідних експертних комісій, завдання яких – виявляти порушення академічної доброчесності в різних видах і формах наукових досліджень;

- проведення тренінгів серед усіх категорій освітнього процесу з метою вироблення спільного бачення проблем та шляхів запобігання й подолання академічної доброчесності;
- створення при редакційних відділах збірників наукових праць відділів, які займатимуться виявленням означених порушень;
- формування морального світобачення;
- вироблення механізмів контролю дотримання норм і принципів академічної доброчесності.

Адже саме академічна доброчесність відіграє важливу роль у формуванні еліти української науки і є основним джерелом формування її морального світобачення. Особливо важливого значення основні принципи доброчесності набувають в умовах сьогодення, коли на перше місце висуваються такі цінності, як чесність, порядність, інтелектуальна гідність, толерантність.

Отже, на наш погляд, необхідно всім науковим і науково-педагогічним працівникам у своїй діяльності керуватися визначеними фундаментальними цінностями, де панує законність і верховенство права, людська гідність, справедливість і толерантність, персональна відповідальність за результати роботи, патріотична громадянська позиція, нетерпимість до порушень норм і принципів академічної доброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту». Стаття 42 «Академічна доброчесність». [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3/print>.
2. Закон України «Про вищу освіту». [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Сазик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL: <http://educationua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontsepsiya-chi-dievijinstrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>.

*Гета Д. С.,
канд. юрид. наук, доцент кафедри фундаментальних
та юридичних наук факультету №6
Харківський національний університет внутрішніх справ*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Нині захист прав інтелектуальної власності та сприяння академічній доброчесності перебувають у центрі уваги вчених і практиків у різних галузях, зокрема, юристів, економістів, педагогів, адміністраторів. Результати інтелектуальної (творчої) діяльності є рушійною силою економічного розвитку країни, створення суспільства знань, формування наукової думки, виховання поваги до прав інших учасників інноваційної діяльності [3].

Якість вищої освіти неможлива без дотримання принципів академічної доброчесності, забезпечення набору цінностей у навчанні, викладанні, наукових дослідженнях. У сучасних умовах дотримання академічної доброчесності забезпечує освітнім закладам конкурентні переваги на освітньому ринку, позиціонуючи його як відповідального суб'єкта в цій сфері. У всьому цивілізованому світі академічна чесність і ставлення до університету також є важливим фактором міжнародної співпраці та формування довіри з боку іноземних партнерів.

У закладах вищої освіти дотримання основ академічної доброчесності має стати складною інституційною політикою, реалізація якої забезпечується розумінням кожним учасником навчального процесу необхідності впровадження нової парадигми та принципу академічної співпраці. Індикатором, що характеризує реальні зміни в академічній культурі нашої країни, має стати дотримання академічної чесності у вітчизняному освітньому просторі [2, с. 34].

В Україні діє проект із сприяння академічній доброчесності: Проект «Зміцнення академічної доброчесності в Україні» (SAIUP). Його реалізує Американська рада з міжнародної освіти за сприяння Міністерства освіти і науки України та під егідою

Посольства США в Україні. Його метою є використання спільного досвіду США та України для розробки та реалізації чотирирічного плану дій, що полягає у сприянні розвитку практичної цінності та важливості академічної доброчесності у студентів, викладачів та адміністраторів навчальних закладів України, надання їм ресурсів та плану дій для їх активної участі у зміцненні академічної доброчесності в освітньому середовищі [3].

Потреба у підвищенні рівня академічної доброчесності серед здобувачів освіти передбачає роботу у двох векторах:

- підвищення рівня академічної доброчесності професорсько-викладацького складу;
- формування системи важелів впливу на студентів.

Перший вектор потребує окремого глибокого аналізу з урахуванням аспектів ліквідації опору трансформаціям на системному рівні. Окремі аспекти підвищення рівня академічної доброчесності вже виконуються, наприклад щодо протидії плагіату. Одна з суттєвих умов реалізації другого вектору – досягнення успіхів у першому. Також, серйозним питанням є формування у здобувачів освіти розуміння сутності академічної доброчесності й використання деяких її важелів ще з першого курсу навчання. Крок у цьому напрямку – здобувачі освіти першого курсу підписують декларації про академічну доброчесність, де буде вказано розуміння сутності явищ списування, прогулів, недоброчесної поведінки, плагіату всіх видів та чітко прописано відповідальність за виявлені факти цих явищ. Звичайно, що це не дасть можливість у повній мірі розв'язати проблему, однак створить додаткові можливості донесення до здобувачів освіти цінної інформації і часткової корекції їх поведінки. Майже в усіх зарубіжних закладах реалізують документально затверджені програми щодо дотримання академічної доброчесності та відповідальності за її порушення.

Важливим напрямком забезпечення академічної доброчесності у

викладацькому та студентському середовищі є боротьба з плагіатом. В умовах заборони використання безкоштовних російських інформаційних ресурсів щодо перевірки на плагіат актуалізувалося питання розроблення відповідної національної системи. Для формування відповідної бази у 2017 році ініційовано створення національного репозитарію академічних текстів. Паралельно з цим триває підписання угод ряду університетів з компанією Unicheck у рамках формування глобальної української системи перевірки наукових текстів. Принцип роботи платформи полягає у використанні системою сучасних технологій та інтуїтивного дизайну для підвищення якості й оригінальності текстів. Це можливе за рахунок доступу до баз даних академічних робіт ЗВО, що уклали відповідну угоду. Можливою є також індивідуальна перевірка, однак тут застосовують інші принципи роботи. Наразі до проєкту доєдналися більш як 90 українських ЗВО. Додатковим аргументом на користь використання даної платформи є її апробація та успішне використання у більш ніж 90 країнах [1, с. 124–125].

На щастя, більшість студентів відкриті до вивчення академічної доброчесності та захисту прав інтелектуальної власності під час навчання, а нові законодавчі норми, особливо ті, що надають вищим навчальним закладам автономію вирішувати зміст своїх навчальних програм, мають потенціал для запровадження спеціальних курсів та предмети, спрямовані на підвищення обізнаності студентів щодо академічної доброчесності та захисту прав інтелектуальної власності, а також на впровадження механізмів і політики щодо запобігання та забезпечення академічної чесності в навчальному процесі з метою підвищення якості здобутої вищої освіти [3].

«Інтелектуальну власність та академічну доброчесність» необхідно включити як предмет за вибором у навчальні програми закладів вищої освіти України, які мають викладатися на першому курсі навчання. Крім того, доцільно розробити спецкурс з основ інтелектуальної власності та академічного письма для формування відповідних компетенцій студентів у цій галузі. Також доцільно забезпечити підвищення

кваліфікації викладачів щодо інтелектуальної власності, забезпечивши їх відповідними знаннями, ресурсами та інструментами для забезпечення академічної чесності у своїх групах. Це можна зробити за допомогою спеціальних тренінгів або програм підвищення кваліфікації.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Колесніков А. Академічна доброчесність в українському освітньо-науковому просторі: проблеми та соціальні загрози. Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. 2019. Вип. 24. С. 122–128.
2. Artyukhov A., Liuta O. Academic integrity in Ukrainian higher education: values, skills, actions. Business Ethics and Leadership. Vol. 1. Issue 1. 2017. Pp. 34–39.
3. Luniachek V. Et al. Academic Integrity in Higher Education of Ukraine: Current State and Call for Action. 2020: веб-сайт. URL: <https://www.hindawi.com/journals/edri/2020/8856251/> (дата звернення: 19.06.2022).

*Глоба Т. А.,
канд. наук з фіз. вих. і спорту, доцент кафедри фізичного
виховання та спорту
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

*Черевко С. В.,
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри фізичного виховання та спорту
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА ПРИКЛАДІ ДНІПРОВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Освіта є важливим компонентом у розбудові свідомого та активного громадянського суспільства. Проте, на сьогодні, Україна, маючи значний потенціал, не входить до числа країн з найрозвинутішою освітньою сферою. Після 2014 року відбулися значні зміни на державному рівні, що вплинули на реформи й в освітній системі. Освітня почали все частіше говорити про такий термін «академічна доброчесність». Після прийняття у 2017 році Закону України «Про освіту», академічна доброчесність як поняття, стала оформлена на законодавчому рівні, проте досі, на жаль її головними принципами досить часто нехтують [4, 1].

Інтегрованість принципів академічної доброчесності у освітній процес є неймовірно важливою. Набір механізмів з перевірки академічних робіт на наявність академічного плагіату, покращення комунікації між викладачами та студентами, підтримка адміністрації ЗВО принципів академічної доброчесності, – все це формує умови для покращення якості вищої освіти в Україні. Перед адміністрацією ЗВО та викладачами стоїть важливе завдання – будувати ефективний навчальний процесу, у якому фокус буде на якості освіти [4].

Закон України «Про освіту» регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також

визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти.

Стаття 42 цього закону присвячена академічній доброчесності.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2].

Згідно з пунктом 4 статті 42 Закону України «Про освіту» порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат; обман, підробка; приписування результатів колективної діяльності одній або окремим особам; фабрикація; фальсифікація; самоплагіат; хабарництво; необ'єктивне оцінювання; списування; надання недостовірної інформації про результати власної освітньої (наукової, творчої) діяльності використані методики досліджень і джерела інформації [1].

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (в подальшому ДНУ ім. О.Гончара) також долучився до проекту «академічна доброчесність». Кодекс академічної доброчесності ДНУ ім. О.Гончара та нова редакція Положення про запобігання та виявлення фактів порушення академічної доброчесності в університеті були введені в дію 19.11.2020 року.

Положення про академічний плагіат передбачає заходи організаційного характеру, які спрямовані на запобігання та виявлення академічного плагіату в Університеті. А також, має на меті створення системи ефективного запобігання, поширення та виявлення плагіату в роботах наукових, науково-педагогічних працівників університету, здобувачів вищої освіти всіх рівнів та форм навчання, дотримання вимог наукової етики та поваги до інтелектуальної власності інших осіб [3].

Розроблене Положення ДНУ ім. О.Гончара про «академічну доброчесність» спирається на Цивільний Кодекс України та низку законів, зокрема: закон України

«Про авторське право і суміжні права», «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову та науково-технічну експертизу», Кодекс академічної доброчесності ДНУ ім. О.Гончара та інші нормативно-правові акти.

А 7 листопада 2018 року університет підписав Договір про співпрацю №07-11/2018 з ТОВ «Антиплагіат» (Unicheck). Основною метою співпраці є забезпечення високої якості професійної підготовки здобувачів вищої освіти, впровадження сучасних програмних засобів в організацію освітнього процесу, сприяння академічній доброчесності та підвищення якості освіти в цілому шляхом виявлення ознак плагіату в наукових та інших роботах [3].

Задля попередження та запобігання академічного плагіату в ДНУ імені О.Гончара передбачається включення до освітніх програм підготовки бакалаврів та магістрів тематичних лекцій з академічної доброчесності та академічного письма.

Нами було проведено опитування серед студентів Дніпровського національного університету ім. О.Гончара. Метою нашого опитування було з'ясувати думку студентів щодо порушення академічної доброчесності при виконанні учбового процесу. В опитуванні взяли участь 157 студенток перших та других курсів, факультету української філології і мистецтвознавства та факультету суспільних наук і міжнародних відносин.

На питання, «Чи знайомі студенти з «академічною доброчесністю», «академічним плагіатом», більшість (87 %) респондентів відповіли що ні, не знайомі та не знають про що йде мова. Стосовно «обману; підробки; фальсифікації; фабрикації; приписування результатів колективної діяльності; та самоплагіату в освітньому процесі?», студенти обрали відповідь: «Важко відповісти», бо вони не стикались у своїй практиці з даними подіями.

На питання, «Чи стикались Ви в освітньому процесі з необ'єктивним оцінюванням?», «Так» стикались відповіло – (97 %) опитаних студентів, та «Ні» не стикались – (3 %) студентів. Наступне питання стосувалось хабарництва, «Чи стикались Ви з хабарництвом при складанні заліків чи іспитів?», відповіді

розподілились наступним чином, – «Ні» не стикались відповіло (67 %) опитаних респондентів, «Так» стикались з такими випадками (33 %) опитаних студентів.

На питання, «Чи читають їм тематичні лекції з академічної доброчесності та академічного письма? – всі студенти (100 %) відповіли, що на першому та на других курсах подібні лекції за даним напрямком не читають. А на питання «Чому студенти списують?», виникла велика дискусія. На питання «Чи списували Ви коли небудь?», респонденти зізнались, що: «Так», були такі випадки в їхній практиці. Коли вперше Ви, долучитись до списування? Ми з'ясували що – (55,8 %) респондентів, вперше робили спроби та списували ще в середній школі, але це носило поодинокі випадки. А – (44,2%) респондентів долучились до списування уже в старшій школі. Причини списування саме в школі вказали різні (лінь, безконтрольність зі сторони батьків та викладачів, бажання отримати вище оцінку, безкарність).

На питання «Чи списуєте Ви завдання, роботи в університеті?», отримали наступні відповіді, – «Іноді» списують – (66,7 %) респондентів, «так, регулярно» – 28 %, «Дуже рідко» відповіли – 2,3 % респондентів та «Ніколи» – 3 % опитаних студентів. На питання «Чи відчували Ви санкції, покарання за списування з боку університету?». Ми отримали наступні результати, «Так» відчували покарання – (5,6 %) респондентів, «Ні» не відчували ні санкцій, ні покарання – (22,2 %), «Іноді» відчували – (72,2 %) респондентів. Наступне питання «Чи відчували Ви схвалення за списування з боку університету або викладачів?». Відповіді розділились наступним чином: «Ні» не відчували схвалення – (61,1 %) респондентів, «Іноді» відчували схвалення – (22,2 %), та (16,7 %) респондентів відчували схвалення з боку викладачів.

На питання «Як Ви вважаєте, вся відповідальність за списування студента лежить на кому?». Ми отримали наступні результати опитування: більшість студентів вважає що відповідальність лежить виключно на студенті – (84,2 %), та – (7,5 %) вважає що на викладачах, а – (8,3 %) вважають що це спільна відповідальність.

Думку студентів з приводу списування ми з'ясували у відкритому опитуванні, та отримали наступні відповіді, «Я списувала бо...»: не вистачило часу зробити

самостійно; аби оцінка була вищою; були відсутні на попередніх заняттях; бувають складні завдання, які легше списати, чим написати самостійно, немає жаги розбиратися як його робити; не вивчила матеріал; менше часу витрачаю на непотрібні завдання та ті завдання які особисто мені не грають ролі у моєму навчанні; не потрібно міркувати над завданням, та втрачати багато часу; економія часу, зусиль, обмеження не важливої вхідної інформації; не має натхнення вчити; не вистачає часу на виконання всіх завдань.

Отже ми з'ясували, що основними формами студентської академічної недоброчесності є списування, необ'єктивне оцінювання, випадки хабарництва при складанні заліків та іспитів. А також з'ясували, що академічна доброчесність невід'ємна складова розвинутого, сучасного та демократичного суспільства, що відсутність корупції, розвинутий соціум та наука дозволять значно підвищити рівень життя. Нехтуючи нею, учасники освітнього процесу не тільки порушують норми моралі і закону, але й відбирають у себе можливість саморозвитку. А також вважаємо що принципи академічної доброчесності в освітньому процесі, формують відповідальний та самостійний підхід до навчання, критичне мислення та вміння аналізувати.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09. 2017 р. №2145-VIII зі змінами і доповненнями. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Закон України «Про освіту». Стаття 42 «Академічна доброчесність». [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3/print>.
3. Офіційний сайт ДНУ ім. Олеся Гончара. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.dnu.dp.ua/view/unicheck>.
4. Офіційна сторінка «Американські Ради». [Електронний ресурс]. URL: <https://americancouncils.org.ua/dobrochesnist-ta-kultura-ctrl-c-ctrl-v/>.

*Гончарова Ю. А.,
канд.юрид.наук, декан факультету міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно-економічний університет*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ПІДГОТОВЦІ ПРАВНИКІВ

Виховання безумовної поваги до принципів академічної доброчесності серед студентів – правників набуває особливої важливості з огляду на необхідність формування стійких етичних засад у світогляді нових поколінь юристів, не применшуючи інших складових важливості забезпечення академічної доброчесності у системі вищої освіти.

Ми абсолютно погоджуємося із К.Джеймсом, що «завдання для юридичних шкіл полягає в тому, щоб надихнути студентів прийняти академічну чесність і позитивно взаємодіяти з правилами щодо посилення, цитування та недопущення таємних домовленостей, щоб активно продемонструвати, як вони прагнуть стати юристом, який дотримується етики. Завдання для студентів-юристів полягає в тому, щоб уявити собі юриста, яким вони хочуть бути, і втілити цей образ під час навчання. Вивчення матеріального та процесуального права – це проект на все життя, але прийняттю позитивної професійної ідентичності, заснованої на академічній чесності та притаманних їй цінностях слід надавати належне слід відразу» [1]. Виховання безумовної поваги до принципів академічної доброчесності в університетах стоїть на трьох «китах»: мотивація, регулювання (нормативні акти щодо академічної доброчесності) та відповідальність. Наш підхід узгоджується із позицією А.Латропа та К.Фосса, у тому, що слід «мотивувати студентів приймати кращі рішення у навчанні і прагнути до чесності, а не покладатися лише на покарання студентів за академічну провину» [2].

Із комплексу університетських практик щодо забезпечення академічної доброчесності та формування безумовної поваги до її принципів, фокус нашого есе буде націлено на такий освітній компонент як підготовка та захист курсової роботи.

Як відомо, кожен освітній компонент освітньо-професійних програм забезпечує певний спектр загальних та спеціальних компетентностей, програмних результатів

навчання. Ширина та якість цього спектра залежить від професійності, натхненності, залученості, спрямованості на результат членів робочої групи освітньо-професійної програми, викладачів, розробників навчального методичного забезпечення. При цьому останні три складових – натхненність, залученість, спрямованість на результат – важливі і для здобувачів вищої освіти, а формування цих складових залишається завданням педагогів.

Курсова робота забезпечує не тільки формування аналітичних, дослідницьких та правозастосовних навичок, *soft skills* та ін., а також вчить студента вимогам та практикам щодо дотримання академічної доброчесності.

Науково-педагогічний колектив кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державного торговельно-економічного університету з метою удосконалення якості реалізації такого освітнього компоненту як курсова робота підготував оновлені Методичні рекомендації щодо підготовки курсових робіт з юридичних дисциплін [3] із суттєвим акцентом на мотивацію та навчання майбутніх правників дотриманню принципів академічної доброчесності. Вважаючи цей досвід корисним, і з огляду на здебільшого позитивні оцінки як наукових керівників так і студентів, ми проаналізуємо підходи, втілені у згаданих методичних рекомендаціях.

У спілкуванні із студентами, у курсових роботах яких науковими керівниками було виявлено ознаки недотримання академічної доброчесності, здебільшого звучать такі причини як нерозуміння нюансів щодо вказування посилань, цитування, використання джерел тощо. При цьому причиною «покупки» курсової роботи вказувалося нерозуміння процедури виконання курсової роботи та побоювання щодо негативної оцінки за неї.

Для нівелювання цих чинників акторським колективом методичного видання було ґрунтовно та детально розкрито: сучасні алгоритми пошуку наукових джерел, критерії доцільності чи неможливості використання певних джерел, настанови щодо опрацювання наукових джерел, судової практики, формулювання висновків курсової роботи.

Значну увагу було приділено призначенню та правилам оформлення

бібліографічних описів, а також дотриманню академічної доброчесності при підготовці тексту курсової роботи.

На особливу увагу заслуговує розділ, де було подано приклади недотримання академічної доброчесності (плагіат, компіляція, рерайтинг, академічне шахрайство, фальсифікація тощо з їх підвидами).

Крім того, авторським колективом було сформульовано детальні критерії оцінювання курсової роботи за такими складовими як «ступінь теоретичної обґрунтованості, аналіз законодавства та правозастосовної практики, якість формулювання власних суджень, оформлення та дотримання наукового стилю мовлення», що не тільки сприяє прозорості та об'єктивності оцінювання, але й задає студентові певні чіткі орієнтири у підготовці курсової роботи та мотивує до самостійного написання.

Шаблон рецензії наукового керівника на курсову роботу містить складову, де науковий керівник підтверджує дотримання принципів академічної доброчесності чи наводить ознаки їх порушення, при цьому в останньому випадку курсова робота оцінюванню не підлягає.

Аналізоване методичне видання, на наш погляд, уособлює комплексний підхід до формування поваги до принципів академічної доброчесності через мотивацію, роз'яснення та чіткі критерії відповідальності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. James, C. (2016). Academic Integrity in Legal Education. In: Bretag, T. (eds) Handbook of Academic Integrity. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-287-098-8_44.
2. Lathrop, A., & Foss, K. (2005). Guiding students from cheating and plagiarism to honesty and integrity. Westport: Libraries Unlimited.
3. Коренюк О.О., Кортюкова Т.О., Мазаракі Н.А., Невара Л.М., Нескороджена Л.Л., Пальчук П.М., Примаєв В.Д., Тищенко Ю.В., Іващенко Д.Є.. Методичні рекомендації щодо підготовки курсових робіт з юридичних дисциплін. К.: КНТЕУ, 2022. 44 с.

*Григоренко Т. В.,
д-р пед. наук, доцент,
професор кафедри української мови та методики її навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ДОСВІД УМАНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

Актуальність проблеми. Питання академічної доброчесності на сьогодні є одним із найактуальніших питань для всесвітньої наукової спільноти. Україна - країна з величезним науковим потенціалом, тому не може залишатися осторонь цієї проблеми. Одним із провідних положень Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII є визначення поняття «академічна доброчесність», окреслення основних видів її порушення, принципів і правил дотримання. Впровадження принципів академічної доброчесності до практики здійснення освітнього процесу вітчизняних закладів освіти дозволить істотно підвищити якість освіти та покращити імідж української університетів на міжнародному рівні. Крім того, імплементація основоположних цінностей академічної доброчесності дозволить посісти науковцям і освітянам України гідне місце у міжнародному академічному просторі.

Основна думка (проблема). У законі України «Про вищу освіту» академічна доброчесність трактується як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1]. Виходячи з цього визначення, дотримання академічної доброчесності можна трактувати, насамперед, як наслідування учасниками освітнього процесу принципів чесності, неприйнятності плагіату, списування, несанкціонованого використання чужих напрацювань, підтримання сприятливого соціально-психологічного клімату, формування толерантності та високих моральних стандартів професійної діяльності

науковця. Завданням закладів вищої освіти у цьому контексті стає проведення різноманітних заходів із запобігання шахрайству, фальшуванню та плагіату; дотримання академічних стандартів, чесність і ретельність в дослідженнях та науковому видавництві.

В Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини упроваджуються принципи академічної доброчесності з огляду на високий рівень зацікавленості адміністрації та працівників ЗВО у підвищенні якості освіти, формуванні академічної етики та поваги до інтелектуальних надбань.

Створення законодавчої нормативно-правової бази є необхідним складником системи роботи із дотримання принципів академічної доброчесності. В Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини розроблені документи, що регулюють цей процес, зокрема Нормативні документи, які містять політику, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності в університеті знаходяться у вільному доступі на сайті ЗВО: Положення про забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти УДПУ імені Павла Тичини [2], Етичний кодекс науково-педагогічних та педагогічних працівників УДПУ імені Павла Тичини [3], Кодекс академічної доброчесності УДПУ імені Павла Тичини [4], Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату УДПУ імені Павла Тичини [4], Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах [5] тощо. Реалізація політики академічної доброчесності ЗВО здійснюється через обов'язкове інформування учасників освітнього процесу про необхідність дотримання принципів та норм академічної доброчесності, професійної етики шляхом: діяльності Комісії з питань академічної доброчесності ЗВО; створення і функціонування системи запобігання та виявлення академічного плагіату; протидії будь-яким проявам неправомірної вигоди; інформування на вебсайті ЗВО та в соціальних мережах про заходи щодо забезпечення академічної доброчесності (наприклад, «Академічна доброчесність. Інституціональна система підтримки

академічної доброчесності та «Антиплагіатні» сервіси»)), «Зустріч представників юридичної служби та здобувачів вищої освіти з питань академічної доброчесності та боротьбі з академічним плагіатом») тощо.

Кодекс академічної доброчесності УДПУ імені Павла Тичини містить загальні положення про академічну доброчесність учасників освітнього процесу в університеті, принципи дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу в університеті, відомості про відповідальність за порушення академічної доброчесності та механізми впровадження та відповідальність за порушення норм кодексу. Таким чином, цей документ регламентує наукову діяльність учасників освітнього процесу і запобігає проявам академічної недоброчесності. Оскільки одним з таких проявів є плагіат, то його виявлення і боротьба з ним в університеті здійснюється на основі Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату УДПУ імені Павла Тичини. У документі чітко визначені види плагіату та заходи з його запобігання. Серед таких заходів чільне місце займає профілактика плагіату, що здійснюється шляхом створення методичних рекомендацій щодо дотримання принципів академічної доброчесності, ознайомлення учасників освітнього процесу з цим Положенням тощо. У Положенні ґрунтовно описана процедура перевірки на академічний плагіат навчальних і кваліфікаційних робіт здобувачів освітнього рівня бакалавр/магістр; науково-методичних праць, монографій; рукописів статей та тез доповідей; дисертаційних робіт та авторефератів. Це дозволяє запроваджувати практику належного цитування, використовувати різноманітні методи запобігання плагіату і вводити форми відповідальності за його вчинення. Розроблена та затверджена нормативно-правова база Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини дозволяє проводити різноманітні заходи, основною метою яких є популяризація міжнародних цінностей дотримання академічної доброчесності.

Одним з ефективних технологічних рішень протидії порушенням академічної

добročесності є застосування інформаційних технологій. З цією метою в університеті підписано договір про співпрацю з ТОВ «Антиплагіат», відповідно до якого університет має доступ до інформаційної онлайн-системи «Unicheck», яка дає змогу виявити плагіат у документі. Основною метою підписання даного договору є забезпечення високої якості професійної підготовки здобувачів вищої освіти, впровадження сучасних програмних засобів в організацію освітнього процесу, сприяння академічній доброчесності та підвищення якості освіти загалом шляхом виявлення ознак плагіату в наукових та інших роботах.

Іншими не менш дієвими рішеннями є організація та проведення різних заходів щодо популяризації академічної доброчесності. Відповідно до Кодексу академічної доброчесності Університету питання про дотримання учасниками освітнього процесу принципів і правил академічної доброчесності розглядаються на засіданнях вченої ради Університету, вчених рад факультетів, студентської ради Університету, студентської ради факультету та засіданнях кафедр. Контроль за дотриманням академічної доброчесності здійснюють завідувачі відповідних кафедр. За інформування здобувачів освіти про неприпустимість порушення академічної доброчесності, реалізацію заходів щодо запобігання проявам академічної нечесності на факультеті відповідають декан, його заступники, науково-педагогічні працівники та куратори академічних груп. Для популяризації академічної доброчесності в Університеті систематично проводяться зустрічі деканів, завідувачів кафедр, гарантів освітніх програм, наукових керівників, кураторів зі здобувачами вищої освіти, на яких обговорюються питання дотримання кодексу академічної доброчесності, етичного кодексу; запрошуються фахівці з питань академічної доброчесності для читання лекцій; проводяться виховні години та круглі столи; організовуються семінари тощо.

Відповідальність за порушення академічної доброчесності задекларована в Кодексі академічної доброчесності Університету. Відповідно даного положення та

статті 42. Закону України «Про освіту», за порушення академічної доброчесності педагогічні та науково-педагогічні працівники Університету можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого); ступеня чи присвоєного вченого звання; відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєної кваліфікаційної категорії; позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади тощо.

За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти; позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

Варто зазначити, що наведені приклади не вичерпують переліку заходів, які регулярно проводять на рівнях кафедр і факультетів Університету. Включення до навчальних курсів здобувачів освіти питань, спрямованих на формування культури академічної доброчесності та навичок із її дотримання є важливим складником формування майбутнього фахівця і науковця, здатного презентувати свої наукові доробки на належному рівні та з дотриманням етичних норм. Серед навчальних курсів можна виокремити такі: «Українська наукова мова», «Основи наукових досліджень».

Висновки і пропозиції. Отже, підсумовуючи все вище сказане, можна зробити висновки, що дотримання академічної доброчесності є запорукою формування інтелектуальної гідності, розвитку чесності і відповідальності усіх учасників освітнього процесу в закладах вищої освіти. Діяльність Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини доводить, що у системі вищої освіти України започаткована стратегія імплементації принципів академічної

добросовісності. Проте варто зазначити, що це вагомі кроки щодо запровадження ефективної політики запобігання академічній нечесності. Лише постійна і довготривала робота у цьому напрямі дозволить закріпити і поширити принципи академічної доброчесності в практику освітнього процесу вітчизняних закладів вищої освіти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту : Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017 [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Положення про забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти УДПУ імені Павла Тичини [Електронний ресурс]. URL: <https://cutt.ly/QOVVVW>.
3. Етичний кодекс науково-педагогічних та педагогічних працівників УДПУ імені Павла Тичини [Електронний ресурс]. URL: <https://cutt.ly/1YYLsMlю>.
4. Кодекс академічної доброчесності УДПУ імені Павла Тичини, Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату УДПУ імені Павла Тичини [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/bhhvr>.
5. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату УДПУ імені Павла Тичини [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/bidoc>.
6. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/aoiwk>.

*Грітченко Т. Я.,
канд. пед. наук, доцент кафедри фахових методик
та інноваційних технологій у початковій школі
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

*Роєнко Л. М.,
канд. пед. наук, доцент кафедри фахових методик
та інноваційних технологій у початковій школі
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

*Чучаліна Ю. М.,
канд. пед. наук, старший викладач кафедри фахових методик
та інноваційних технологій у початковій школі
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Забезпечення якісної освіти в Україні в умовах сьогодення потребує дотримання академічної доброчесності серед української наукової та освітньої спільноти. Нині ця проблема набуває особливого значення серед здобувачів вищої освіти, адже їхні наукові здобутки оприлюднюються.

Стаття 42 Закону «Про освіту» дає таке визначення: «академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [2].

Академічна доброчесність має починатися із доброчесної поведінки кожного. Але, на нашу думку, починати говорити про академічну доброчесність у закладі вищої освіти запізно. Прийшовши в університети, студенти вже навчені списувати і користуватись чужими науковими та практичними здобутками. Вважаємо, недоброчесність не починається у ЗВО. Все це закладається в школі, коли учень хоче досягти чогось легким шляхом, не докладаючи значних зусиль.

Однак Наталя Шліхта, завідувачка кафедри історії НаУКМА «Києво-Могилянська академія», вважає, що з академічною доброчесністю в школах України не все так погано, як здається. Мовляв, попри все, суспільство готове до доброчесності [4].

Натомість інші педагоги вважають, що «Доброчесність – це про справжність, правду, довіру, відповідальність, повагу. Це те, на що націлена НУШ, і те, чого майже немає в школах. Ці цінності тільки формуються в Україні» [3].

Аналізуючи ситуацію в українських школах, бачимо, що більшість вчителів не дотримується академічної доброчесності, а тому не може сформувати її у своїх учнів. На нашу думку, в шкільній практиці є такі прояви академічної недоброчесності:

- по-перше, вчитель послуговується методичними розробками уроків, навіть не вносячи свої творчі корективи, привласнює і використовує чужі ідеї та думки;
- по-друге, описуючи власний досвід роботи і використовуючи окремі розділи з різних наукових джерел, навіть не намагається робити посилання на автора;
- по-третє, оцінюючи реферати, які стали популярними останнім часом навіть у початковій школі, вчитель не наполягає на обов'язковому посиланні на джерело інформації;
- по-четверте, вчитель поводить себе недоброчесно навіть стосовно себе як педагога, перевіряючи домашні завдання, знаючи, що вони списані з ГДЗ;
- по-п'яте, коли вчитель є викладачем навчального предмета й одночасно репетитором одного чи кількох учнів класу, що певною мірою впливає на рівень пояснення матеріалу на уроках;
- по-шосте, необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання учнів.

Визначальною причиною відсутності академічної доброчесності в школі, на нашу думку, є нерозуміння у вчителя того, що вона собою являє і те, що вчителі

мають показувати учням на своєму прикладі її дотримання.

Першим кроком на шляху до академічної доброчесності, вважаємо, стануть не детальні розробки готових уроків та їх тиражування, а запровадження методичних рекомендацій щодо обов'язкових компонентів різних типів уроку та їх мети.

«Найбільшої загрози, – зазначає Олег Слушний, – українська доброчесність зазнала, коли вийшла перша серія ГДЗ. Я був класним керівником із 2009 до 2016 року, відкривав зошити й зорозво вже міг сказати, що це матеріали з ГДЗ. Вони були повсюдно. Нині ж є багато застосунків, як-от із математики, коли дитина наводить камеру на написаний математичний приклад, сканує – й отримує розв'язок за лічені секунди» [1]. Отож, наступним кроком буде застосування диференційованого підходу до домашніх завдань для учнів, що унеможливить списування з ГДЗ, в тому числі й списування взагалі. Щодо рефератів, які вчитель пропонує учням, то вони мають містити посилання на першоджерело та власні міркування учня щодо досліджуваної проблеми.

Одним із важливих кроків до подолання недоброчесності, на нашу думку, є відмова від репетиторства у класі, в якому викладаєш свій навчальний предмет, оскільки це вже є проявом упередженого ставлення до оцінювання і з боку вчителя, і з боку батьків, а щоб подолати необ'єктивне оцінювання необхідно встановлювати єдині вимоги на початку навчального року і строго дотримуватись їх як учителю, так і батькам та учням.

Оскільки прояви недоброчесності мають місце у сучасній школі, то й кожна школа повинна мати стандарти академічної поведінки, що передбачають не лише окреслення, фіксацію, але й свідоме та вільне прийняття цих принципів усіма членами академічної спільноти. Крім того, вчителі мають опанувати основами академічної доброчесності на курсах підвищення кваліфікації, тренінгах різного типу, онлайн курсах на платформах Prometheus, «На урок», Edera тощо.

Отож, на вчителя покладена велика відповідальність, бо лише тоді, коли він сам

дотримується академічної доброчесності, тоді він стає зразком для своїх учнів, і це є запорукою успіху у їхньому майбутньому.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. 10 правил, як працювати з академічною доброчесністю в школі. Думки педагогів. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/10-pravyl-yak-pratsyuvaty-z-akademichnoyu-dobrochesnistyu-v-shkoli-dumky-pedagogiv/>.
2. Закон України «Про освіту». Стаття 42 «Академічна доброчесність». [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3/print>.
3. Нова українська школа (НУШ). URL: <https://www.facebook.com/groups/new.ukrainian.school/>.
4. Шліхта Н. В. Виховуємо академічну доброчесність в школі : методичні вказівки для вчителів / Наталя Шліхта, Ірина Шліхта. Київ : [б. в.], 2019. 81 с.

*Грицай О. Д.,
канд. фіз.-мат. наук, старший викладач кафедри програмного забезпечення
Національний університет «Львівська політехніка»*

*Терендій О. В.,
канд. техн. наук, асистент кафедри програмного забезпечення
Національний університет «Львівська політехніка»,
молодший науковий співробітник
Інститут прикладних проблем механіки і математики
ім. Я. С. Підстригача НАН України*

ПРОБЛЕМИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

В час розвитку інформаційних технологій проблеми академічної доброчесності вийшли на інший рівень, де крім того, що є більші можливості до проявів недоброчесності, проявляється одна з першопричин таких проявів – неповне розуміння самого поняття «академічна доброчесність». І якщо в науковій спільноті, хоч не завжди дотримуються, але можуть назвати фундаментальні принципи правильної академічної поведінки, то учасники освітнього процесу часто зводять поняття «академічна доброчесність» до понять: «плагіат», «списування», «хабар» [1].

В Україні вже протягом п'яти років діє Закон України «Про освіту», де визначено поняття академічної доброчесності як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу» та «провадження наукової (творчої) діяльності» [2], перелічено пункти, що вважається порушенням. Практично кожен вищий навчальний заклад, ґрунтуючись на законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», нормативними актами Кабінету міністрів України та органами виконавчої влади у галузі освіти та науки, має власні внутрішні документи, що регламентують визначення академічної доброчесності. Але виникають запитання: чи усі учасники освітнього процесу знайомі з цими документами та положеннями? Чи усі усвідомлюють власну відповідальність за порушення?

Згідно із нещодавніми (2020-2021 рр.) опитуваннями студентів та науково-

педагогічних працівників, проведеними в Луганському національному аграрному університеті [3], Кам'янець-Подільському національному університеті ім. Івана Огієнка [4], Ужгородському національному університеті [5, 6] та Дніпровському державному технічному університеті [7]:

- більше 95 % викладачів та близько 75 % студентів вважають, що знайомі з поняттям «академічної доброчесності»;
- приблизно 80 % викладачів озвучують критерії оцінювання, але у письмовій формі менше половини з них;
- лише близько 55 % студентів знають про критерії оцінювання і приблизно стільки ж потребують і отримують пояснення щодо оцінювання;
- близько 60 % відсотків студентів знають про наслідки списування, але більшість одержує лише усні попередження;
- близько 15 % учасників вказують про необ'єктивне оцінювання;
- до 20 % опитаних вказали, що порушували академічну доброчесність.

Представлені показники усередненні згідно аналізу даних опитування на прямі та непрямі запитання, відповіді на які подані у документах про опитування студентів і викладачів [3, 4, 5, 6, 7].

Зважаючи на дані дослідження можна припустити, що більшість учасників освітнього процесу усвідомлюють принципи академічної доброчесності і наслідки її порушення, проте все ж таки вказують на існування недоброчесності. То чому ж студенти продовжують списувати, шахраювати і фальсифікувати, а викладачі не дотримуються об'єктивності при оцінюванні?

Здебільшого, академічну доброчесність сприймають як набір правил. Якщо викладачем не прописано у силабусі дисципліни наслідки порушення і немає достатнього контролю, то студенти, зазвичай, сприйме цей набір правил як строгу рекомендацію. Особливо гостро такі порушення проявляються під час дистанційного навчання, коли можливість контролю за самотійним виконанням завдання студентом зменшується. І тут варто згадати про першу частину визначення

«сукупність етичних принципів», що часто презентується як цінності університету чи моральні якості учасників академічної спільноти. Власне виховання оцієї «сукупності етичних принципів» науково-педагогічними працівниками, в першу чергу у собі, а потім у здобувачах освіти, і має стати остаточним фундаментом для розвитку академічної доброчесності. Якщо викладач визначить критерії якості виконання роботи студентом і буде строго дотримуватись їх, а також здійснювати контроль за посиланнями, достовірністю інформації, матиме зрозумілі критерії оцінювання і застосовуватиме їх до усіх здобувачів без особливих винятків та опише можливі наслідки при проявах недоброчесності, то це значно зменшить бажання студентів до шахраювання. Лише власним прикладом, власною принциповою позицією щодо дотримання норм та правил академічної доброчесності викладач може забезпечити виконання цих правил здобувачами освіти.

Також варто відзначити, що освітній процес розпочинається ще у закладах дошкільної освіти. І вже з того часу потрібно формувати розуміння важливості власної думки і поваги до чужої праці. Розказувати про академічну доброчесність і дотримуватися її принципів потрібно ще на етапі шкільної освіти. Адже за даними опитування батьків, учнів і вчителів, що представляють вибірку 9-11 класі у школі, у всіх учасників освітнього процесу заданої вибірки є лише незначні уявлення про академічну доброчесність [8].

Таким чином, якщо хочемо забезпечити належну якість освіти, то мусимо впроваджувати дотримання норм академічної доброчесності всіма учасниками і на всіх рівнях освітнього процесу. Особливу увагу варто звернути на розвиток моральних якостей учасників освітнього процесу через просвітницьку діяльність, майстер-класи, тренінги і конференції.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. «Як ви ставитесь до академічної доброчесності?» | Національний університет «Львівська політехніка». URL: <https://lpnu.ua/news/yak-vy-stavytesia-do-akademichnoi-dobrochesnosti> (дата звернення: 18.06.2022).

2. Верховна Рада України. ЗАКОН УКРАЇНИ "Про освіту" (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39. 2018.
3. Академічна доброчесність - Луганський національний аграрний університет. URL: <https://lgnau.edu.ua/academic-integrity/> (дата звернення: 20.06.2022).
4. Результати опитування щодо дотримання академічної доброчесності в університеті – Газета «Студентський меридіан». URL: <https://meridian.kpnu.edu.ua/2020/07/07/rezultaty-opytuvannia-shchodo-dotrymannia-akademichnoi-dobrochesnosti-v-universyteti/> (дата звернення: 18.06.2022).
5. Сайт Ужгородського національного університету. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/40642> (дата звернення: 18.06.2022).
6. Сайт Ужгородського національного університету. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/get/40641> (дата звернення: 18.06.2022).
7. Сайт Дніпровського державного технічного університету. URL: http://www.dstu.dp.ua/uni/downloads/akad_dobro.pdf (дата звернення: 18.06.2022).
8. Інтерв'ю батьків та вчителів щодо академічної доброчесності в школі. URL: <https://saiup.org.ua/resursy/rezultaty-grupovyh-interv-yu-dlya-batkiv-opikuniv-ta-vchyteliv/>.

*Грищенко І. В.,
д-р. філол. наук, доцент кафедри мовної підготовки,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

*Наумовська О. В.,
д-р. філол. наук, доцент, завідувачка кафедри фольклористики,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

*Рудакова Н. І.,
канд. філол. наук, доцент кафедри фольклористики,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ПРИНЦИПИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ФОЛЬКЛОРИСТИЦІ

На відміну від наукових студій, публіцистичних текстів та художньої творчості, які є авторськими, народна творчість є імперсональною, оскільки анонімність та колективність разом із варіативністю, усністю та синкретичністю є її основними ознаками. Відтак, на перший погляд, проблема авторського права не може поставати а-пріорі. Однак ця точка зору є хибною. Саме фольклорна ознака імперсональності, тобто «безавторства», може наштовхувати на думку, що у сучасній фольклористиці існують прогалини, які дозволяють уникати дотримання авторського права та принципів академічної доброчесності.

Зацікавившись фольклором, аматор може помітити лише Статтю 10 «Об'єкти, що не охороняються» чинного Закону України «Про авторське право і суміжні права» (документ 3792-XII, редакція від 05.01.22 р.), в якій, з-поміж інших об'єктів, які визнані як такими, що не є об'єктом авторського права, визначені і «твори народної творчості (фольклор)» [1]. І «озброївшись» лише цією статтею, почне вільно оперувати фольклорними і фольклористичними об'єктами без апеляції до першоджерела, що спричинить пряме порушення авторських прав, передбачене законодавством України.

Питання дотримання академічної доброчесності у фольклористиці має загальнонаукові принципи та загальнонаукові проблеми. Та все ж має й свої особливості.

1. Паспортизація як обов'язкова умова при фіксації фольклорних зразків.

Історія розвитку фольклористики як науки засвідчує: ще з XIX ст. у процесі фіксації фольклорних творів обов'язковою умовою стала паспортизація (ПІБ інформатора, вік, дата і місце фіксації, ПІБ записувача тощо) фольклорного запису. Тож дотримання принципів доброчесності у фольклористиці має давню історію.

Студенти-фольклористи проходять фольклорну практику, результати якої оформлюються у вигляді звіту, при тому зібрані матеріали, паспорти фольклорних творів, коментарі до зафіксованих текстів зберігаються в архіві.

Перед початком проведення фольклорної практики формується орієнтовний перелік питань. Оскільки зафіксовані фольклорні матеріали у майбутньому можуть бути використаними для підготовки виступів на наукових конференціях, написанні тез, статей, бакалаврських та магістерських робіт тощо, керівникам практики варто акцентувати на необхідності дотримання академічної доброчесності під час фольклорної практики. Цілком очевидним є те, що на етапі оформлення матеріалів фольклорної практики існує можливість «підтасування» потрібних результатів, тож до основних завдань фольклорної практики (Див.: Лабащук [2, С. 25]) варто додати формування принципів академічної доброчесності.

2. Обов'язкова вказівка джерела у фольклористичних працях. Оскільки фольклорні твори характеризуються варіативністю у синхронії і діяchronії, правила академічної доброчесності при підготовці наукових досліджень у галузі фольклористики передбачають коректне оперування джерельною базою. Категорично неприпустимою є «вільна» цитація фольклорного твору без зазначення конкретного джерела, основними з яких є: літописи, що вміщують сюжети легенд, казок тощо; фахові збірники неадаптованих фольклорних текстів; матеріали експедиційних польових досліджень та архівні матеріали, – кожен із яких має обов'язкову належну паспортизацію. Лише за цієї умови аналіз може бути науково вартісним, засвідчуючи різночасові і регіональні особливості фольклору як гіперсистеми людських знань, що оприявлює світогляд і етнопсихологію народу-

творця. Порушення ж цього принципу може призвести до хибних висновків у майбутньому (приміром, про побутування певної локальної традиції на загальноукраїнських теренах тощо).

3. Реконструкція фольклору. Важливим в аспекті академічної доброчесності є дотримання принципів правильного оперування здобутками реконструктивної фольклористики, що синтезує надбання колективної імперсональної народної творчості та авторський підхід до її відтворення. Охорона авторських прав у сфері реконструкції фольклору передбачена законодавством України. Так, відповідно до Пункту 11 частини першої статті 8 із змінами, внесеними згідно із Законом № 850-IV від 22.05.2003, до таких об'єктів віднесено «обробки фольклору, придатні для сценічного показу» та «збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини» [1]. А відповідно до Статті 35 «Об'єкти суміжних прав» Закону України «Про авторське право і суміжні права» виконання фольклорних творів належить до об'єктів «суміжних прав, незалежно від призначення, змісту, оцінки, способу і форми вираження» [1].

4. Згода носіїв елементу на його занесення до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. Оскільки автентичний фольклор кожного народу є вагомим складником його нематеріальної культурної спадщини, що охороняється ЮНЕСКО, фахівці-фольклористи повинні бути обізнані з правилами занесення фольклорних надбань до Національного переліку елементів НКС України, що передбачає, відповідно до «Порядку ведення Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України» [4] згоду його носіїв: «Згідно з вимогами ЮНЕСКО, носії елементів нематеріальної культурної спадщини повинні надати свою попередню, інформовану та вільну згоду на занесення елементу до того чи іншого переліку. Якщо елемент планується в подальшому представити до Списків ЮНЕСКО (Репрезентативний список нематеріальної

культурної спадщини людства та Список нематеріальної культурної спадщини, що потребує термінової охорони) така згода є обов'язковою» [3].

Дотримання вищезазначених норм забезпечує наукову добросовісність і етику фахівця-фольклориста; потверджує наукову коректність та інтелектуальну незалежність дослідника.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» (документ 3792-ХІІ, редакція від 05.01.22 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.
2. Лабащук О. Фольклорна практика: формування компетентностей вчителя-словесника та перша спроба наукової роботи. Сучасні тенденції та шляхи вдосконалення практичної підготовки : матеріали міжфакультетського навчально-методичного семінару. Тернопіль : Вектор, 2021. С. 25-27.
3. Облікова картка елементу нематеріальної культурної спадщини. URL: <https://www.cultura.kh.ua/uk/intangible-cultural-heritage/documents/4428-oblikova-kartka-elementu-nematerialnoyi-kulturnoyi-spadschini>.
4. Порядок ведення Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. URL: <https://mkip.gov.ua/content/poryadok-vedennya-nacionalnogo-pereliku-elementiv-nks.html>.

*Гроссу Н. В.,
викладач Центру підготовки іноземних громадян,
Запорізький державний медичний університет,
аспірантка Запорізького Національного університету*

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА ДОВУЗІВСЬКОМУ ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН

Академічна доброчесність... Як розкрити це поняття майбутнім студентам, слухачам – іноземним громадянам, які планують в надалі отримати освіту в українських університетах? Чи варто цим займатися на етапі довузівської підготовки? Для чого це потрібно майбутнім студентам? Для чого це потрібно університету?

П'ять років тому Організацією Об'єднаних Націй були визначені Цілі сталого розвитку світового суспільства [1]. В липні 2020 року представники міжнародних об'єднань університетів звернулися до Політичного форуму Організації Об'єднаних націй з пропозиціями міжнародного співробітництва. «Університети є ключем до досягнення сталого розвитку» – резюмує Брендан О'Меллі [2].

Отже, якими мають бути студенти університетів, щоб бути здатними брати участь у виконанні цієї місії? Університет, і суспільство взагалі, зацікавлені в тому, щоб кожен студент мав найкращі знання (для подальшої практики та наукової діяльності) та був носієм високих морально-етичних принципів. На мій погляд, систематичне впровадження принципів Академічній доброчесності, позитивно впливає на становлення студентів як у фаховому, так і в морально-етичному плані.

Які стратегії варто використовувати викладачам для впровадження даних принципів?

Студенти на першому курсі вже повинні розуміти, що таке Академічна доброчесність. Тому пояснювати важливість доброчесності необхідно на довузівському етапі підготовки, де є значно більше можливостей займатися виховною роботою, в тому числі й індивідуальною. Робота в цьому напрямку повинна стати

складовою соціалізації, частиною виховної роботи слухачів – іноземних громадян.

З чого варто почати? Необхідно вести діалоги, щоб оцінити рівень ознайомлення з темою. Запитати, чи є в їхніх країнах традиція дотримання правил академічної доброчесності? Пояснити етимологію словосполучення «Академічна доброчесність» [3].

Слухачі приїхали з різних країн, тому спираємося на загальнолюдські цінності. Потім розглянути як філософську категорію [3].

Звернутися до релігійних вимог (постулатів) тощо. В цьому контексті етичних принципів важливо обговорити базовий для розуміння терміну документ «Фундаментальні цінності академічної доброчесності» (Fishman 2012) [4].

Ознайомити з законодавчими документами, в яких дається визначення Академічній доброчесності («Закон про освіту») [5].

Якщо розглядати впровадження системи Академічної доброчесності як складову виховної роботи, то можна спланувати цикл бесід під спільною назвою «Проектування особистості як шлях до самореалізації», де питання академічної доброчесності природним чином вплітаються в інші аспекти (або є одним з аспектів).

Тематика цих бесід має бути мотиваційною, що надихає до самовиховання, особистісного зростання.

Важливо звернути увагу слухачів, що кожному особисто бути доброчесним вигідно. Практичний бік прийняття принципів Академічної доброчесності як власних життєвих принципів – це отримання знань, навичок, а в перспективі високий фаховий рівень.

Що має бути результатом цієї роботи? Для студента – усвідомлення того, що академічна доброчесність – це не обмеження, а умова сталого розвитку особистості. Для університету і для суспільства – відтермінований позитивний ефект завдяки розповсюдженню морально-етичних цінностей і становленню висококваліфікованих фахівців, які змінюють світ на краще.

Отже, маючи таких студентів, університет стає рушійною силою у досягненні Цілей сталого розвитку світового суспільства.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Take Action for the Sustainable Development Goals – United Nations Sustainable Development . URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>.
2. Universities are key to achieving sustainable development. URL: <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20200711094917938>.
3. Добросесність: поняття, складові та історія. URL: <https://prosvita.nazk.gov.ua/blog/dobrochesnist-ponyattya-skladovi-ta-istoriya>.
4. Фундаментальні цінності академічної добросесності: пер. з англ. / Міжнародний центр академічної добросесності, 2019. 36 с.
5. Закон України «Про освіту»: офіц. текст: станом на 09.08.2019 р. № 38-39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

*Грудка Б. Г.,
канд. техн. наук, доцент кафедри кріогенної техніки
Одеського національного технологічного університету*

АВТОРСЬКА ЕТИКА ПРИ ФОРМАЛІЗАЦІЇ НАУКОВОЇ РОБОТИ

*«Ближче всього до великого
стоїть чесність»*

Тит Макцій Плавт

Розвиток сучасної науки викликає зростання вимог до наукових праць, що стосується не лише написання роботи, а й відповідності всім загальновизнаним стандартам, зокрема, авторській (дослідницькій) етиці. Я вважаю, що для вченого, як і для будь-якої людини, аморально і злочинно красти, а тим більше привласнювати собі плоди чужої праці. Подібною крадіжкою в науці є плагіат (копіювання, переписування слова в слово тощо). Етичні норми вченого – духовне ядро, що визначає його природу як вченого, його моральний стан і чесність. Таким чином, етичні норми штовхають і орієнтують діяльність вченого на пошук нового, невідомого науці, але водночас вимагають, щоб нове знання було логічно і послідовно формалізовано, експериментально підтверджено та обґрунтовано. Вся відповідальність за дотримання морально-етичних вимог лежить на вченому. Саме він/вона вирішує дотримуватися або ігнорувати етичні та моральні норми, що діють у суспільстві.

На основі цих обґрунтувань можна сформулювати поняття відповідальності вченого в етику науки. Якщо глибоко розглянути етичні питання науки, то можна зауважити, що вчений у своїй діяльності несе загальну для всього людства відповідальність за природу. Він несе відповідальність за «корисність» отриманого наукового результату: від нього очікують надзвичайно вимогливої достовірності матеріалів, правильного використання робіт колег, логічного аналізу, обґрунтованих

висновків. Отже, особиста етика – це відповідальність за об'єктивність результатів.

Повертаючись до думки про морально-етичні вимоги до вченого, можна наголосити, що професійний ріст і розвиток сучасного вченого важко уявити без розвитку міжнародного співробітництва, використання в повсякденній діяльності науково-технічних досягнень та досвіду колег з інших країн. В Україні зараз діють різноманітні програми обміну, конкурси на міжнародні гранти. У цій сфері Україна проводить досить активну політику, яка підтримує європейське співтовариство, не менш зацікавлене у залученні дослідників з інших сфер. На мою думку, Україна повинна розвивати дослідницьку діяльність. Якщо наш бізнес хоче залишатися конкурентоспроможним на світових ринках, нам потрібно знати більше і краще... Отже, якщо ми хочемо завжди бути на крок попереду решти світу, наша найбільша надія полягає у владі нашого розуму.

Для підтвердження власних аргументів, посилаючись на авторитетне джерело, або для критичного аналізу конкретного друкованого твору, варто навести цитату. Дослідницька етика вимагає точного відтворення цитованого тексту без будь-якого спотворення вихідного змісту. Посилання в бібліографічному розумінні цього слова є вказівкою на джерело інформації (книги, статті, документи тощо). Обов'язково, якщо в роботі є цитати або будь-які важливі оригінальні чи фактичні (цифрові) дані, фундаментальна ситуація чи точка зору різних авторів необхідно вказати джерело.

Іншим аспектом мого роздуму є те, що основним і одним із найважливіших правил при написанні сучасної наукової роботи є те, що автор повинен не тільки грамотно та професійно викладати результати своїх наукових досягнень, але й враховувати та дотримуватись міжнародних стандартів етики та авторського права, коли складає список літератури. Для підтвердження моєї думки можна сказати, що на даному етапі розвитку науки існує багато засобів формалізації посилань у науковій роботі. Такими засобами є безліч онлайн-генераторів. При складанні списку літератури в українських виданнях сьогодні необхідно дотримуватись вимог Держстандарту, який, на жаль, використовується лише в Україні і визнається лише в

країнах СНД. У зв'язку з цим вважаю корисним надати додатковий розділ «Посилання», у якому бібліографічні посилання подано в одному з найпоширеніших стилів цитування.

Як я вже зазначав, у світі існує багато стилів цитування. Кожне наукове видання на власний розсуд відбирає та претендує на певний стиль цитування. Дослідити вимоги до формалізації списку джерел за різними стилями неможливо. Більшість вчених здійснюють пошук у різних джерелах через Інтернет. Важливо розуміти, що правильній формалізації наукових публікацій сприяє цитування тих, на кого ви посилаєтеся.

На завершення свого роздуму, підсумую – необхідно завжди визнавати внесок інших. При написанні роботи вчений повинен посилатися на публікації, які мали значення для виконання представленої роботи. Дані, отримані окремо, наприклад, під час бесіди, листування або в процесі обговорення з третіми сторонами, не повинні бути використані або подані без письмового дозволу першоджерела. Інформація, отримана з конфіденційних джерел, не повинна використовуватися без письмового дозволу. Я вважаю, що усі вчені несуть персональну відповідальність за те, щоб всі науковці, які зробили істотний внесок у дослідження, були представлені або надані у переліку посилань.

«Я сподіваюсь, що завжди матиму достатньо твердості і доброчесності, щоб відстояти те, що я вважаю найбажанішим зі всіх звань – репутацію чесної людини»,
– Дж. Вашингтон.

*Діхтяренко С. Ю.,
канд. псих. наук., доцент кафедри психології
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

*Добридень А. В.,
канд. пед. наук., доцент кафедри виховних технологій та педагогічної
творчості
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

*Лівандовська І. А.,
викладач кафедри психології
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК БАЗОВА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ ДУМКИ В УМАНЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

Сучасні зміни у системі освіти в Україні пов'язані з актуальними викликам повсякдення, які поширюються на всі рівні освітньої діяльності та спрямовані на набуття людиною реального статусу особистісної цінності власних інтелектуальних надбань, зокрема збереження її науково-освітньої індивідуальності, примноження її особистого внеску та забезпечення права на інтелектуальну власність.

Уманський державний педагогічний університет сповідує відповідальний та доброчесний підхід у власній освітній та науковій діяльності з метою забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає актуальним вимогам, встановленим законодавством та договором про надання освітніх послуг. Наразі, поняття «академічна доброчесність» стає універсальним, оскільки воно стосується не лише загальної корпоративної культури Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, а й у той же час і внутрішньої культури особистості науковця, викладача, здобувача вищої освіти, тощо.

Орієнтирами побудови такого середовища означені нормативно-правові документи, що регламентують діяльність сучасних наукових спільнот та закладів.

Так, Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» орієнтує на те, що сучасна наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань. Основними її формами є фундаментальні та прикладні наукові дослідження [2].

Дотримання принципів і правил академічної доброчесності учасниками освітнього процесу – складової внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти Університету, регламентується «Положенням про організацію освітнього процесу в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини». Формування такого науково-освітнього середовища, на нашу думку, має стимулювати й академічну свободу. Оскільки воно має великий потенціал до самовираження та орієнтації на пошук нестандартних підходів у наукових дослідженнях та розробках. Самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової діяльності, яка реалізується на принципах свободи думки, слова і творчості, доброчесності, поширення знань та інформації, вільного оприлюднення і використання результатів наукових досліджень з урахуванням обмежень, установлених законом [1].

Також означені провідні принципи академічної доброчесності Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, якими мають керуватися всі без виключення учасники освітнього процесу:

- принцип законності – суворе дотримання законодавства всіма учасниками освітньої діяльності;
- принцип чесності та порядності – інтелектуальна та особиста чесність у процесі навчання, викладання, наукових досліджень, недопущення будь яких форм обману, неправдивих тверджень, брехні, шахрайства, крадіжки або інших форм нечесної поведінки;
- принцип справедливості – неупереджене ставлення учасників освітньої діяльності одне до одного, прозоре та об'єктивне оцінювання результатів діяльності;

- принцип взаємної довіри та взаємодопомоги – вільний обмін ідеями та інформацією в освітньому середовищі, співпраця та вільне продукування нових ідей, орієнтація на суб'єкт-суб'єктну або партнерську взаємодію;
- принцип поваги – виявлення поваги як до себе, так і до інших, незалежно від віку, статі та статусу; уникнення зловживань посадовим становищем виборними чи призначеними представниками Університету;
- принцип відповідальності – сумлінне виконання своїх зобов'язань, протистояння будь-яким формам дискримінації, ганебним учинкам, негативному впливу інших осіб, здатність брати на себе відповідальність за результати своєї діяльності, готовність подавати приклад відповідальної поведінки;
- принцип компетентності й професіоналізму – підтримання найвищого рівня компетентності, підвищення свого рівня навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності;
- принцип прозорості – уникнення зловживань посадовим становищем виборними чи призначеними представниками університету, прозорість і публічність прийняття та виконання управлінських рішень, освітньої, науково-дослідницької, господарської та фінансової діяльності [3].

Важливо зазначити також, що при формуванні доброчесного середовища у закладі вищої освіти необхідно створити загально університетську систему забезпечення професійної етики та розвитку академічної доброчесності, яка на основі вищезазначених принципів та стандартів здійснення науково-освітньої діяльності співробітниками університету та здобувачами вищої освіти має створити атмосферу нульової терпимості до недотримання академічної доброчесності та етичних норм. Розуміючи складність формування такого освітнього простору ми вважаємо, що усі зусилля нашої університетської спільноти мають бути орієнтовані на профілактику, перешкоджання і недопущення фактів та проявів академічної недоброчесності шляхом просвітництва, навчання, керівництва і наставництва. Спонукає до створення позитивного, сприятливого й доброчесного освітнього і наукового

середовища не лише у нашому університеті, а й у всіх науково-освітніх закладах України. Дякуємо за можливість отримання актуальних знань та обміну досвідом щодо реалізації ідей академічної доброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про Освіту». Стаття 4 Академічна доброчесність». URL:<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3> (дата звернення: 15.06.2022р.).
2. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення: 18.06.2022р.).
3. Кодекс академічної доброчесності Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. URL: <https://udpu.edu.ua/yakist-osvity/akademichna-dobrochesnist> (дата звернення: 18.06.2022р.).

*Дмитраш О. Ю.,
канд. арх, асистент кафедри дизайну архітектурного середовища,
Національний університет «Львівська політехніка»*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Процес формування студента та науковця, за сучасних умов розвитку технологій, повинен базуватися на загальноприйнятих цінностях академічної доброчесності. При усіх перевагах «діджиталізації» є неприпустимим видавати фрагменти досліджень за свої, «забувати» про посилання на першоджерела тощо. Нехтування принципами академічної доброчесності нівелює як роботу науковців та цілих наукових колективів в цілому, так і компроментує освітній процес у ЗВО. Майбутнє української науки залежить від успішності провадження принципів професійної етики та принципів академічної доброчесності при роботі зі студентами. Необхідно усвідомлювати значущість норм професійної етики при написанні наукових робіт, зокрема, в галузі архітектурної освіти усвідомлюючи наслідки їх порушень.

Навчання у вищих навчальних закладах зокрема, технічного спрямування необхідно розпочинати з профілактичних заходів, доводячи до студентів 1-2 курсів європейські цінності академічної доброчесності, популяризувати навчання проводячи роз'яснення, відкриті заняття, лекції по академічній доброчесності, адже це перші кроки у здобутті фаху. Слід проговорювати відмінності між якісним науковим письмом, і письма, де було використано плагіат. Нехтування принципами АД на перших курсах навчання призводитиме до накопичення негативного досвіду, і складністю для самого студента жити за європейськими цінностями в науці і продовжувати власний розвиток у даному напрямку. Важливо вказувати студентами на випадки, коли плагіат, у науковій чи проектній роботі, призводив до втрати авторитету вченого або архітектора, що впливало на його статус в професійній

спільноті. Доцільно проводити практичні заняття пов'язані з ознайомленням основних принципів АД, та, власне, навчання коректного пошуку, та правильному, проаналізованому відображенню цитованої як письмової так і візуальної інформації. На практичних заняттях доцільно вказувати на власному прикладі, і прикладі авторитетних науковців та, як саме проводити аналіз літературних джерел і цитувати їх у своїх працях. Студенти повинні вміти правильно працювати з бібліотечними фондами шукаючи інформацію, та оцінюючи її вагомість, роблячи нотатки, та обов'язково маркувати першоджерело. Крім того студент повинен вміти аналізувати і виділяти основну інформацію і підсумувати її зміст. Також, вже у цьому періоді становлення студента потрібно викорінити принцип «CtrlC-CtrlP» як неприпустимий! Доцільним є надавати студентам можливість рецензувати роботи один одного, адже це підвищить не лише якість написання роботи, але на користь піде і «конкурентність» при написанні роботи, роблячи її якість вищою. При оцінюванні варто звернути увагу на обговорення зі студентом роботи, складнощів її написання, роблячи акцент на неприпустимості запозичень чи копіювань досліджень та ідей, а також публікування неправдивих даних. Доцільним є перевірка робіт студентів згідно баз академічних текстів, зокрема, згідно Національного репозитарію академічних текстів та використання програм, зокрема StrikePlagiarism.com для виявлення ознак плагіату. Студентів необхідно попереджати, що у разі виявлення ознак плагіату, фальсифікації, фабрикації або обману, вони нести будуть відповідальність за конкретні виявлені порушення, та до нього\неї може бути застосовано стягнення у вигляді повторного проходження оцінювання, або освітньої програми в цілому, позбавлення академічної стипендії або відрахування з університету згідно з правилами вищого навчального закладу, а також відповідальність згідно зі Законами України «Про вищу освіту», «Про професійну освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про наукову та науково-технічну діяльність». При виявленні порушень адміністрації кафедр та університету необхідно неодмінно звертати на це увагу, та при можливості на первинних етапах застосовувати прийоми аналізу причини запозичень.

Отже, необхідно впроваджувати принципи професійної етики та академічної доброчесності уже на перших курсах навчання у ЗВО. На прикладі цікавих випадків проговорювати та навчити студентів писати наукову працю правильно, аналізуючи інформацію, обов'язково зазначаючи першоджерело, а не копіюючи її, і обов'язково приділити увагу наслідкам порушення принципів академічної доброчесності у роботі над науковими дослідженнями і публікаціями.

*Дубель Н. І.,
канд. фарм. наук,
асистент кафедри фармацевтичного управління,
технології ліків та фармакогнозії
Івано-Франківський національний медичний університет*

АКАДЕМІЧНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ПІДГРУНТЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На сьогоднішній день невирішеним залишається питання формування академічної грамотності як складника виховання академічної доброчесності під час професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти при організації науково-дослідної роботи [1, с. 226]. У зв'язку з інформатизацією суспільства та вільним доступом до продуктів інтелектуальної власності, все більш поширеними є процеси недобросовісного запозичення, привласнення і використання чужих ідей та думок [2, с. 8].

Досить часто порушенням академічної доброчесності є незнання всіх аспектів, які входять в це поняття, так званий, ненавмисний плагіат. Несвідома поведінка полягає у відсутності знань та навичок застосування принципів академічної доброчесності. Вона притаманна вченим, які не мають досвіду в написанні та презентації результатів наукової роботи, тобто переважно молодим вченим [2, с. 9]. Але, як проголошує славетний постулат, «Незнання закону не звільняє від відповідальності» (ч. 2 ст. 68 Конституції України) [3]. Тому, вивчення академічної грамотності є актуальним та важливим питанням сучасності, яке, в свою чергу, може попередити та запобігти в подальшому проявам академічної недоброчесності.

Метою роботи був аналіз літературних джерел щодо розвитку у фахівців закладів вищої освіти навиків з академічної грамотності.

Грамотність є правом людини і основою для навчання протягом усього життя. У багатьох країнах сучасного світу проблема грамотності розглядається лише як

уміння читати й писати. Проте, в розвинених суспільствах з високою інформаційною культурою, грамотність постає як багатоаспектна проблема участі в соціальному та політичному житті, а придбання базових навичок грамотності, їх удосконалення та застосування протягом усього життя має першочергове значення [4, с. 62].

Академічна грамотність в найбільш загальному уявленні — це сукупність навичок і компетенцій, пов'язаних з переданням знань. В західній системі освіти поняття академічної грамотності займає одне з центральних місць у визначенні рівня підготовки студента до академічної діяльності (навчанні в університеті або коледжі), а також рівня кваліфікації фахівця і ступеня його професійної компетентності [4, с. 63]. Для створення освітнього середовища академічної доброчесності як складника якості освітньої діяльності закладу вищої освіти насамперед потрібно визначити шляхи формування академічної грамотності як складника академічної культури здобувачів вищої освіти [1, с. 226 - 227].

Вивчення й аналіз наукової літератури вказує на неоднозначність думок серед науковців щодо сутності та структури поняття «академічна грамотність», проте вони однакові у тому, що це — комплекс певних умінь і навичок, необхідних для академічного дискурсу [1, с. 227].

Академічна доброчесність стосується не лише якості освіти — вона безпосередньо впливає на те, яку молодь виховує система вищої освіти в країні, які цінності закладаються під час навчання в університеті та яким є «секрет успіху» в суспільстві. Чи це важка і наполеглива праця, яка допомагає досягати успіхів як окремому індивіду, так і країні в цілому, чи це обман, шахрайство та сумнівна спритність, які потім стають нормами суспільних відносин і тягнуть країну на дно [2, с. 12].

З метою популяризації академічної грамотності як невід'ємної складової академічної доброчесності, у 2017 році створено Кодекс академічної доброчесності молодого ученого, який визначає загальні моральні принципи та правила професійної етики наукової молоді, осіб, які працюють у системі освіти і науки та займаються

науково-дослідною та дослідно-конструкторською діяльністю [5]. В основу кодексу покладено 10 базових принципів академічної доброчесності, якими мають керуватися молоді вчені:

- 1) чесність і порядність;
- 2) верховенство права;
- 3) відповідальність та дотримання авторських прав;
- 4) взаємоповага;
- 5) толерантність та недискримінація;
- 6) прозорість та доступність;
- 7) академічна грамотність;
- 8) орієнтація на якість;
- 9) партнерство та взаємодопомога;
- 10) імперативність академічної доброчесності [2, с. 16 – 17].

Варто погодитися з думкою багатьох учених, що для розвитку й укорінення академічної грамотності та академічної чесності загалом, недостатньо просто вірити в фундаментальні цінності, потрібно самим їх дотримуватися. Це, в свою чергу, вимагає багато самовіддачі, рішучості і сміливості [2, с. 18].

Створення етичного кодексу не може гарантувати вирішення усіх проблем, пов'язаних з неетичною поведінкою в освіті. Вони покликані, щоб звести в один комплекс неписані правила та норми поведінки, щоб поліпшити обізнаність академічної спільноти та внормувати процедури розгляду різних академічних переступів. Етичний кодекс не може самотужки забезпечити дотримання етичних принципів та вирішити проблему академічної недоброчесності, адже вона походить від кількох глибших криз українського суспільства в цілому та вищої освіти в Україні зокрема [6].

Отже, підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що питання академічної грамотності повинні обговорюватися на всіх етапах освіти, адже вона є одним із структурних елементів академічної доброчесності. Для дотримання

академічних етичних принципів, майбутній фахівець закладу вищої освіти, насамперед, повинен бути чесним перед собою. Тільки тоді він з повагою та шаною відноситиметься до праці інших. Звідси випливає, що академічна грамотність є підґрунтям академічної доброчесності, адже велика річка завжди починається з маленького джерела.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Фенцик О. М. Формування академічної грамотності здобувачів вищої освіти у процесі фахової підготовки. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 2020. 73. Т.2. С. 226-231.
2. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
3. Стаття 68. Конституція України. URL: https://protocol.ua/ua/konstitutsiya_ukraini_statnya_68/.
4. Лавриненко Т.П. Академічна грамотність як засіб формування міжкультурної комунікації. Інституційний репозитарій Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» ISSN 2411-4383. <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/21723>.
5. Кодекс академічної доброчесності. <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81-%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf>.
6. H2020 Programme AGA – Annotated Model Grant Agreement. Version 4.1, 26 October 2017. URL: http://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/h2020/grants_manual/amga/h2020-amga_en.pdf.

Жовнір М. М.,
канд. філол. наук,
викладачка кафедри українознавства та гуманітарної підготовки
Полтавський державний медичний університет

УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВИЙ ТЕКСТ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ Й МОВНОЇ НОРМАТИВНОСТІ

Безупинний цивілізаційний поступ, присутні суспільно-політичні трансформації, процеси глобалізації, євроінтеграції, зростання інтересу до міжнародної співпраці й посилення ролі різнорівневих міждержавних взаємин, зосібна й у науковій царині, зумовлюють формування нових вимог до вітчизняного науковця. Важливо, що «Політичні, соціально-економічні та організаційні зміни, що відбуваються в Україні, ведуть до змін у системі вищої освіти» [2]. Представник сучасної наукової й освітньої спільнот має уповні володіти необхідними фаховими знаннями, професійними вміннями й навичками, а також на належному рівні транслювати результати своїх наукових пошуків і напрацювань і широкому колу однодумців, і пересічному читачу, зацікавленому в глибшому й детальнішому студіюванні того чи того наукового питання.

Мовимо про затребуваність здатності українських науковців та освітян, які активно займаються науковою діяльністю, не лише позиціонувати себе тими, хто має прямий чи опосередкований стосунок до розвитку наукової парадигми, а і їхньої спроможності конкурувати із закордонними колегами в контексті загальноєвропейського та загальносвітового наукового й освітнього континуумів. Безумовно, не останню роль у цьому відіграє дотримання узуальних принципів академічної доброчесності – сукупності «етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1].

На часі – багатоаспектне й системне дослідження проблем, тісно пов’язаних із ознайомленням з основними засадами забезпечення академічної доброчесності й регулюванням шляхів і раціональних способів її впровадження у сферах освіти й науки. З огляду на це, важливим бачиться розгляд проблеми появи та розповсюдження значної кількості неякісної наукової продукції – різножанрових наукових текстів – тез, статей, авторефератів, дисертацій, монографій тощо. Сприяє цьому функціонування цілої низки наукових видань і пропозицій приєднатися до злагодженої, відшліфованої майже до ідеального стану, системи продукування й оперативної публікації наукових доробків без належного фахового рецензування й літературного редагування.

Долученню науковців, передовсім викладачів ЗВО, до цього процесу, як на нас, передусє укорінення надскладної системи оцінювання науково-дослідницької роботи освітян: почасти кількісний показник превалює над якісним. Така тенденція зумовила виформовування в науково-педагогічних працівників прагнення написати й оприлюднити якомога більше наукових розвідок, якість яких подеколи видається сумнівною з погляду і концептуальності, і нормативності мовного втілення. Цілком прийнятними і звичними для таких псевдонаукових публікацій видаються випадки проявів недотримання академічної доброчесності, фіксації різних видів плагіатів, табуйованих маніпуляції із запозиченими текстами і неясних трансформацій власних, виданих раніше, наукових праць.

Справжнього вченого загалом і сумлінного освітянина зокрема можна прирівняти до генератора наукових ідей і новацій, який не прагне шаблонно, трафаретно викладати власні думки, міркування та гіпотези, а також швидко, подеколи за лічені дні, публікувати результати й здобутки своїх наукових шукань у посередніх, низькорейтингових наукових виданнях для автоматичного збільшення кількісного показника опублікованої наукової продукції за окреслений часовий відтинок.

І науковець, і освітянин, залучений до наукової праці, має вповні

дотримуватися базових принципів академічної доброчесності, бути обізнаним з основними теоретичними постулатами й цінностями академічної сумлінності, заперечувати будь-які прояви плагіату чи факти популяризації концептуально хибних, комунікативно неповноцінних і стилістично недосконалих наукових текстів.

Цілком імовірно, що на рівень відповідності наукового тексту загальноприйнятим вимогам до такого виду робіт впливає зростання значущості кількісного обліковування наукових розвідок і часткове нівелювання якісного показника. Наявність наукових видань, у яких можна оперативно надрукувати результати дослідження, в якому наявні приклади недотримання принципів академічної доброчесності і кодифікованих норм сучасної української мови, зумовлюють безперешкодне поширення псевдонаукової продукції із ознаками безсистемного й алогічного наукового викладу фактів, наявними мовними анормативами і стилістичними огріхами.

На наш погляд, окреслена тенденція має негативний вплив на загальний науковий розвій. Завдання кожного, хто має стосунок до сучасного наукового / освітнього дискурсів, передовсім усвідомити надважливість створення якісних (за змістом і формою) наукових праць, виформовування свого індивідуального наукового стилю, відшліфовування й удосконалення його із дотриманням стрижневих принципів академічної доброчесності й викладацької сумлінності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про Освіту». Стаття 42 «Академічна доброчесність». [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3>.
2. Шевченко О. М. Активізація пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти під час вивчення української мови як іноземної / О. М. Шевченко, Т. О. Лещенко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2022. Вип. 80, т. 2. С. 194–198.

ПРОБЛЕМИ РОЗПІЗНАВАННЯ ПЛАГІАТУ У КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБОТАХ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Для студентів технічних спеціальностей проблема перевірки на плагіат – це завжди болюче питання. В разі, коли студент виконує будь яку роботу, яка є насамперед технічним проєктом, то при обґрунтуванні будь-якого прийнятого технічного рішення потрібно не тільки посилатися на нормативну документацію, а й обов’язково наводити повні цитати з неї. Тому тексти виходять дуже схожими та при перевірці на плагіат за допомогою різних сервісів, таких як Unicheck [1] та інших можна отримати невтішні результати за текстовою складовою.

Але студенті отримують різні вихідні данні до роботи. Вони самостійно виконують розрахунки. За цими розрахунками складають таблиці, рисують графіки, будують схеми та обґрунтовують вибір обладнання. Тому головним результатом кваліфікаційної роботи здобувача треба вважати саме ці частини проєкту. Тоді постають наступні питання:

1. Як відноситися до можливих текстових збігів?
2. Як перевірити чи не порушив студент правила академічної доброчесності, коли він виконував проєкт?
3. Які взагалі критерії плагіату припустимі при перевірці таких робіт?
4. Як визначити чи сам здобувач робив розрахунки чи за нього хтось порахував?

На ці питання частково можна знайти відповіді у статуті та положеннях вищу.

У Національному технічному університеті «ХПІ» запроваджені положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату у випускних кваліфікаційних роботах. В пункті 5 цього положення рекомендується залучати до

перевірки робіт, в яких основний результат не обмежується текстом, експерта. Та коли приймається остаточне рішення треба враховувати можливі текстові збіги, які не є плагіатом (стандартні фрази, коректне зазначені цитати, описи стандартних методик, наведення загальновідомої інформації та загальновідомих означень термінів) [2]. Також експерту треба враховувати специфіку роботи та перевіряти чи дотримувався студент таких принципів академічної доброчесності:

1. самостійне виконання навчальних завдань;
2. посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
3. надання достовірної інформації про результати власної навчальної діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації [3]

Зважаючи на ці принципи можна сказати, що задача, яка стоїть перед експертом не є тривіальною. Тому залучати до перевірки таких робіт потрібно людину, яка є фахівцем в галузі та розуміє особливості виконання роботи. На мою думку, таким експертами може виступати керівник проекту або рецензент. Але ми стикаємося з проблемою часу, який буде витрачено на таку перевірку, тому потрібно в робочому плані керівника роботи збільшувати кількість годин.

На третє питання, стосовно критеріїв можна відповісти, що це актуальне завдання, вирішення якого залежить від галузі знань та спеціалізації.

Останнє питання найгостріше, але найважливіше. Частково відповідь можна отримати у самих здобувачів. Я провела опитування на цю тему серед студентів четвертого курсу. Я отримала такі відповіді, що головні висновки по роботі кожен пише у своєму, вільному стилі, вони не можуть збігатися повністю або повторюватися в іншій роботі.

Взагалі студенти, які виконують самостійно роботу дуже негативно ставляться до тих хто списує. Спостерігаючи за студентами вже понад 5 років можу сказати, що багато хто з них дотримується принципів академічної доброчесності на інтуїтивному рівні, але нажаль не всі. Тому треба більше уваги приділяти і роботі зі студентами. Та

долучати їх разом з експертами до обговорювати та встановлювання деякі критерії перевірки на плагіат кваліфікаційних робіт саме для технічних спеціальностей.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Загальні відомості про онлайн-сервіс Unicheck. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Unicheck>.
2. Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату у випускних кваліфікаційних роботах здобувачів вищої освіти (від 31.01.2020 р. №1). URL: <http://library.kpi.kharkov.ua/files/documents/polozhennya-proekt-plagiat.pdf>.
3. Лист Міністерства освіти і науки України «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» (від 23.10.2018 р. №1/9-650). – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>.

*Іванків Я. І.,
канд. мед. наук, доцент кафедри фармакології з клінічною фармакологією
Тернопільський національний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського МОЗ України*

*Луканюк М. І.,
канд. фарм. наук, асистент кафедри фармакології з клінічною фармакологією
Тернопільський національний медичний університет
імені І.Я. Горбачевського МОЗ України*

АСПЕКТИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Основних фундаментальних цілей у реалізації процесу навчання, викладання, виконання досліджень можна досягнути лише в етичних умовах з дотриманням принципів академічної доброчесності. Саме тому дуже важливим постає зобов'язання навчального закладу пояснити здобувачам освіти політику академічної доброчесності, щодо запобігання випадкам плагіату, самоплагіату, необ'єктивного оцінювання, обману та інших форм академічної нечесності [1].

Стаття 42 Закону України «Про освіту» визначає академічну доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2].

Чесність, справедливість, повага, довіра, відповідальність це ті цінності що визначають етичну академічну поведінку, створюють цілісну спільноту та зміцнюють репутацію закладу [3, с.14]. Потрібно прагнути розвивати середовище з дотриманням усіх цінностей в академічних стосунках, включаючи повагу та толерантність до широкого кола думок та ідей, чесності, справедливості та відповідальності, тому що лише так можна отримати взаємоповагу та взаємодовіру. Неправомірна академічна поведінка впливає не лише на здобувачів освіти, але й на навчальні заклади в цілому, академічні порушення знижують надійність установи, тому необхідно наполегливо

працювати, щоб мінімізувати неправомірну поведінку з серйозними наслідками [4]. Здавалося, що в теперішньому світі немає місця академічній нечесності однак інформатизація суспільства за рахунок стрімкого розвитку надсучасних технологій стають причиною зниження академічної культури та значно полегшують можливість використання та поширення отриманої інформації [5]. Першим проявом академічної недоброчесності є плагіат, оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [6, с 10]. Гострою постає проблема розробки методів для викриття та запобігання академічного плагіату, що є одним із найрозповсюдженіших проявів порушень наукової етики із запровадженням онлайн-форматів навчання зі збереженням принципів академічної чесності. Розуміння різноманітних і складних типів та причин може дати інформацію про набір методів, які можуть бути використані для найбільш ефективного усунення академічної нечесності, тому що методи повинні розглядатися узгоджено із врахуванням причин та мотивів.

Тернопільський національний медичний університет імені І.Я. Горбачевського бере участь у проекті SAIUP – Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project (Проект сприяння академічній доброчесності в Україні). Метою проекту є підтримка ідеї доброчесності між учасниками академічного процесу навчальних закладів, а також пропагування практичної цінності і важливості академічної доброчесності.

На сайті Університету у вкладці «Академічна доброчесність» знаходиться інформаційна база, за допомогою якої здійснюється популяризація принципів академічної доброчесності та підвищення рівня обізнаності учасників освітньо-наукової діяльності в університеті у питаннях академічної доброчесності [7].

Для працівників проводять відкриті онлайн-курси («Академічна доброчесність: виклики, дії, успішні історії», «Основи інформаційної грамотності та роботи з даними», «Основи академічного письма»), курси підвищення кваліфікації науково-педагогічних і педагогічних працівників («Етика та академічна доброчесність в освіті і науці»), лекції основних стейкхолдерів вищої освіти з тематики переваг чесного

навчання та реалізації наукових досліджень, цикли тренінгів для всіх учасників освітнього і наукового процесів в рамках всеукраїнських та міжнародних проєктів з академічної доброчесності, грантових програм.

Впровадження принципів академічної доброчесності у вищих навчальних закладах – це питання підняття якості вищої освіти в Україні, підвищення їхнього рейтингу, визнання дипломів університетів на світовому рівні, підвищення конкурентоспроможності випускників цих ВНЗ. Тому досить важливо є проінформувати університетську спільноту щодо важливості застосування та популяризації принципів академічної доброчесності в рамках навчального процесу та наукової діяльності. Досягнути академічної доброчесності можна лише за рахунок важкої та наполегливої співпраці з дотриманням високих морально-етичних принципів та стандартів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Holden, O.L., Norris, M.E., Kuhlmeier, V.A. Academic integrity in online assessment: a research review. *In Frontiers in Education. Frontiers*. 2021. Vol 6, P. 1-13. DOI: <http://doi.org/10.3389/feduc.2021.639814>.
2. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Fishman T. The fundamental values of academic integrity. International Center for Academic Integrity, Clemson University., 2014. 34 p.
4. Javeed, S., 2018. Academic advisors as valuable partners for supporting academic integrity. *Canadian Perspectives on Academic Integrity*. 2018. № 1(1). .22-26.
5. Методич. посібн.: Дніпропетровськ: ДНУ ім. О. Гончара, кафедра міжнародної економіки і світових фінансів, 2013. 44 с.
6. Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності / укладачі: підкомісія 303 «Академічна доброчесність», 2016 р. 24 с.
7. Академічна доброчесність [Електронний ресурс]. URL: <https://www.tdmu.edu.ua/akademichna-dobrochesnist/informatsijni-materialy-ta-dokumenty/>.

*Калабська В. С.,
канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри інструментального виконавства
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

ДОСВІД УПРОВАДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА ФАКУЛЬТЕТІ МИСТЕЦТВ УДПУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

Зміни, що відбуваються нині в освітньо-науковому просторі не залишають осторонь усіх учасників навчального процесу, зокрема й заклади вищої освіти, які мають відповідати та виконувати сучасні світові вимоги й стандарти.

Однією із складових якісної освіти світової спільноти вже тридцять років є *академічна доброчесність*, поняття, яке було закріплено на законодавчому рівні в Україні у 2017 р. У статті 42, п. 4 Закону України «Про освіту» перелічуються дії, які порушують академічну доброчесність (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання); стаття 58 Закону «Про вищу освіту» зобов'язує усіх учасників освітнього процесу дотримуватися академічної доброчесності.

Факультет мистецтв є одним із дванадцяти структурних підрозділів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. На факультеті здійснюється підготовка і виховання здобувачів вищої освіти у галузях музичного, образотворчого та хореографічного мистецтва чотирма кафедрами: інструментального виконавства, образотворчого мистецтва, музикознавства та вокально-хорового мистецтва, а також хореографії і художньої культури). У публічному доступі на сайтах університету та факультету є документи, що визначають політику та процедури дотримання академічної доброчесності:

- Кодекс академічної доброчесності Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини [3];
- Етичний кодекс науково-педагогічних працівників та педагогічних працівників Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

[1], а також рекомендації для підтримки академічної доброчесності:

- Уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності;
- Рекомендації для ЗВО щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності;
- Основи академічного письма. Методичні рекомендації та програма курсу;
- Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності;
- Академічне письмо. 20 порад щодо написання академічних текстів та представлення результатів дослідження [4].

На факультеті сповідується академічна доброчесність через комплекс організаційних заходів, навчанню академічному письму та впровадження програмних засобів. Розглянемо їх детальніше.

Організаційні заходи. Щороку на факультеті із здобувачами вищої освіти проводяться тематичні бесіди та семінари об'єктом яких є академічна доброчесність. Так, 20 жовтня 2019 р. був організований семінар для науково-педагогічних працівників факультету мистецтв «Запобігання одержанню неправомірної вигоди та подарунка» [2]. 7 грудня 2020 р. з ініціативи студентського клубу «Соціальний інтелект» відбулася тематична бесіда «Корупція. Запобігання корупції» [5].

Запобігання та профілактика (навчання академічному письму). Здобувачі вищої освіти першого освітнього ступеня «Бакалавр» проходять у перший рік навчання курс «Академічні мистецькі студії» (викладач – кандидат педагогічних наук, доцент І. Терешко) де ознайомлюються з базовими документами державного та університетського рівнів, що стосуються академічної доброчесності; особливостями написання робіт академічного стилю). При написанні кваліфікаційної роботи її керівники (викладачі) також інформують учасників освітнього процесу з документами, що регламентують дотримання правил академічної доброчесності.

На факультеті є скринька довіри, яка розміщена поруч аудиторії, де

розташований деканат факультету мистецтв, до якої будь-який учасник освітнього процесу може вкинути повідомлення щодо порушення академічної доброчесності, зокрема хабарництва або інших порушень.

Використання програмних засобів. Здобувачі вищої освіти освітньої програми «Музичне мистецтво» працюють над магістерськими дослідженнями, остаточні результати яких перевіряються на академічний плагіат. До 2020 р. магістерські роботи перевірялись на плагіат програмним забезпеченням Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. З червня 2020 р. здобувачі вищої освіти факультету мистецтв перевіряють свої роботи на сервісі українських розробників Unicheck, з яким співпрацює понад 1100 світових університетів Австралії, Бельгії, США, Іспанії та інших країн.

Таким чином, учасники освітнього процесу факультету мистецтв УДПУ імені Павла Тичини спрямовують свою роботу через відданість фундаментальним цінностей академічної доброчесності: чесності, довіри, справедливості, повазі, відповідальності та мужності. Сподіваємося, що обраний вектор у цьому напрямку буде одним із базових складових майбутніх фахівців мистецького напрямку. Есе не претендує на вичерпність дослідження, тому у подальшому вважаємо висвітлення досвід впровадження академічної доброчесності саме кафедрами факультету мистецтв УДПУ імені Павла Тичини.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Етичний кодекс науково-педагогічних працівників та педагогічних працівників Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. URL:

<https://udpu.edu.ua/documents/doc/%D0%AF%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8/%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%95%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD>

%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81/%
D0%95%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%
BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81.pdf?ver=1609753546 (дата звернення
18.06.2022 р.).

2. Запобігання одержанню неправомірної вигоди та подарунка. URL:
<https://mpf.udpu.edu.ua/seminar-zapobihannya-oderzhannyyu-nepravomirnoji-vyhody-ta-podarunka/> (дата звернення 19.06.2022 р.).

3. Кодекс академічної доброчесності Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини. URL:
[https://udpu.edu.ua/documents/doc/%D0%AF%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8/%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96/%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf?ver=1609753546](https://udpu.edu.ua/documents/doc/%D0%AF%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8/%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C/%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96/%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf?ver=1609753546) (дата звернення 18.06.2022 р.).

4. Рекомендації для підтримки академічної доброчесності. URL:
<https://udpu.edu.ua/yakist-osvity/akademichna-dobrochesnist#rekomendatsii-dlia-pidtrymky-akademichnoi-dobrochesnosti> (дата звернення 19.06.2022 р.).

5. Тематична бесіда «Корупція. Запобігання корупції». URL:
<https://mpf.udpu.edu.ua/tematychna-besida-koruptsiya-zapobihannya-koruptsiji-2/> (дата звернення 19.06.2022 р.).

6. International Center for Academic Integrity. URL:
<https://academicintegrity.org/> (дата звернення 18.06.2022 р.).

*Козій О. М.,
канд. пед.наук, доцент кафедри музикознавства та вокально-хорового
мистецтва
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

*Тарасюк Л. М.,
викладач кафедри музикознавства та вокально-хорового мистецтва
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІТЬ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Беззаперечним пріоритетом української системи освіти є академічна доброчесність, базовий кодекс моральних, етичних та соціальних норм усвідомленої відповідальності та наслідків прояву недоброчесності в наукових доробках.

Нині удосконалюються механізми забезпечення академічної доброчесності, модернізується нормативно-правова база та відповідний інструментарій дотримання науково-дослідної доброчесності у закладах освіти, що у подальшому стимулюватиме учасників освітнього процесу до провадження високоякісних досліджень на засадах наукової етики, об'єктивності, академічної свободи у новітніх наукових та творчих пошуках.

На думку Т. Добко та В. Турчиновського «потрібно, щоб хтось став промотором, каталізатором докорінних змін в академічному середовищі. Мова зовсім не йде про якусь руйнівну чи агресивну силу. Йдеться про переконливі приклади того, що моральні принципи, цінності, академічна автономія та якісне викладання й дослідження можуть бути реалізовані в Україні» [2, с. 42].

Закон України «Про освіту» трактує академічну доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та (або) наукових (творчих) досягнень [6].

На наше переконання, в сутності поняття «академічна доброчесність» закладено ряд ключових цінностей, що якнайкраще розкривають її філософічно-етичний аспект:

Рис. 1. Цінності академічної доброчесності

Безапеляційне дотримання принципів та ключових цінностей академічної доброчесності свідчить не тільки про доброчесну поведінку науковця, інноваційність його академічних пошуків, а й про особистісні якості: чесність, щирість, дотримання етики, вмотивованість, емпатія, відповідальність, пізнавальна активність, старанність, самостійність, повага та самоповага, надійність, свідомість, чітка життєва позиція. Відповідно, дотримання академічної доброчесності є своєрідною закономірністю взаємопов'язаних якостей науковця, що розвиваються і згодом стають звичною моделлю особистісних якостей у вигляді феномена доброчесної поведінки.

Порушення академічної доброчесності [4] неприйнятне для сучасного пошуковця, інноватора та практика, дотримання її є законною вимогою, що вибудовує довірливі стосунки у світі наукових досягнень та є вирішальною у розвитку української системи освіти.

Політика дотримання академічної доброчесності закладів освіти базується на розробці внутрішньої системи забезпечення якості освіти, відповідних механізмів регулювання, регламентування та контролю її принципів, а дотримання Кодексу академічної доброчесності [5], складовими якого визначаються: законність,

справедливість, чесність, порядність, взаємна довіра та взаємодопомога, прозорість, повага, професіоналізм – стають загальною справою всієї освітянської спільноти.

У європейському освітянському просторі існує великий вибір практик та стратегій дотримання політики наукової та дослідницької доброчесності, але не всі проблемні питання мають вирішення, а відповідно і дотримання академічної доброчесності – сучасний виклик для всього академічного середовища [1, с. 137]. Особливої уваги потребує проблема популяризації дотримання академічної доброчесності, пропагування ідеї заохочення доброчесності дослідницької, включення таких аспектів проблеми у всі освітні компоненти забезпечення якісної реалізації освітніх програм в закладах освіти як і вищої, так і фахової передвищої, професійної, професійно-технічної, загальної середньої освіти.

Відповідно, знайомство з основними принципами академічної доброчесності має відбутися ще під час здобуття загальної середньої освіти, що трактуватиметься, як готовність нести відповідальність за свої вчинки. Ключовими векторами роботи в закладі загальної середньої освіти має стати: демонстрація дотримання академічної доброчесності всіма учасниками освітнього процесу; залучення для популяризації ключових аспектів академічної доброчесності батьків здобувачів загальної середньої освіти; використання в організації освітнього процесу методів моделювання та проєктної діяльності, що спонукатимуть до пошуку, розвитку креативності, роботи в команді, дослідницького інтересу; встановлювати єдині вимоги й правила до дотримання академічної доброчесності; системно працювати над контролем якості забезпечення освітнього процесу, керуючись Кодексом академічної доброчесності, створювати авторські завдання, творчі проєкти, постійно обговорювати проблемні питання, впроваджувати європейський досвід дотримання академічної доброчесності, модернізовувати нормативну базу, спрямовувати всі зусилля для дотримання якісної реалізації освітніх завдань, дотримуючись політики академічної доброчесності [3]. Необхідно якомога більше популяризувати і підтримувати аналітичне мислення, сміливість та креативність, політ творчої ідеї та засуджується

крадіжка чужих інтелектуальних надбань.

Отже, дотримання академічної культури для кожного закладу освіти України має стати стрижневим завданням, особливо в нинішніх умовах євроінтеграції, що стане запорукою до впровадження нових форм мотивування всіх учасників освітнього процесу до доброчесних наукових пошуків.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. монографія / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової – Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 196 с.
2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ; Таксон, 2016. 234 с.
3. 10 правил, як працювати з академічною доброчесністю в школі. Думки педагогів. URL: <https://nus.org.ua/articles/10-pravyl-yak-pratsyuvaty-z-akademichnoyu-dobrochesnistyu-v-shkoli-dumky-pedagogiv/> (дата звернення: 17. 06. 2022).
4. Академічна доброчесність: з чіткими орієнтирами до сталого розвитку. URL: <https://saiup.org.ua/novyny/z-chitkymy-oriyentyramy-stalogo-uspihu-akademichna-dobrochesnist-yak-zaporuka-yakisnoyi-osvity/> (дата звернення: 17. 06. 2022).
5. Кодекс академічної доброчесності національного агенства із забезпечення якості освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96.pdf> (дата звернення: 16.06.2022).
6. Про освіту: Закон України від 06.04.2022 р. №2145-VIII, Стаття 42. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214519?find=1&text=%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F+42#Text> (дата звернення: 15.06.2022).

*Конівіцька Т. Я.,
канд. пед. наук,
викладач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УНІВЕРСИТЕТУ

*«Академічна доброчесність є способом змінити цей світ.
Але спочатку змініть університет, а вже потім – світ.»*

Юнгсун Кім

Питання етичних і моральних принципів під час навчання, викладання, творчої чи наукової діяльності надзвичайно актуальне для усіх учасників освітнього процесу. Зараз ми послуговуємося новим терміном «академічна доброчесність», який впроваджено в законодавство України у вересні 2017 року, а отже, у всі нормативні та правові документи. Питання академічної доброчесності порушується у всіх закладах освіти, оскільки одним із пунктів забезпечення академічної культури в закладах освіти та якості освіти є саме система та механізми забезпечення принципів академічної доброчесності.

Нині є величезна увага до питання академічної доброчесності в освіті та науці. Проте, незважаючи на значну кількість праць, ця проблематика потребує розгляду надалі, оскільки є складною та багатогранною, а процес її вирішення потребує значного удосконалення та запозичення практик та досвіду європейських країн. Участь у міжнародному стажуванні змусила більш детально проаналізувати, що саме є академічною недоброчесністю і як принципи академічної доброчесності реалізуються у закладах освіти України, зокрема і в Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності.

Відповідно до закону (п. 1, статті 42) «академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої)

діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1]. Порухенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання, а також надання здобувачам освіти допомоги чи створення перешкод, вплив у будь-якій формі (п. 4, статті 42) [1]. Варто зазначити, що академічна доброчесність є стрижневою складовою академічної культури та одним із пунктів системи забезпечення внутрішньої якості освіти.

Система забезпечення принципів академічної доброчесності та етики академічної доброчесності у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності має нормативну базу, яка описує механізми впровадження принципів академічної доброчесності в науковий та освітній процеси, заходи з забезпечення дотримання принципів академічної доброчесності, попередження та боротьбу з порушенням принципів академічної доброчесності. До основних елементів нормативної бази Львівського державного університету безпеки життєдіяльності належать Кодекс академічної доброчесності та корпоративної культури [2], що встановлює загальні принципи, правила та норми етичної поведінки й стандарти академічної культури всіх учасників освітнього процесу, та Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин [3], яке визначає основні засади академічної доброчесності освітньо-наукового процесу як складової академічної культури та забезпечує якість освітньої діяльності університету.

Заходи з попередження порушень академічної доброчесності полягають в інформуванні всіх учасників освітнього процесу про необхідність дотримання правил нормативних документів, підписанні Декларації про дотримання принципів академічної доброчесності всіма учасниками освітнього та наукового процесу, викладанні основ академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин у навчальних дисциплінах, проведенні заходів з питань забезпечення академічної доброчесності в освітньо-наукову діяльність університету.

Університетська спільнота бере участь у різноманітних заходах, присвячених проблемі академічної доброчесності як в університеті, так і за його межами. В

університеті проводять вебінари, круглі столи, лекції та зустрічі з курсантами, студентами, ад'юнктами та викладачами, які присвячені актуальним питанням академічної доброчесності. На університетському рівні лекції для здобувачів усіх рівнів проводять науково-педагогічні працівники університету, зокрема було проведено лекції «Академічна доброчесність та недоброчесність в освіті та науці», «Академічна доброчесність у закладі вищої освіти: сучасний стан та перспективи» тощо. Молоді науковці взяли участь у роботі круглого столу «Дотримання академічної доброчесності в закладах вищої освіти», де мали змогу послухати лекції виконавчого директора Plagiat.pl. Алі Тахмазова «Як антиплагіатна система і процедури допомагають боротися з плагіатом. Досвід Plagiat.pl.», Наталії Стукало «Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти: напрями сприяння академічній доброчесності» та інших науковців і практиків, які працюють у сфері забезпеченні академічної доброчесності. Працівники університету неодноразово брали участь у міжнародному стажуванні з питань академічної доброчесності та проходили практичні курси на різноманітних платформах відкритих онлайн-курсів.

Керівництво університету постійно інформує курсантів та студентів про особливості застосування норм академічної доброчесності у процесі роботи над дипломними та курсовими роботами, підготовки до державної атестації та заліково-екзаменаційної сесії, наголошує на необхідності дотримання вимог Кодексу усіма учасниками освітнього процесу, роз'яснює базові принципи академічної доброчесності та особливості самоперевірки академічних текстів на плагіат. Здобувачів освіти ознайомлено з основними пунктами Положення та законодавчими актами протидії академічному плагіату та постійно наголошується, що академічна доброчесність – це один із основних елементів системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та достовірності наукових досліджень. В університеті також впроваджено навчальні дисципліни, які передбачають оволодіння питаннями етики та академічної доброчесності.

Питання доброчесності в навчанні має порушуватися ще у школі, оскільки діти мають розуміти цінність і важливість дотримання принципів академічної

доброчесності. Наша система освіти запроваджує різноманітні курси, уроки, проєкти для розвитку цих принципів з перших днів навчання. Важливим кроком Нової української школи у запровадженні цінностей доброчесності є створення проєктів «Уроки доброчесності» на платформі Нової української школи, які відповідають Держстандарту початкової освіти. Оскільки питання академічної доброчесності тільки починають впроваджувати в Новій українській школі, у закладах вищої освіти нині важливо розробляти та впроваджувати дисципліни з питань академічної доброчесності для студентів першого (бакалаврського) освітнього рівня як обов'язковий компонент освітньо-професійних програм.

Варто наголосити, що в системі освіти на всіх рівнях активно впроваджуються принципи академічної доброчесності: в освітньому процесі у школах, в освітньо-науковому у закладах вищої освіти. Можна із впевненістю зазначити, що у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності дотримуються принципів академічної доброчесності, які є стрижневою складовою академічної культури університету та важливим пунктом системи забезпечення якості освіти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII «Про освіту», стаття 42, частина 4. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3#Text>.
2. Кодекс академічної доброчесності та корпоративної культури Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. URL: https://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/1_nmz/nakazy/kodeks_akademichnoyi_do_brochesnosti_ta_korpo.pdf.
3. Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності. URL : https://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/1_nmz/nakazy/polozhennya_pro_akademichnu_do_brochesnist_lvivskiy_derzhavniy_universitet_bezpeki_zhittiediyalnosti_iemelyanenko_s.o._1.pdf.

*Короленко О. О.,
старший викладач кафедри музичного мистецтва
Мукачівський державний університет*

*Філяк Р. В.,
асистент кафедри музичного мистецтва
Мукачівський державний університет*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІТЬ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Одним з найважливіших напрямів реформування системи освіти в умовах сьогодення справедливо вважають посилення академічної доброчесності. Спрямованість академічної спільноти на відданість шести фундаментальним цінностям: чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності й мужності необхідна для того, щоб майбутній фахівець, в першу чергу, у процесі навчання зміг набувати фахові знання у атмосфері заохочення й підтримки вільного обміну ідеями через інтелектуальну та особисту чесність у процесі навчання.

Найбільш ефективною, на наш погляд є освіта, що базується на встановленні чітких і прозорих очікувань, стандартів для підтримання справедливості у стосунках між здобувачами вищої освіти, викладачами та адміністративним персоналом.

Вважаємо, що з метою ефективно розбудови й підтримання академічних спільнот доброчесності принцип відповідальності є найважливішим, особливо це стосується вищої школи, адже вища школа завжди була, є й принаймні найближчим часом буде яскравим індикатором готовності підтримувати взаємно узгоджені стандарти, реалізувати належні заходи у випадку їхнього недотримання.

Політику, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності у Мукачівському державному університеті передбачає «Положення про академічну доброчесність у Мукачівському державному університеті» (https://msu.edu.ua/normativni-dokumenty/attachment/polozhennya_akadem_dobro_nr_2021/), загальноуніверситетська система Anti-Plagiarism, система «Unicheck», угода про співпрацю з ТОВ

«Антиплагіат» щодо сприяння академічній доброчесності та підвищення якості освіти.

Результати перевірки на антиплагіат заслуховуються на засіданнях кафедр, фахових комісій факультетів, науково-методичній, вчених радах університету.

Важливо також зацентрувати, що на сайті Мукачівського державного університету, науково-педагогічні працівники та здобувачі мають змогу долучитися до Проєкту сприяння академічній доброчесності – SAIUP, що сприяє впровадженню засад академічній доброчесності в освітньому середовищі.

Вдалим, на наш погляд, є розміщення спеціально розроблених інформаційних бюлетенів – для допомоги дотримання академічній доброчесності при написанні здобувачами кваліфікаційних робіт, які у зручній формі дають відповіді на найбільш актуальні питання (<https://msu.edu.ua/akademichna-dobrochesnist/>).

З метою популяризації академічній доброчесності Науковою бібліотекою МДУ щорічно проводяться заняття, семінари; на сайті бібліотеки розміщена сторінка «Академічна доброчесність» (<https://msu.edu.ua/library/akademichna-dobrochesnist/>), яка містить нормативні документи, інформаційні ресурси, інструкції. В бібліотеці у відкритому доступі наявна постійно діюча виставка «Академічна доброчесність». Проведено науково-практичний семінар «Академічна доброчесність – запорука успішного навчання». <https://msu.edu.ua/novini/akademichna-dobrochesnist-zaporuka-uspishnogo-navchannya/> з метою роз'яснення студентам сутності поняття академічній доброчесності.

Здобувачів вищої освіти ознайомлюють з поняттям авторського права, видами плагіату, законодавчою базою, яка захищає авторські права у тому числі на семінарі «Організація наукової роботи студентів», <https://msu.edu.ua/novini/organizaciya-naukovo%d1%97-roboti-studentiv/>.

Заслуговують на увагу видані у Мукачівському державному університеті методичні рекомендації «Академічна доброчесність: методичні рекомендації для аспірантів і студентів» (укладач К.М. Мовчан).

Безумовно, в сучасних умовах, і про це було наголошено польськими колегами в рамках нашого наукового стажування «Академічна доброчесність», – академічній доброчесності протиставляється категорія академічної недоброчесності, прояви якої ми бачимо, на превеликий жаль, у таких видах, як:

- *академічний плагіат* – часткове/повне оприлюднення наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- *списування* – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема, під час оцінювання результатів навчання;
- *самоплагіат* – часткове/повне оприлюднення власних, раніше опублікованих результатів досліджень як нових наукових результатів;
- *фабрикація* – вигадкування фактів або даних, які використовуються в освітньому процесі чи наукових дослідженнях;
- *обман* – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;
- *хабарництво* – надання/отримання учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання/отримання коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;
- *необ'єктивне оцінювання* – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів вищої освіти;
- *хибне співавторство* – внесення до списку авторів наукової чи навчально-методичної праці осіб, які не брали участь у створенні продукту.
- *фальсифікація* – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень.

З огляду на це, відповідальність за порушення академічної доброчесності у Мукачівському державному університеті регулюється п. 5 «Положення про академічну доброчесність у Мукачівському державному університеті» (https://msu.edu.ua/normativni-dokumenty/attachment/polozhennya-pro-kademychnu-dobrochesnist_mdu/), що є предметом систематичного обговорення на семінарах для науково-педагогічних працівників, керівників кваліфікаційних робіт (<https://msu.edu.ua/novini/on-lajn-seminar-akademichna-dobrochesnist-ta-akademichna-svoboda-yak-osnovni-pryncipi-akademichno%97-spilnoti/>).

Підсумовуючи підкреслимо дієвість розробленого механізму, коли усі кваліфікаційні роботи проходять обов'язкову перевірку на академічну доброчесність, на підставі якої видається довідка про відсоток оригінальності тексту роботи, яка зберігається у матеріалах державної атестації здобувача вищої освіти.

*Красницький І. В.,
канд. юрид. наук, професор , директор Інституту права
Львівського державного університету внутрішніх справ*

*Романів Х. Б.,
канд. юрид. наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Львівського державного університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ДОТРИМАННЯ ВИМОГ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРИ НАПИСАННІ ПІДРУЧНИКІВ ТА НАВЧАЛЬНИХ ПОСІБНИКІВ

Закон України «Про вищу освіту» визначає академічну доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1]. Встановлення в освітньому процесі і науковій діяльності цих принципів та правил покликане формувати високу академічну культуру, суб'єктами якої є науково-педагогічні, наукові працівники і здобувачі освіти. Найбільшим проявом академічного «безкультур'я» є використання плагіату. Що слід розуміти під плагіатом йдеться в Рекомендаціях щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо), що є додатком до листа МОН від 15.08.2018 № 1/11-8681 [2]. Разом з тим, сферою застосування Рекомендацій прямо визначені наукові роботи, такі як: автореферати, дисертації, монографії, наукові доповіді, статті тощо. Відповідно залишається відкритим питання чи доцільно дані Рекомендації застосовувати при написанні навчального посібника. Для цього необхідно розібратись в декількох питаннях. По-перше, що є навчальним посібником. По-друге, чи застосовані методи при написанні навчального посібника не є порушенням умов академічної доброчесності.

Отже, щодо першого питання, то відповідь на нього міститься в «Методичних рекомендаціях щодо структури, змісту та обсягів підручників і навчальних посібників для вищих навчальних закладів», де зазначено, що підручники та навчальні посібники є основними книгами для навчальної діяльності студентів. В даних Методичних рекомендаціях ми віднаходимо визначення підручника як навчального видання, що містить систематизоване викладення навчальної дисципліни, відповідає програмі дисципліни та офіційно затверджене як такий вид видання. Слід також врахувати вимоги до основного тексту підручника (навчального посібника), передбачені у цих методичних рекомендаціях де вказано, що він є «дидактично та методично обробленим і систематизованим автором навчальним матеріалом. А композиція посібника, подання термінів, прийоми введення до тексту нових понять, використання засобів наочності повинні бути направлені на те, щоб передати студентові певну інформацію, навчити його самостійно користуватися книгою, захопити його, викликати інтерес до предмета, що вивчається» [2].

З даних визначень випливає, що основним методом написання даних видів наукових робіт є систематизація, яка передбачає діяльність щодо впорядкування та удосконалення певних елементів, зведення їх в єдину внутрішньо-узгоджену систему з відповідними зв'язками. Тому, можна зробити висновок, що написання посібника чи навчального посібника полягає у доборі, координації або упорядкуванні змісту інформації, що стосується предмета дослідження. Отже, характер такого видання як навчальний посібник, є дещо відмінним, він є різновидом навчального видання, а не науковою роботою. Відповідно, авторський характер у навчальному посібнику полягає в їх систематичному та методичному упорядкуванні, тобто інтелектуальна творча діяльність проявляється у процесі їх створення, точно так само як і при підготовці компіляції даних. Так, в п. 10 угоди СОТ від 15 квітня 1994 року «Про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності» (Угода TRIPS) йдеться, що компіляція даних є результатом інтелектуальної творчої діяльності та охороняється як така. Таким чином, угода TRIPS висунула тільки одну умову охорони авторським

правом баз даних - наявність елемента інтелектуальної творчої діяльності при їх створенні [3].

Отже, необхідним методом роботи для створення посібника є компіляція, яка здійснюється шляхом опрацювання низки джерел, їхнього аналізу, зібрання найголовнішого та систематизації. Через компіляцію відбувається нове переосмислення інформації, наповнення матеріалу саме тими фактами, які можуть показати його не просто з іншого боку, а розкрити його глибинний зміст для широкого кола читачів. Власне посібники та підручники є найтиповішими прикладами компіляції і використовують для роз'яснення наукових досліджень. Здійснення компіляцій при написанні посібників є особливо важливе, тому що у будь-якій навчальній літературі обов'язково цитуються найважливіші наукові дослідження, таким чином визначаючи актуальний стан розвитку науки [4]. При цьому в дослідженні з галузі права значна кількість ідей і концепцій є похідною від змісту нормативно-правового матеріалу, що дозволяє зі значною часткою умовності визначати їхнє авторство, якщо це зумовлене загальнодоступним «прочитанням» законодавчого регулювання та об'єктивно з нього випливає. Слід зауважити і той факт, що використання єдиних нормативних джерел, виходячи зі спільності предмету дослідження монографії та навчального посібника за відповідною навчальною дисципліною неодмінно зумовлюють дублювання певної частини матеріалу, що стосується огляду-аналізу відповідних приписів. Натомість, про авторський характер посібника свідчать відмінності, зумовлені врахуванням чинних редакцій нормативно-правового матеріалу. Застосування ж єдиних методів чи форм дослідження, спільність висновків зумовлюється уніфікованістю визнаної методологічної бази наукової діяльності з відповідним матеріалом, яка, в тому числі, базується на вихідних принципах та засадах доктрини праворозуміння і правозастосування.

Таким чином, посібник чи навчальний посібник є творчою працею одного автора чи авторів, яка виникає при їх створенні та полягає в підборі, упорядкуванні та систематизації наукового матеріалу, який складає собою як складові частини, що

не охороняються авторським правом, так і твори, що є об'єктами авторського права. Тому, коли мова йде про навчальний посібник авторство стосується винятково самого твору, а не тексту, який є процитований у цьому творі. Відповідно, до посібника чи навчального посібника слід застосовувати ті ж вимоги, що й до збірника, енциклопедії тощо як об'єктів авторського права. В свою чергу, критеріями за допомогою яких ми зможемо віднести посібник до об'єкта авторського права є передмова, вступні статті, коментарі, примітки, висновки. Саме ці критерії демонструють високий рівень обізнаності укладача у темі компіляції, яка є основним методом при написанні посібників.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про вищу освіту: Закон України від 19.09.2014, № 37-38. Відомості Верховної Ради України. Ст. 2004.
2. Про Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах: Лист МОН № 1/11-8681 від 15.08.2018 р. Режим доступу: <https://osvita.ua/doc/files/news/616/61647/1-11-8681.pdf>
3. Про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: Угода СОТ від 15.04.1994. Офіційний вісник України. 2010. № 84. Ст. 2989.
4. Лозинський А.-Л.Р. Компіляція у літературі: форми реалізації та проблема плагіату. *Поліграфія і видавнича справа*. 2015. № 1(69). С.149-154.

*Машиковська Л. В.,
канд. юрид. наук, доцент,
завідувач кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін
Уманський національний університет садівництва*

*Коваленко-Чукіна І. Г.,
канд. іст. наук, доцент
кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін
Уманський національний університет садівництва*

*Авраменко О. О.,
канд. пед. наук, доцент
кафедри психології та педагогіки розвитку дитини
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Сучасна освіта сьогодні перебуває в процесі реформування, інновацій та впровадження нових стандартів. Однак, активний розвиток технологій, інформаційних ресурсів сприяли поширенню такого негативного явища в освітньому середовищі як нечесність та зумовили необхідність для посилення заходів і методів профілактики та протидії академічній недоброчесності. Підвищення ефективності системи освіти і якості послуг, що надаються освітніми організаціями, у значній мірі залежить від відповідального ставлення всіх учасників освітніх відносин до дотримання і виконання правових норм, діючих в цій сфері. Цілком логічним та закономірним стало правове закріплення інституту академічної доброчесності та відповідальності за її порушення в освітньому законодавстві України.

Відповідно до статті 53 Конституції України, кожен має право на освіту. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі [2].

Закон України «Про освіту», закріплює ключові положення про академічну доброчесність, основні правила її дотримання та міру відповідальності за її порушення. Відповідальність у сфері освіти носить специфічний характер. Перш за все, це обумовлено соціальною значимістю сфери освіти і конституційним характером права громадян на освіту. Крім того, всі учасники освітніх відносин, а відтак і суб'єкти юридичної відповідальності у сфері освіти, мають різний і в той же час спеціальний правовий статус. Оскільки не може бути прав без обов'язків і обов'язків без відповідальності. Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту» встановлено академічну відповідальність за порушення академічної доброчесності. Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Законодавством встановлено, що порушенням академічної доброчесності є: академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства; самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів; фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях; фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень; списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання; обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього

процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування; необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти; хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі [3], яке за своїм змістом тісно переплітається з поняттями корупція та корупційне правопорушення. Для більш точного розуміння проаналізуємо окремі положення чинного законодавства щодо регулювання питань корупційних діянь. Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» під корупцією розуміється використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. Неправомірна вигода – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи не грошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав. Корупційне правопорушення – це діяння, що містить ознаки корупції. Відповідно до п. «в» ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» до суб'єктів, на яких поширюється чинність цього закону належать представники наукових установ та навчальних закладів [4]. Отже, з аналізу проаналізованих положень можемо дійти висновку, що корупційне правопорушення та хабарництво, що визначено в Законі України «Про освіту» є суміжні за своєю суттю порушення.

За порушення академічної доброчесності передбачена академічна

відповідальність. Види академічної відповідальності учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти.

Чіткий законодавчий підхід до розуміння академічної відповідальності формуватиме не лише уявлення про настання відповідальності за власні дії, в тому числі за їх наслідки у майбутньому, а й зумовить формування у свідомості суспільства розуміння принципів і функцій, форм реалізації та видів, витоків і розвитку академічної культури, соціальної поведінки тощо.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. Політики»; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.Є.Артюхова. К.; Таксон, 2016. 234 с.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96ВР.Датаоновлення:01.01.2020.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Дата оновлення: 06.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
4. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

*Медянова О. В.,
канд. психол. наук, доцент кафедри філософії та біоетики
Одеського національного медичного університету,
доцент кафедри практичної психології
Одеський національний морський університет*

НООЕТИЧНІ ВИМОГИ У ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ, АСПЕКТ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Перехід суспільства до ноотичного етапу за В. І. Вернадським актуалізує відповідальність наукової спільноти за формування свідомого рівня етичних нормативів у кожного учасника освітнього простору [1]. Не лише науковці та викладачі, а й студенти потребують сформованого та свідомого рівня академічної доброчесності. Однак, нажаль, сьогоденна система шкільної освіти не надає не лише повноцінного розуміння всіх аспектів даного поняття, а й навіть навички ноотичного відношення до можливостей, що надає нам інформаційне суспільство. Навпаки, звичним стало піратське використання інформаційної власності авторів наукових та учбових публікацій; використання не академічних підручників, а сумнівних публікацій з просторів інтернету. Першокурсники взагалі не мають звички користуватися бібліотеками учбових закладів, навіть електронними. Для них звичними є використання готових реферативних робіт. При цьому майже ніхто з них не вважає це неетичним чи не правомочним, не ураховує вплив такого засобу навчання на майбутню професійну компетентність та здатність до самостійного аналітичного мислення [2, 4]. Увага звертається лише на формалізовані показники академічної успішності, а на якісні.

Можна багато скаржитися на академічну та особистісну незрілість ювеналів, на недоліки системи освіти та спокуси інтернет середовища, але важливіше вже на перших курсах сформувати у студентів навички академічної доброчесності, довести цінність професійної компетентності та самостійності для адаптивності та успішної майбутньої професіоналізації. Система вищої освіти повинна компенсувати недоліки

розвитку особистості студентів та її ціннісної сфери, що найбільш актуальне для соціономічних професій, які працюють саме з людьми. Тому що професіонали допомагаючих професій (наприклад, лікарі та психологи) стають не лише носіями професійних можливостей, а й прикладом поведінки для своїх пацієнтів та клієнтів.

Нажаль в учбовому плані відсутні спеціальні дисципліни, що сформували би у студентів актуальні навички академічної доброчесності та вмінь екологічно вчитися в умовах інформаційного суспільства, що ускладнюється значних зростанням інформаційного потоку та особливостями індивідуально-психологічних характеристик сьогоденних студентів (покоління Z) [4]. Тому викладачі університетів включають відповідні теми в існуючий учбовий матеріал, або проводять роботу по розвитку когнітивних та ціннісних показників особистості студента в межах Психологічної служби [4]. Для майбутніх медиків в межах дисципліни «Деонтологія в медицині» надається інформація не лише про професійні етичні норми, а й про вимоги академічної доброчесності; в межах науково-дослідної роботи студентів проводиться дослідження психологічних особливостей особистості студентів з обговоренням ефективності існуючих у них методів навчання та взаємодії з собою, людьми та Світом.

У цьому навчальному році для майбутніх медиків у межах дисципліни «Психологія спілкування» була введена система експертної оцінки докладів студентів. Експертна група формувалася з самих студентів. Її завданням було оцінити якість практичного використання навичок ефективного спілкування для академічної діяльності. Формувалися вміння конструктивної критики, етичні норми полемічної дискусії, емоційний інтелект та вміння аргументовано донести свою думку до спільноти. В межах ділових ігор відпрацьовувалися навички переговорів та роботи в команді.

Для майбутніх психологів в межах курсу «Історія психології» проводився розвиток когнітивних можливостей особистості за допомогою методики «Просторово-часовий конспект» І. Єршової-Бабенко [3]. Вміння аналізувати,

узагальнювати, масштабувати інформацію, призводить до цілісного сприйняття дійсності (що важливо для подальшої професійної діяльності) та підвищенню гуманістичності ціннісної сфери особистості студентів [2, 4].

Розуміння важливості впровадження теоретичних професійних знань у поведінкові патерни студентів зрозуміло та активно використовується в учбовому процесі. Перебування на цьому стажуванні звернуло мою увагу на відсутність такого відношення до нормативно-ціннісної інформації, на необхідність впливу на неї не лише опосередковано, через розвиток когнітивних можливостей особистості [2], а й безпосередньо – через прояснення екологічності сьогоденних етичних норм та вимог академічного навчання для майбутнього самих студентів, та формування відповідних знань-вмінь-навичок академічної доброчесності. Тому я планую ввести ділову гру «Експертиза академічної доброчесності учбової діяльності студентів» в межах курсів, що викладаються. Метою гри буде формування навичок доброчесного навчання та етичного відношення до інформаційного середовища, вміння ефективно та доброчесно використовувати сьогоденні академічні інформаційні джерела та навички об'єктивно оцінювати індивідуальну учбову активність з точки зору сьогоденної ефективності, перспективи її впливу на професійне майбутнє індивіда. Сподіваюсь, що ціннісна спрямованість на доброчесність більшості громадян дозволить досягнути європейського рівня етичної культури всього українського суспільства.

Таким чином, формування грамотності та практичних навичок студентства в відношенні академічної доброчесності не лише актуально, а й життєва важливість для розвитку майбутнього компетентного професіонала та зрілого громадянина не лише для індивіду, но і для системи вищої освіти, для всього українського суспільства взагалі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Запорожан В. Н., Донникова И. А., Ханжи В. Б. Между добром и злом: нравственное самоопределение человека : монография. Одесса: ОНМедУ, 2020. 264 с.

2. Медянова Е. В. Когнитивные факторы развития ценностной сферы личности студента-медика: монография/Е. В. Медянова. Херсон: ФОП Гринь Д. С., 2017. 260 с.
3. Медянова Е. В. Опыт применения методики «ПВК» И.В. Ершовой-Бабенко для развития мыслительных операций студентов-фармацевтов/ Е. В. Медянова: матер. XII Международных Пригожинских чтений [«Постнеклассическое знание и наследие И. Пригожина: Вопросы мышления и познания»], (Одесса, 17 сентября 2015 г. – 25 января 2016 г. - 26 мая 2016 г). Одесса: Печатныйдом, 2016. С. 164-171.
4. Медянова О. В. Реконструювання та апробація концептуальної моделі «цілісність особистості» в контексті постнекласичної наукової парадигми/О. В. Медянова// Intellektuelles kapital - die grundlage für innovative entwicklung: pädagogik, sport, psychologie, philosophie. **Monografische** Reihe «Europäische Wissenschaft». Buch 3. Teil 6. 2020. Karlsruhe, Germany: Drawing up & Design. ScientificWorld-NetAkhatAV, 2020. Pp. 77-102.

*Мельник Р. А.,
д-р. техн. наук, професор кафедри програмного забезпечення
Національний університет «Львівська політехніка»*

ПІДВИЩЕННЯ ЗНАЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ СЕРЕД СТУДЕНТІВ БАКАЛАВРАТУ – ПОСТІЙНЕ ЗАВДАННЯ ВИКЛАДАЧА

Основні тези при поясненні студентам про академічну доброчесність і боротьбу за неї в університеті. Боротьба за неї починається в сім'ї та школі. Батьки відіграють ключову роль у дотриманні дітьми принципів академічної доброчесності. Якщо вдома толерують порушення доброчесності та ж виконують за дітей домашні завдання (кажуть переписати в школі), то далі учнів і студентів трудно переконати, що вчитися доброчесно – правильно. Академічна доброчесність - це чесність, довіра, повага, відповідальність та справедливості. Тобто основні риси відповідальної людини. Контроль свої дій – це підвищувати свої знання на маленький крок замість списувати і піти легшим шляхом. Це стосується студентів і викладачів. Основні принципи академічної доброчесності: старанність, самостійність у навчанні; і відповідальність за власні вчинки і чесне здобуття оцінок; толерування думок інших, взаємоповага та підтримка; гідна та моральна поведінка під час навчального процесу та поза ним. Порушення академічної доброчесності – це плагіат; списування; хабарництво; фальсифікація результатів досліджень; необ'єктивне оцінювання; здавання іспитів підставними особами. Тривалі та системні порушення академічної доброчесності - це знецінення університетських дипломів у країні, невизнання їх за кордоном; випускникам університетів важко влаштуватися на хорошу роботу, бо роботодавці не довіряють системі вищої освіти та закладам вищої освіти; зниження якості медичного обслуговування; стагнація науки, знецінення наукового потенціалу держави; гальмування розвитку економіки; країна втрачає авторитет у світі.

Навпаки академічна доброчесність забезпечує довіру до результатів навчання; передбачає здобуття власних знань і розвиток власних здібностей; студентам

наголошуємо, що списування гальмує розвиток особистості, на роботі це швидко виявлять. Тільки чесний вступ до університету і чесне навчання дозволить проявити себе на роботі. За кордоном також потрібно дотримуватися принципів академічної доброчесності.

Основні напрямки роботи : Ідентифікувати проблему, обговорювати зі студентами принципи академічної доброчесності. Залучення небайдужих студентів та викладачів. Обговорювати накази ректорату. І на них посилатися. Звернутися до законів «Про освіту» і «Про вищу освіту». Там описані правила поведінки, порушення академічної доброчесності та способи покарання. Знайомлення з діями які вважаються недоброчесними і які будуть санкції за порушення. Викладачі впроваджують свої зміни в контроль виконання завдань, і спостерігають за ними, за динамікою дотримання чи недотримання правил, і повторювати свої рекомендації.

«Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень», – знаходимо у Законі України про «Освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII, стаття 42 «Академічна доброчесність». Іншими словами, під академічною доброчесністю ми розуміємо правила, яких людина повинна дотримуватися під час створення власних проєктів, якщо вона користується допоміжною інформацією (зокрема не включати до свого проєкту чужі роботи без посилання на них). У більшості випадків це стосується студентів або студентів, тому що учні в школах готують письмові роботи на різні теми, а студенти в університетах – реферати, курсові та дипломні роботи.

Після набрання чинності нового «Закону про Освіту», академічна доброчесність стає невід’ємною частиною освітнього процесу, а її порушення – загрозою для кожного студента. За недотримання доброчесних принципів навчання, здобувачі освіти можуть бути притягнені до повторного проходження оцінювання чи курсу, та навіть відрахування. Та чи відомо це самим студентам? Щоб дізнатися

рівень їхньої обізнаності щодо правил академічної доброчесності, академічної етики та розуміння цінності навчання, ми вирішили здійснити опитування, і отримали цікаві та пізнавальні результати.

1. Академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

2. Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає: посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання.

3. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

4. Порушенням академічної доброчесності – це : академічний плагіат - оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства; самоплагіат - оприлюднення (частково або повністю) власних

раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів; фабрикація - вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях; фальсифікація - свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень; списування - виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання; обман - надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування; хабарництво - надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі; необ'єктивне оцінювання - свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти; надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання; вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

5. За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання; відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії; позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади.

6. За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання

(контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту); позбавлення академічної стипендії; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання.

7. Види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності.

8. Порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності визначається уповноваженим колегіальним органом управління закладу освіти з урахуванням вимог цього Закону та спеціальних законів.

Особа, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності, має такі права: ознайомлюватися з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності, подавати до них зауваження; особисто або через представника надавати усні та письмові пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень, брати участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності; знати про дату, час і місце та бути присутньою під час розгляду питання про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення її до академічної відповідальності; оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду.

9. Форми та види академічної відповідальності закладів освіти визначаються спеціальними законами.

10. За дії (бездіяльність), що цим Законом визнані порушенням академічної доброчесності, особа може бути притягнута до інших видів відповідальності з підстав та в порядку, визначених законом.

Висновки. Академічна доброчесність, чесне здобуття якісної освіти є ключем до успіху нашої країни, а студенти зроблять крок на зустріч змінам і висловлюючи власну думку, здобуватимуть якісну освіту та будуватимуть кар'єру, покладаючись на власні сили. Ми, викладачі, різних дисциплін і кафедр раніше і тепер послідовно боремось з пережитками минулого, коли крадіжки були узаконені, а кар'єра залежала від блату і знайомих. В недалекому минулому навіть керівники держави не писали книжок, а видавали праці під своїми іменами. І в советському союзі і в Україні.

Тому боремось за академічну доброчесність – фундамент нашого поступу!!!

Міщенко М. С.,
канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Шеленкова Н. Л.,
канд. психол. наук, доцент, доцент кафедри психології
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УДПУ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

Однією із ключових складових університетської системи забезпечення академічної доброчесності є наявність організованої внутрішньої системи забезпечення якості у ЗВО (наприклад, відділу, який це питання продукує, організовує різноманітні форми роботи, які дозволяють здійснювати моніторинг якості надання освітніх послуг). Вважаємо, що передумовами створення доброчесного середовища в університеті є: університетська, академічна, фінансова та організаційна автономія.

У ЗВО відбувається синергія освітньої, наукової, культурної діяльності та інтернаціоналізації опираючись на відповідні нормативно-правові документи, цінності, якими живе університет, зокрема бути кожному учаснику освітнього процесу – доброчесним.

Стаття 42 Закону України «Про освіту», визначає вимоги щодо академічної доброчесності учасників освітнього процесу, основні види порушень академічної доброчесності, відповідальність за них. Міністерство освіти та науки України (2018 р.) надало рекомендації із застосування цих вимог. Проте, є необхідність і дотепер вивчати, досліджувати окремі норми Закону, навчатися бути академічно доброчесним як викладачу, так і здобувачу, і це стосується не лише освітньої складової, а й бути по-життю – доброчесною людиною!

Академічна доброчесність – «важливість вчиняти етично» наразі вважається ключовим елементом будь-якого дослідження та у будь-якому контексті чи

середовищі.

Проректор коледжу при університеті Меріленду (США) Мері Сіні в рамках їхнього вступного дистанційного курсу з академічної доброчесності зазначає: «Ознакою освіченої особистості є вміння навчатись від інших та використовувати ці знання при створенні власних ідей і підходів, завжди віддаючи належну шану тим, хто торував їй цей інтелектуальний шлях. У цьому суть того, що називають академічною доброчесністю» [2].

Що притаманно людині, яка є академічно доброчесною? Вона чесно визнає свої помилки, відповідально ставиться до навчання та дослідження; використовує лише перевірені дані; уникає плагіату; належно цитує роботи інших.

До фундаментальних цінностей академічної доброчесності ми відносимо: чесність, довіру, справедливість, сміливість, відповідальність та повагу [1, с. 18].

Дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу в Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини регулюються Статутом УДПУ імені Павла Тичини, Етичним кодексом, Кодексом академічної доброчесності, Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в УДПУ імені Павла Тичини, Порядком перевірки дисертаційних робіт на академічний плагіат, Методичними рекомендаціями щодо запобігання та виявлення академічного плагіату на факультеті соціальної та психологічної освіти.

Відповідно до Методичних рекомендацій щодо запобігання та виявлення академічного плагіату на факультеті соціальної та психологічної одним із дієвих інструментів контролю за впровадженням принципів дотримання академічної доброчесності у освітню і наукову діяльність є використання відповідних технологічних рішень (перевірка навчальних, кваліфікаційних, науково-методичних та наукових робіт на наявність ознак академічного плагіату).

Головним технологічним інструментом протидії порушенням академічної доброчесності є програмний продукт Unicheck, який надається Університету на умовах договору для перевірки підготовлених підручників, монографій, посібників,

статей, дисертацій, магістерських, бакалаврських та курсових робіт на наявність плагіату.

В Університеті створено Комісію з питань академічної доброчесності з метою моніторингу дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу. Вона має чітку процедуру розгляду питання щодо порушення академічної доброчесності.

Інструментом популяризації дотримання академічної доброчесності є впровадження в освітній процес навчальної дисципліни «Академічна доброчесність та академічне письмо», підвищення кваліфікації викладачів через проходження відповідних курсів та стажувань, інформування здобувачів, викладачів про дію Кодексу у нашому вузі, важливість дотримання правил академічної етики, необхідність активної участі в опитуваннях щодо впровадження політики академічної доброчесності, оскільки це дозволяє промоніторити та можливо змінити підходи для ефективнішого впровадження.

Серед ефективних та успішних інструментів виокремимо зреалізований грантовий проєкт «Академічна доброчесність як складова якості освітнього процесу в умовах ЗВО» від Британської ради, метою якого було реалізація студентських ініціатив: розуміння основ наукового дослідження, проєктного менеджменту, усвідомлення необхідності середовища, в якому чесність є однією з головних цінностей та формування спільноти студентів, для яких прояви академічної недоброчесності є неприйнятними. Конкурс «Академічна доброчесність: данина моді, чи життєва необхідність?», який має на меті посилення дієвості політики, стандартів та процедури дотримання академічної доброчесності Групою сприяння академічній доброчесності факультету соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного імені Павла Тичини.

Отже, академічна доброчесність, здобуття якісної освіти по-чесному, викладання для здобувачів, яке базується на принципах відповідальності, чесності, довіри, справедливості – це ключ до успіху не лише Університету, а й нашої держави.

Молоді люди готові робити кроки на зустріч змінам, ми в свою чергу маємо бути готові чути їхні висловлювання, думки, ідеї, критику під час здобуття ними якісної освіти, під час вибудовування кар'єри, опираючись лише на власні сили.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коул Саллі, Хінман Ларрі, Кіс Елізабет, Вілсон Джін. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. URL: https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Fundam.czinnosti-Akad.dobroch_.pdf.
2. Чуканова С. Процесі виконання наукових досліджень. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/10936/Chukanova_Akademichna_dobrochesnist.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

*Моркляник О. І.,
канд. арх., доц., доцент кафедри «Архітектурне проектування»
Національний університет «Львівська політехніка»*

**ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В
ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ МАГІСТЕРСЬКОГО РІВНЯ ВИЩОЇ
ОСВІТИ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

Усвідомлення того, що здобувач вищої освіти є стратегічним ресурсом держави, спонукає до пошуку і виявлення рішень для реалізації особистісного потенціалу Здобувача ВО, що, в майбутньому, дозволить країні сформувати власний інтелектуальний капітал. Академічна доброчесність є первинним етичним чинником на дотриманні котрого базується якісна вища освіта. Метою роботи є виокремлення причин академічної недоброчесності, її наслідків та висвітлення механізму дотримання академічної доброчесності в Національному університеті «Львівська політехніка».

Масштабне використання і застосування цифрових технологій в межах освітнього процесу створило сприятливі умови до зародження, посилення і, навіть, «апробації» академічної недоброчесності. У Здобувачів ВО з'явилася можливість незначними зусиллями, такими як копіювання, списування, замовлення тексту, створити псевдонаукову роботу, видаючи її за своє «власне» дослідження.

Важливість та значення академічної доброчесності полягають у розкритті здібностей Здобувача ВО, формуванні навиків власного наукового академічного письма та довірі до програмних результатів навчання.

Наслідками системних чи, навіть, періодичних порушень академічної доброчесності є: знівельовування навчання як такого; повне знецінення диплому про вищу освіту; недовіра до системи освіти в конкретному навчальному закладі і в

Україні загалом; гальмування наукових досліджень, їх стагнація і занепад.

За Статтею 42 Закону України «Про освіту» (№ 2145-VIII, від 5.09.2017р.), академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та впровадження наукової діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових досягнень [1]. Звідси слідує, що академічна доброчесність передбачає двосторонній взаємозв'язок між тими, хто здобуває освіту і тими, хто навчає. Здобувач ВО зобов'язаний самостійно виконувати навчальні завдання, посилатися на джерела інформації, надавати достовірну інформацію про результати власної наукової діяльності [1]. З іншого боку – науково-педагогічний працівник зобов'язаний посилатися на джерела інформації, дотримуватися норм законодавства про авторське право, надавати достовірну інформацію про методики досліджень, об'єктивно оцінювати результати навчання Здобувача [1].

Академічна доброчесність в НУ «ЛП» регулюється нормативним документом - «Положенням про атестацію здобувачів вищої освіти та роботу екзаменаційних комісій» [2], що узгоджено з чинним законодавством України. Положення розроблене відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (№1556-VII, від 01.07.2014 р.) та інших нормативних документів Університету. Згаданим Положенням регламентуються вимоги щодо атестації у формі захисту кваліфікаційної роботи. Для забезпечення високого рівня якості кваліфікаційних робіт і підготовки Здобувачів ВО, щодо їх захисту випускові кафедри здійснюють нормоконтроль, перевірку на академічний плагіат та проводять попередній захист кваліфікаційних робіт [2]. Для цього випускові кафедри, такі як кафедра «Архітектурне проектування» створюють комісії зі складу своїх викладачів.

Для дотримання принципів академічної доброчесності та запобігання академічного плагіату, Здобувач ВО перед перевіркою на академічний плагіат

підписує та подає секретарю ЕК декларацію щодо унікальності тексту кваліфікаційної роботи та невикористання матеріалів інших авторів без посилань [2].

Окрім Положення, академічна доброчесність в НУ «ЛП» визначається окремою частиною ще одного нормативного документу – «Регламент перевірки на академічний плагіат кваліфікаційних робіт студентів, рукописів дисертацій та монографій, рукописів статей, поданих до публікування у періодичних наукових виданнях в університеті» [3]. У частині 1 цього Регламенту визначено заходи щодо запобігання та виявлення академічного плагіату, підвищення рівня самостійності та індивідуальності в кваліфікаційних роботах Здобувачів ВО задля створення якісної системи освіти в Університеті. Перевірка робіт на академічний плагіат здійснюється за допомогою Інтернет-сервісів, використання яких регламентується наказами та угодами Університету, зокрема сервісів Unicheck, StrikePlagiarism [3].

Починаючи з першого року навчання в Національному університеті «Львівська політехніка», студент ознайомлюється з основами академічного письма для подальшого використання отриманих знань у написанні есе, рефератів, курсових та інших видів письмових робіт. Більш детальне вивчення та опанування академічного письма, як компетенції з набуття навиків формулювання власних думок та ідей, передбачено у ряді навчальних дисциплін освітньо-професійної програми 191.01 «Архітектура будівель і споруд» підготовки фахівців магістерського рівня вищої освіти. Серед них – «Наукові основи формування архітектурного середовища», «Методика архітектурного дослідження і проектування», «Проектно-дослідна практика», «Виконання магістерської кваліфікаційної роботи». Основною вимогою виконання науково-дослідної роботи є цитування авторів та належне посилання на використані джерела інформації.

Дотримання принципів академічної доброчесності в освітньому процесі закладів вищої освіти залежить від суспільної свідомості, етичних цінностей та

моральних принципів учасників освітнього процесу. Академічна доброчесність є точкою відштовхування для формування свідомості Здобувача ВО, розвитку і формування фахівця, мірило якості освітнього процесу та подальшої професійної діяльності випускника університету.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Положенням про атестацію здобувачів вищої освіти та роботу екзаменаційних комісій. Наказ № 662-1-10 від 10.12.2020 р. [Електронний ресурс] URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/2032/svo-0313-pro-atestaciyu-zdobuvachiv-vischoi-osviti-ta-robotu-ekzamenaciy-nikh-komisiy.pdf>.
3. «Регламент перевірки на академічний плагіат кваліфікаційних робіт студентів, рукописів дисертацій та монографій, рукописів статей, поданих до публікування у періодичних наукових виданнях в університеті». Наказ № 443-1-10 від 13.08.2021 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/pages/2033/reglament-perevirki-na-akademichniy-plagiat.pdf>.

Нагернюк Д. В.,
канд. екон. наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Уманський національний університет садівництва

Коваленко Л. Г.,
канд. екон. наук, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Уманський національний університет садівництва

Жмуденко В. О.,
канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту організацій
Уманський національний університет садівництва

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

*«Вкрасти в одного автора – це плагіат;
вкрасти у багатьох – дослідження.»*

Вілсон Мілзнер

Дотримання морально-етичних принципів в освітньому та науковому співтоваристві, як під час викладання і навчання, так і під час наукової діяльності є фундаментом академічної доброчесності. Питання академічної доброчесності є невід'ємною складовою внутрішньої системи забезпечення якості освіти на всіх рівнях. І стосується не лише загальної корпоративної культури закладу вищої освіти, а також і внутрішньої культури особистості.

Міжнародний центр академічної доброчесності при Ратлендському інституті етики і Університет Клемсон в Південній Кароліні розробили документ «Фундаментальні цінності академічної доброчесності» згідно якого, академічна доброчесність – це відданість академічної спільноти, навіть перед лицем труднощів, шести фундаментальним цінностям: чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності й мужності [2]. Ці цінності визначають принципи поведінки, які дозволяють академічним спільнотам втілювати ідеали в дії.

Закон України «Про освіту» визначає, що академічна доброчесність – це

сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності для забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень і визнає академічну доброчесність як один із основних принципів освіти в Україні [1]. Дотримання принципів академічної доброчесності повинно здійснюватися як педагогічними, науково-педагогічними, науковими працівниками, так і здобувачами освіти.

До порушень академічної доброчесності ч. 3 ст. 42 цього Закону [1] відноситься академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання, надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання, а також вплив у будь-якій формі на педагогічного або науково-педагогічного працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

Незважаючи на наявність нормативно-правової бази, на практиці досить часто учасники освітнього процесу не дотримуються принципів академічної доброчесності.

Здобувачі вищої освіти, вважають, що знання, здобуті в університетах, мають низьку цінність через їх відносно невеликий зв'язок із майбутньою професійною роботою та практикою і носять чисто теоретичний характер. Такий підхід, безперечно, сприяє плагіату, оскільки здобувачі вирішують стандартні завдання, які не мають творчого та креативного бачення. Навчання стає не періодом розвитку особистості, а способом досягнення високого соціального статусу. Завдання науково-педагогічних працівників використовувати різні методи та прийоми, які підвищують ефективність навчання, роблять його більш цікавим та творчим. Відповідно це сприятиме полегшенню засвоєння знань, формулюванні власних ідей, розширенні

відкриттів, інтерпретації суджень та висновків, що в свою чергу вплине на дотримання здобувачами академічної доброчесності. Не списати на контрольній, самостійно попрацювати над курсовою роботою – здавалося б не такий уже й великий та важкий крок та він може стати фундаментом у формуванні характеру та особистості людини. Адже людина, яка дотримується академічної доброчесності, зазвичай застосовує доброчесну поведінку у всіх сферах життя і стовідсотково впевнена, що результати її роботи відповідають рівню затрачених зусиль, знань, умінь та навичок, а не відображають лише вміння списувати. В цьому випадку вона, насамперед, чесна по відношенню до самої себе і в той же час, є чесною у відношенні до своїх колег, працедавців, суспільства.

Вважаємо, що всі учасники освітнього процесу повинні бути ознайомлені із концепцією академічної доброчесності, цінностями Університету та його очікуваннями від них, як членів університетської академічної спільноти та відповідно дотримуватися визначених правил та норм академічної доброчесності та нести відповідальність за їх порушення. Адже на статус та місце закладу освіти в рейтингу впливатиме і те, чи отримані студентами оцінки відповідають реальним знанням та навичкам. І тут закономірність проста: де більше доброчесності, там більше знань.

Доцільним є створення окремої сторінки на сайті університету, присвяченій академічній доброчесності та університетській політиці із запобігання плагіату, де можуть бути розміщені Кодекс академічної доброчесності, правила коректного цитування, оформлення посилань, складання списку використаних джерел і т. ін. Крім того, повинна проводитися постійна роз'яснювальна робота науково-педагогічними працівниками при вивченні освітніх компонент, на засіданнях наукового студентського гуртка, радах студентського самоврядування і т.д. Також доцільним є проведення для учасників освітнього процесу циклу тренінгів з основ академічного письма, етики та доброчесності, захисту прав інтелектуальної власності

та трансферу технологій. Гарною практикою дотримання правил академічної доброчесності університетською спільнотою може стати проведення регулярного анкетування здобувачів вищої освіти щодо якості освітнього процесу із висвітленням результатів на сайті університету.

Академічна доброчесність – це гарантія якісної освіти та передумова для успішного розвитку суспільства. В освітньому процесі здобувачі та науково-педагогічні працівники мають дотримуватися норм академічної порядності, які в свою чергу вони потребують подальшого вдосконалення і широкого впровадження.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. The Fundamental Values of Academic Integrity (Third Edition). (3rd ed.). International Center for Academic Integrity. URL: https://academicintegrity.org/images/pdfs/20019_ICAI-Fundamental-Values_R12.pdf.

*Назаренко І. В.,
аспірант, асистент кафедри мостів,
конструкцій та будівельної механіки ім. В.О. Російського
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Стрімкий розвиток суспільства та зустріч з новими випробуваннями змушує людство шукати новий підхід до, здавалось би, вирішених проблем та звичному вже всім перебігу подій. Зміни, які прийшли до нас під час пандемії, а згодом – під час війни, змусили переглянути і наше ставлення до освітнього процесу. Але що саме змінилося та на що треба орієнтуватися?

Очевидно, задачі сучасної освіти є значно ширшими, ніж 50 років тому. Доступ до інформації більше не є чимось унікальним. Навпаки, існує проблема перенасичення інформацією. Саме якість інформації, яка є в широкому доступі, якість освітніх установ, яких чимало, якість викладачів і т. ін. виходить на перший план. Тому головною вимогою сучасності, на мою думку, – є якість освіти, а не кількість дипломів та сертифікатів. Одним із шляхів до якісної освіти – є дотримання принципів академічної доброчесності, щоденної праці та згуртованості. Як цього досягти? Існує безліч рекомендацій, технік та практик. Щоб правильно ними скористатися, на допомогу прийдуть педагогічні працівники.

За результатом дослідження Київського міжнародного інституту соціології, на думку абсолютної більшості респондентів (63 % роботодавців і 75 % випускників), найкращим показником ефективності роботи університету є попит на випускників університету з боку вітчизняних і закордонних роботодавців [1, с. 22]. В Законі України «Про освіту» 2017 року зазначено: «Якість вищої освіти - відповідність умов провадження освітньої діяльності та результатів навчання вимогам законодавства та стандартам вищої освіти, професійним та/або міжнародним стандартам (за наявності), а також потребам заінтересованих сторін і суспільства, що забезпечується шляхом здійснення процедур внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості» [2,

ст. 1 п. 24]. Це свідчить про те, що існує залежність: якість підготовки фахівця → задоволеність роботодавця → репутація та довіра до навчального закладу → достатня кількість здобувачів освіти. Як отримати якісного фахівця? Орієнтуватися на вимоги до випускників від роботодавця.

Які випускники потрібні роботодавцю? Ті, що мають (окрім систематизованих знань) певні особистісні якості (чесність та порядність, справедливість та відповідальність, самовдосконалення та професіоналізм та ін.) та розвинуті загальні комунікативні навички (наприклад вміння спілкуватись, розв'язувати конфлікти, робити в команді). Ті, що вміють мислити, здатні аналізувати інформацію, мають власний погляд при вирішенні задач, вміють приймати рішення та брати за них відповідальність, здатні до самонавчання. Чому якості доброчесності я навела першими? Дотримання основних принципів та цінностей доброчесності людиною в повсякденному житті, при вирішенні навіть побутових проблем, – формує звичку. А прояв звички вже буде автоматичним при виконанні будь-яких проблем, завдань і т.ін. Крім того: самостійне вирішення поставлених задач → допущення помилок → удосконалення своїх результатів → конкурентоспроможність.

Як цього досягти? Як привести поняття доброчесності в перелік своїх звичок? Чи існує один дієвий спосіб або покрокова рекомендація? Звісно ні. Але перші кроки вже зроблені, їх відображення ми бачимо у нових Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність» та ін. З метою формування якості освіти в Україні було створено Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. В Україні реалізується Проєкт «Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти» (Academic Integrity and Quality Initiative – Academic IQ). Тобто інструментів для обміну досвідом та співпраці, для об'єднання задля визначення і закріплення принципів академічної доброчесності в системі освіти України достатньо.

Що для цього можуть зробити педагогічні працівники? Допомогти підвищити інтерес до теми академічної доброчесності, формувати стійку позитивну мотивацію дотримання правил академічної доброчесності. А саме: пояснювати, що досягнення навіть невеличкого успіху, але власного, індивідуального, унікального - є важливою

рушійною силою в процесі формування професійних та особистісних якостей і, в подальшому, є фундаментом для формування кар'єри, репутації, довіри, професіоналізму та конкурентоспроможності. Як забезпечити дотримання принципів та цінностей академічної доброчесності? Ознайомити здобувачів освіти з сучасними практиками академічного письма, допомогти грамотно викладати свої думки, мотивувати до публічних виступів. Та головне, на мою думку, – на власному прикладі демонструвати правила роботи з джерелами, посилаючись на них, допомагати з вибором якісних наукових джерел, показувати дотримання принципів академічної доброчесності в своїй власній повсякденній роботі.

Як я вже зазначила, перенасичення кількістю (інформації, закладів освіти, курсів підвищення кваліфікації, дипломів, статей, сертифікатів...) провокує переорієнтацію в сфері освіти у бік якості, для формування довіри, репутації тощо. Отримання систематизованих знань в сучасному вимірі – це лише одна цеглинка надійного фундаменту в майбутньому, яке постійно і стрімко змінюється. Зміни в суспільстві → зміни вимог роботодавця до якостей майбутніх фахівців → вчасне переналаштування педагогічних працівників. Велику роль відіграє не тільки рівень підготовки педагогічного працівника, але й його власна спроможність йти шляхом доброчесності, удосконалювати свої навички та опановувати нові, викликані змінами сучасного світу. Потрібно бути готовим до того, що отримання цих навичок не буде останнім і, можливо, завтра знову потрібно буде йти шляхом змін та вдосконалень. Дотримання основних принципів та цінностей доброчесності допоможе швидше рухатись цим шляхом. Вибір за кожним – приймати ці правила гри чи ні, головне – розуміти їх необхідність і відчувати підтримку однодумців.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кашин А. Випускники українських ВНЗ очима роботодавців: звіт дослідження / А. Кашин, Є. Польщикова, Ю. Сахно - Київ: Київський міжнародний інститут соціології. - 24 с.
2. Закон України "Про освіту". Офіційний вебпортал парламенту України. - URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 19.06.2022).

*Новаківська Л. В.,
д-р. пед. наук., професор кафедри української літератури,
українознавства та методики їх навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ І НЕЧЕСНІСТЬ

Якісна публікація – результат тривалої, вдумливої, самостійної дослідницької роботи. Якщо науковець захоплений темою, дотримується міжнародних рекомендацій з планування та проведення дослідження залежно від його типу, не боїться бути розчарованим результатами та має сміливість повідомити про свої помилки колегам, то, думається, що в нього не виникне потреба у фальсифікації, фабрикації чи плагіаті.

Питаннями академічної доброчесності в Україні на державному рівні опікуються: Міністерство освіти і науки України, Державна служба якості освіти України, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, Національна академія наук України. Забезпечення академічної доброчесності безпосередньо здійснюється закладами освіти та науковими установами, які несуть первинну відповідальність за це шляхом: створення середовища, що сприяє дотриманню академічної доброчесності їх працівниками та здобувачами освіти; впровадження механізмів виявлення порушень академічної доброчесності та притягнення до академічної відповідальності [3].

Політика та процедури забезпечення академічної доброчесності в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, де я працюю, визначаються документами з академічної доброчесності (кодекс академічної доброчесності, кодекс етики, рекомендації для дотримання академічної доброчесності).

Кодекс академічної доброчесності Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини розроблений відповідно до вимог Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145- VIII (стаття 42. Академічна доброчесність), на

основі досвіду і зразків кращих університетів України та досвіду дотримання академічної доброчесності різних університетів світу. В процесі підготовки кодексу враховувалися пропозиції педагогічних, науково-педагогічних працівників, співробітників, органів студентського самоврядування університету та профспілкової організації. Цей документ затверджений вченою радою університету.

Кодекс чітко регламентує загальні етичні принципи та правила поведінки, якими мають керуватися студенти, викладачі, адміністрація та співробітники університету під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності; визначає: особливості дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними працівниками та здобувачами освіти; види академічної відповідальності педагогічних, науково-педагогічних працівників та здобувачів освіти; права осіб, щодо яких порушено питання стосовно недотримання ними академічної доброчесності.

Дія кодексу поширюється на всіх учасників освітнього процесу університету. Педагогічні, науково-педагогічні працівники зобов'язані дотримуватися академічної доброчесності та забезпечувати її дотримання здобувачами освіти [4].

За порушення академічної доброчесності педагогічні та науково-педагогічні працівники університету, відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту», можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;
- відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєної кваліфікаційної категорії;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади [2].

Первинну перевірку на наявність ознак академічного плагіату здійснюють кваліфіковані експерти з використанням якісного програмного забезпечення.

Результати автоматичної перевірки не є гарантією відсутності плагіату, тому застосовуюся лише як один із складників системи забезпечення якості. Учаснику освітнього процесу, якого звинувачують в академічному плагіаті/самоплагіаті, а також в інших порушеннях академічної доброчесності, забезпечена можливість надання пояснень та доведення своєї невинуватості.

З метою моніторингу дотримання учасниками освітнього процесу моральних та правових норм цього Кодексу в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини створена комісія з питань академічної доброчесності. Комісія є дорадчим органом університету. На неї покладено такі завдання:

- виявляти порушення академічної доброчесності з боку учасників освітнього процесу;
- розглядати скарги про підозру в застосуванні неетичних практик в освітній і науковій діяльності;
- одержувати і розглядати заяви щодо порушення кодексу та надавати пропозиції адміністрації університету (факультетів/інституту) щодо накладання відповідних санкцій.

Кожна особа, щодо якої порушено питання щодо недотримання нею академічної доброчесності, має такі права:

- ознайомлюватися з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності, подавати до них зауваження;
- особисто або через представника надавати усні та письмові пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень, брати участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності;
- знати про дату, час і місце та бути присутньою під час розгляду питання про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення її до академічної відповідальності;
- оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду [4].

Від нас, науковців, вимагається дотримання усіх стандартів фундаментальних принципів академічної доброчесності. Тобто, у процесі свого дослідження ми маємо керуватись принципами чесної праці та етичної поведінки. Серед науковців зустрічаються випадки недоброчесності, такі як плагіат, самоплагіат, фабрикація, обман, списування, несанкціоноване використання чужих напрацювань. Всі негативні явища, які ми спостерігаємо в освіті та науці, це результат безкарності, а саме: недопрацювання законодавчої системи. Питання академічної доброчесності та нечесності надзвичайно актуальні в сучасному суспільстві. Вирішення проблеми плагіату потребує комплексного підходу, основою якого є впровадження культури академічної доброчесності в усіх ланках системи освіти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Етичний кодекс ученого України. URL: <https://www.znu.edu.ua/etychnyj-kodexuchenogo-Ukrainy.pdf>.
2. Закон «Про освіту». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти / за заг. ред. С. Квіта та О. Єременко. К.: Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2021. 364 с.: Проєкт закону «Про академічну доброчесність». С. 210-229.
4. URL: <https://udpu.edu.ua/documents/doc/>.

Огнев'юк Т. В.,
канд. юрид. наук, доцент кафедри приватного права
Державний податковий університет, адвокат

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ДІЛОВОЇ РЕПУТАЦІЇ НАУКОВЦЯ

*«Лише добре ім'я за багатство велике
і гірша милість за срібло та золото»*

Цар Соломон

Ще двадцять років тому термін «ділова репутація» не був широко вживаним назагал та стосувався більше сфери цивільно-правових відносин. З розвитком демократичного суспільства інститут репутації набуває більшого розвитку - в кожній газеті, журналі все частіше згадується про ділову репутацію політика або про імідж того чи іншого професіонала, збільшується кількість судових справ, предметом яких є вимоги про захист ділової репутації. Наукова сфера також не стала виключенням загальної тенденції, адже сама ідея враховувати сформований роками копіткою роботи імідж особи, не є новою та походить з часів Римської імперії («existimatio» означало репутація, добре ім'я).

Надаючи визначення терміну «ділова репутація» деякі науковці вважають, що перше слово - «ділова» визначає оцінку сфери діяльності (поведінки) особи, тобто пов'язану з її місцем роботи у комерційній сфері. До прихильників цієї точки зору належить М.К. Галянтич, згідно з яким «ділова репутація» – це «оцінка якості чи певна асоціація, є думкою, що склалася не тільки про позитивні якості, а й про хибі особи у сфері підприємництва» [1, с. 48]. Інші вчені тлумачать цей термін більш широко, розглядаючи його як суспільну думку, що склалася про професійну іншу діяльність особи, незалежно від того, чи здійснюють вони підприємницьку

діяльність [2, с. 83]. Для цілей даного наукового есе термін «ділова репутація» розуміється в найбільш широкому його значенні, що дозволяє презюмувати наявність такої суспільної думки про професійну діяльність конкретного науковця.

Важливо розуміти, що ділова репутація науковця це не лише освіта, науковий ступінь і вчене звання. Це складна ціннісна система, в основі якої лежить його адекватне позиціонування в науковій спільноті і суспільстві. Ця система має свої умовні складові (елементи): справа, соціум, особистість та академічна доброчесність (поведінка). В розумінні ділової репутації науковця справою є його повсякденна діяльність, тобто відповідь на питання: «Що робить науковець?» Соціум – це цільова аудиторія, на яку спрямоване позиціонування науковця. Ця складова дає відповідь на питання: «Яке враження справляє науковець на людей?» Третя складова іміджу – власне «я» науковця. Важливо як відноситься до себе науковець, до своїх досягнень. Останньою складовою ділової репутації є академічна доброчесність науковця. Вона потребує відповіді на питання: «Як впроваджує свою діяльність (справу) науковець?»

Як відомо, визначення поняття «академічної доброчесності» міститься в статті 42 Закону України «Про освіту», згідно з якою під ним розуміється сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [3]. Відтак, академічна доброчесність виходить з науки етики, тому цілком логічно, що за порушення її правил слідує відповідальність, яка не є різновидом класичної юридичної відповідальності.

В розділі 4 Розширеного глосарію термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» передбачено, що академічна відповідальність (тобто відповідальність, яка настає за порушення правил

академічної доброчесності) не заважає притягненню осіб чи закладів (установ) до юридичної (кримінальної, адміністративної, цивільної чи дисциплінарної) відповідальності у випадках, передбачених законами. Основні види академічної відповідальності встановлені Законом України «Про освіту». Відповідно до ст. 5 статті 42, до основних видів академічної відповідальності науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників належать: відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого наукового ступеня чи присвоєного вченого звання; відмова в присудженні або позбавлення присудженого педагогічного звання, кваліфікаційної категорії; позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади [4].

Належність поняття «академічної доброчесності» до категорії етики також зумовлює той факт, що встановлення компетентним органом порушення її правил окрім академічної відповідальності передбачає також негативний вплив на ділову репутацію конкретного науковця. Зважаючи на те, що порушення правил академічної доброчесності призводить до серйозного наслідку - зниження довіри суспільства до науки у цілому, до наукових результатів окремих осіб та іміджу наукових інституцій, шкода репутації має невідворотній характер та не обмежується жодними строками давності. Більш того, як показує аналіз судової практики, ділову репутацію можна захистити в судовому порядку виключно у разі поширення недостовірної негативної інформації, тоді як поширення правдивої негативної інформації про особу не буде вважатись порушенням права на недоторканість ділової репутації.

Зважаючи на наведене, можна дійти висновку, що дотримання правил академічної доброчесності впливає на ділову репутацію науковця, оскільки формує уявлення соціуму про те, як саме ним було досягнуто заявлених наукових результатів. Академічну доброчесність однозначно можна визначити як один з надважливих

елементів ділової репутації науковця, що забезпечує його належне позиціонування в суспільстві.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Галянтич М. Правові питання захисту ділової репутації. *Інтелектуальна власність*. 2000. № 1. 48 с.
2. Уразова А. Окремі аспекти поняття ділової репутації [Текст]. *Підприємство, господарство і право* : науково-практичний господарсько-правовий журнал. 2010. № 10. С. 82–85.
3. Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
4. Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 «Академічна доброчесність» Закону України «Про освіту» (05 вересня 2017 року). [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/glyusariy.pdf>.

*Олексенко В. Г.,
старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

*Карповський С. В.,
викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

*Копилов Е. В.,
викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧІСНІСТЬ. ВИМОГИ ДО СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Проблематика академічної доброчесності та запобігання плагіату в наукових творах є на сьогодні досить актуальною в сучасному освітньо-науковому просторі. При цьому відповідні розвідки мають комплексний характер: учені досліджують етичні, правові, комп'ютерно-технічні, економічні та інші аспекти природи плагіату, а також способи протидії цьому явищу. Мета відповідних досліджень має комплексний характер і передбачає розробку методів, форм і механізмів [2 с. 331] .

Поглиблення та розширення знань з проблеми академічної доброчесності та впровадження отриманих знань та принципів на практиці є важливим завданням. Нemoжливий розвиток освіти та науки без дотримання стандартів та принципів академічної доброчесності.

Академічна доброчесність передбачає, що у процесі навчання або досліджень учасники процесу повинні керуватися принципами довіри, толерантності, чесності, справедливості, поваги. Неприйнятними є прояви академічної нечесності, а саме - використання чужих напрацювань, фальсифікація даних, академічне шахрайство, хабарництво в академічній сфері та плагіат.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою

забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації» [1].

Важливим фактором є набуття студентами компетентностей з академічної доброчесності та якісного академічного письма.

Стійкою перепорою до розвитку навичок доброго академічного письма в Україні є традиція неякісних, несумісних із кращим світовим досвідом і вимогами практик академічного письма (недосконала структура наукової статті та анотації до неї, відсутність традиції належного рецензування, необхідність наукових публікацій

для звіту, а не як презентації власного дослідження тощо). Опанування навичок якісного академічного письма — складний процес, який потребує тривалих і наполегливих зусиль.[3, с.1].

Практика навчальних закладів та наукових установ різних країнах світу показує доцільність існування значної кількості документів нормативного характеру як кодексів честі. У вітчизняній практиці вони теж використовуються, однак не демонструють дієвості [4, с.18].

Імплементація принципів академічної доброчесності в освітнє та наукове середовище України є надзвичайно важливим питанням. Протягом останніх років українська наукова та освітня спільнота все більше звертається до питань академічної доброчесності та впровадження міжнародних академічних стандартів.

Заклади вищої освіти можуть створювати різні органи для розгляду імовірних порушень академічної доброчесності. Це можуть бути відповідні кафедри, загальноуніверситетські чи факультетські комісії, університетські суди тощо. У випадку створення комісій варто відокремлювати органи для розгляду порушень з боку здобувачів освіти і науково-педагогічних (педагогічних, наукових) працівників. При формуванні складу комісії для розгляду справ здобувачів освіти варто забезпечити, щоб більшість її членів представляла саме здобувачів.

Первинну перевірку на наявність ознак академічного плагіату та самоплагіату мають здійснювати кваліфіковані експерти з використанням рекомендованого закладом вищої освіти (науковою установою) програмного забезпечення. Порядок підтвердження/визнання кваліфікації експерта визначається закладом вищої освіти (науковою установою). Для забезпечення єдиних вимог до програмної перевірки варто розробити окрему інструкцію користувача відповідного програмного забезпечення. Учаснику освітнього процесу, якого звинувачують у академічному плагіаті/самоплагіаті, а також в інших порушеннях академічної доброчесності, має бути забезпечена можливість надання пояснень та доведення своєї невинуватості. При розгляді справ стосовно імовірного плагіату необхідно враховувати ранні

публікації автора, загальновідомі дані, можливу наявність порушень, передбачених законом про авторські і суміжні права.

Отже, в протидії академічній недоброчесності заклади вищої освіти повинні відігравати вирішальну роль у створенні нових етичних стандартів, єдиних для викладачів і студентів. Ці правила мають бути такими, щоб їх дотримання було корисно всім. Потрібно не тільки декларувати етичні цінності університету, але й розробити механізм їхнього захисту. Кожен з учасників - адміністратор, викладач, студент повинні мати як обов'язки, так і визначені права для захисту власних поглядів та вчинків. Таким чином, в університеті буде створена модель стосунків, яка ґрунтується на принципах академічної доброчесності [4, с. 103].

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту». Стаття 42 «Академічна доброчесність». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3> (дата звернення: 16.06.2022).
2. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2019. Випуск № 3 (87). 341 с.
3. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. URL https://msu.edu.ua/library/wp-content/uploads/2019/11/methods_2019-final.pdf (дата звернення: 17.06.2022).
4. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К.: Таксон, 2016. 234 с (дата звернення 17.06.2022).

*Олексин І. Я.,
канд. філос. наук,
викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національний університет фізичного виховання і спорту України.*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Академічну доброчесність слід розглядати як широко вживане поняття в сфері науково-освітнього простору демократичних держав глобалізованого світу. Узагальненість, всеохопність цього поняття, по-перше, уможливорює врахування широкої палітри академічного життя, у якому кожному з його учасників притаманна певна функція та не лише, ті чи інші права та обов'язки, а й відповідальність, що регламентуються законодавчими актами про освіту та науку відповідної країни. По-друге, зазначена всеохопність аналізованого поняття академічної доброчесності не може не створювати певних труднощів в процесі демократичного розвитку наукового та освітнього простору країни, академічна культура якої внаслідок тривалого панування тоталітарної влади зазнала істотних деформацій та перебуває в стадії її формування відповідно євроатлантичних стандартів.

На превеликий жаль, саме до такого варіанту розвитку науково-освітнього простору маємо віднести академічну культуру сучасного трансформаційного українського суспільства, у якому внаслідок значного викривлення фундаментальних цінностей та цілей освітньої та наукової систем, статус, кар'єра їх учасників визначається не стільки глибиною, масштабністю набутих знань та незаперечним авторитетом, скільки посадами та науковими званнями, здобутими нерідко в обхід норм академічної доброчесності. Відсутність та деформації доброчесності унеможливлюють функціонування освітньо-наукових установ на засадах демократичних принципів та процедур і толерантності, як основи їх сталого розвитку. Доброчесні освітяни, науковці усю свою діяльність здійснюють на ґрунті неухильного дотримання вимог наукової, освітянської етики, врахування усіх норм академічної доброчесності. Не випадково, що вища школа як і наукові установи

України перебувають сьогодні на первинному етапі утвердження євроатлантичної академічної культури, важливим елементом якої є академічна доброчесність.

В умовах глобалізованого світу поняттю академічної доброчесності належить виняткове значення. Наріжним каменем вже класичного в наш час осмислення цього поняття є нерозривна єдність таких визначальних чеснот, як довіра, чесність, повага, відповідальність [1] та мужність [2]. Академічну доброчесність, з одного боку, варто розуміти як фундамент, на якому базується академічна досконалість, що у просторі вищої школи та науки демократичних країн є не лише метою, а й однією з ключових цінностей. З іншого боку, академічна доброчесність генерує якісні, позитивні зміни суспільної свідомості та є неабиякою умовою неухильної та послідовної побудови демократичної системи освітнього та наукового пошуку навчальних та наукових установ сучасного українського суспільства.

Істотною перешкодою на шляху утвердження норм академічної доброчесності в освітньо-наукових закладах сучасної України є чисельні випадки плагіату як різновиду академічної нечесності. Під плагіатом розуміють привласнення чужих думок, ідей, термінів, слів, концепцій, без відповідного посилання на першоджерела, що є наочним прикладом ігнорування етичних норм та правил науки та грубим порушенням права інтелектуальної власності.

Встановлення випадків академічної недоброчесності, власне, плагіату є досить клопіткою, вкрай складною процедурою, в той час як систематизація та оприлюднення подібних прикладів, не завжди спричиняє їх однозначну інтерпретацію. В свою чергу, підводними каменями імплементації вимог академічної доброчесності в освітньо-науковий простір сучасного українського соціуму слід вважати ризик створення так званого її псевдокульту, за умов якого всі учасники науково-освітнього процесу намагаються масово копіювати та імітувати продуктивну діяльність провідних закладів науки та освіти західних країн. Серед умов, що стимулюють нехтування вимогами академічної доброчесності необхідно вважати ціннісну проблематику, за якої суб'єкти освітньої-наукового процесу не стільки

віддані принципам гідності, справедливості та честі, скільки комфортній, безконфліктній атмосфері в колективі. Саме в такій ситуації масового недотримання та імітації вимог академічної доброчесності, окремо взятому студенту, викладачу, науковцю вкрай складно йти проти «течії» та ставити під сумнів так званий «спокій» всього трудового колективу, що фактично змирився з їх порушеннями. В цьому плані в сучасній Україні, на законодавчому рівні з метою повсюдного утвердження вимог академічної доброчесності необхідно чітко зафіксувати санкційний механізм, котрий блокує наукову неохайність, академічний плагіат та фальсифікації.

Більш того, успішне запровадження подібного санкційного механізму в просторі освітньо-наукової діяльності малоймовірне, при наявності в усіх сферах суспільного життя сучасної України такого фундаментального принципу корупції, як: «друзям усе – ворогам закон». Ось чому, дієвість усієї системи академічної доброчесності визначається, в значній мірі, тим наскільки відкритим та прозорим є процес її повсюдного обговорення та сприйняття в закладах освіти та науки, наскільки всі їх суб'єкти віддають собі звіт в необхідності неухильного дотримання всіх її вимог та норм.

Отже, по-перше, важливим чинником ефективності освітньо-наукового процесу є наявність необхідних, перш за все, матеріальних, фінансових, кадрових, організаційних ресурсів. В той же час, вимоги, що не корегуються з наявними ресурсами, неминуче породжують повсюдну академічну недоброчесність шляхом імітації принципів академічної доброчесності. Тому дієвість освітньо-наукового процесу далеко не обмежується лише багаточисельною документацією, що має не стільки не викликати питань у перевіряючих, скільки відповідати вимогам академічної доброчесності. По-друге, подальший розвиток освітньо-наукового процесу сучасного українського суспільства, без ретельного врахування принципів академічної доброчесності є в дійсності їх імітацією та ілюзією, що неминуче сприяє деформації та занепаду не лише системи освіти та науки, а й держави в цілому. По-третє, з метою успішного запровадження вимог та норм академічної доброчесності,

при наявності дефіциту належного фахового керівництва, необхідних знань та ресурсів, варто чітко визначити та локалізувати деструктивну систему примусу до академічної недоброчесності в результаті поступової відмови від «валових показників» обов'язкового написання наукових робіт тими чи іншими суб'єктами освітньо-наукового процесу, починаючи з загальноосвітньої середньої школи та закінчуючи вищим навчальним закладом та науковою установою.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. The Fundamental Values of Academic Integrity. The Center for Academic Integrity. October 1999. [Електронний ресурс]. URL <http://www.academicintegrity.org/ica/ica/4>. Php.
2. International Center for Academic Integrity. [Електронний ресурс]. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/International_Center_for_Academic_Integrity.

*П'янківська Л. В.,
канд. психол. наук, старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення
Державний науково-дослідний інститут МВС України*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА ЦІННІСТЬ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Швидка інформатизація, стрімкий розвиток та розповсюдження інформаційно-комунікаційних технологій, вільний доступ до інформаційних ресурсів в умовах глобалізаційних процесів сучасного суспільства сприяють розширенню можливостей особистості для задоволення власних життєвих потреб та забезпечення освітньої і професійної діяльності. Водночас вони спричиняють порушення етичних норм, зловживання авторським правом, фальсифікацію, запозичення чужих текстів і нівелюють цим принципи дотримання академічної доброчесності в освітньо-науковому просторі.

У чинних законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту», які на державному рівні виступають основними регулюючими законодавчими документами освітнього процесу і наукової діяльності, академічна доброчесність трактується як певна сукупність «...етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності задля забезпечення довіри до результатів навчання чи наукових (творчих) досягнень» [1; 2].

Найбільш повно розкрито сутність поняття академічна доброчесність у «Декларації з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні», що підписана у Бухаресті у 2004 році [3]. У цьому документі чітко сформульовано морально-етичні цінності академічної культури й окреслено основні ключові цінності академічної спільноти такі як: чесність, довіра, повага, прямота, відповідальність і підзвітність. Вони є життєво необхідні задля забезпечення

ефективного та якісного викладання і здійснення дослідницької діяльності... Власне інтелектуальна свобода й соціальна відповідальність – визначені ключовими у науково дослідницької діяльності, що обов'язково необхідно поважати і пропагувати [3, с. 14-15].

Загалом відповідальність розуміють як певну соціологічну категорію, що виступає мірою відповідності поведінки людини наявним суспільним правилам співжиття, вимогам, чинним нормам і законам, що реалізуються через певні форми контролю та усвідомлення кожним індивідом власної суспільної ролі [4, с.87].

Уважаємо, що значущу роль у формуванні академічної доброчесності відіграє особистісна відповідальність. Дослідниця К. Абульханова-Славська трактує відповідальність особистості як певне самостійне, добровільне здійснення необхідності у межах і формах, що установлене самою особистістю [5, с. 111]. Науковиця основними чинниками, що її забезпечують вважає самостійність, незалежність від зовнішнього контролю, усвідомлення цілісності поставленого завдання, впевненість у собі й власних критеріях саморегуляції. Вона акцентує увагу на тому, що саме відповідальність трансформує зовнішній обов'язок у внутрішню потребу особистості, що спричиняє перетворення зовнішнього контролю на самоконтроль. К. Абульханова-Славська вказує, що відповідальна людина здатна прогнозувати наслідки своїх дій [5].

За С. Рубінштейном позиція «я сам» демонструє небайдужість людини по відношенню до соціального середовища та виступає стимулом особистої відповідальності. Він підкреслює, що реальне людське буття відбувається у «зміні обставин» і «самозміні» особистості, де саме вона несе безпосередню відповідальність за все скоєне або втрачене [6]. Загалом формування і прояв відповідальності відбувається у процесі виконання діяльності. М. Левківський критеріями відповідального ставлення до праці вважає внутрішню мотивацію, власне усвідомлення і прагнення до трудової діяльності, наявність готовності до активних

зусиль та певного виду діяльності, а також здатність прикладати вольові зусилля для переборювання труднощів [7, с. 54-56].

На нашу думку, особистісну відповідальність особистості необхідно плекати у кожного науковця та освітянина. Її бажано формувати зі шкільних лав через залучення до вихованих заходів, розширення знань, розвиток умінь, які забезпечують не тільки розвиток особистості, її здатність брати на себе відповідальність за власні дії та вчинки, але й усвідомлено діяти відповідно до моральних та етичних норм і правил поведінки у соціумі, низки професійних вимог, а також відповідати за те що робиш як перед собою, так і перед колективом чи суспільством. Тобто, особистісна відповідальність повинна стати внутрішньою потребою особистості, тоді освіченість, вихованість та сформованість моральних принципів – не дозволять порушувати академічну доброчесність.

Слід виокремити і соціальну відповідальність особистості, яка виступає певним регулятором академічної доброчесності в освітньо-науковому просторі. Загалом соціальна відповідальність особи полягає у її зобов'язанні оцінювати власні наміри та обирати поведінку відповідно до суспільних норм, а у випадку порушення їх – звітувати перед суспільством та нести відповідне покарання [8].

Вона є досить широкою, ретроспективною та складається з низки видів відповідальності: юридичної (у тому числі академічної) та позаправової (моральна, громадська, корпоративна тощо). Юридична відповідальність пов'язана з наявністю певних правових норм, що мають загальнообов'язковий характер і тлумачиться як реалізація примусових заходів за вчинене правопорушення [8]. Регуляторами юридичної відповідальності в області академічної доброчесності є законодавство України про вищу освіту, фундаментом якого є Конституція України. Воно складається із низки законів України: «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про авторське право і суміжні права», «Про запобігання корупції», «Про видавничу справу» та ін.

Слід виокремити, що законом України «Про освіту» визначено права особи, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності та окреслено види притягнення її до академічної відповідальності, а сам порядок виявлення і встановлення фактів порушення академічної доброчесності визначається уповноваженим колегіальним органом управління закладу освіти з урахуванням вимог цього Закону та спеціальних законів [1]. Також за конкретні порушення академічної доброчесності учасників освітнього процесу спеціальними законами чи внутрішніми положеннями закладу освіти, визначаються види академічної відповідальності [1].

Питання моральної відповідальності визначається безпосередньо ставленням людини до чогось й сприймається нею як фундамент для прийняття відповідного власного рішення на підставі вимог як до суб'єкта діяльності з боку соціуму, який притримується загальноприйнятих моральних норм. У науковій спільноті основою академічної доброчесності й верховенства моралі є «Етичний кодекс вченого України», який регулює відносини науковців як між собою так і з суспільством, а також визначає базові засади оцінювання ними власної діяльності і колег, дотримуючись принципів моральності. Серед ключових завдань «Етичного кодексу вченого України» виокремлено надання пріоритету моральним вимірам науки та безпосередньо соціальній відповідальності кожного вченого та наукового товариства [9].

Можна стверджувати, що соціальна відповідальність є потужною основою для дотримання академічної доброчесності в освітньо-науковому просторі. Ми здатні підсилювати й впливати на академічну доброчесність в освітньому процесі та науковій діяльності шляхом дотримання чинного законодавства України та низки таких соціальних регуляторів як: загальноприйняті моральні принципи, «Етичний кодекс вченого України», корпоративна етика, громадський осуд тощо.

Отже, вважаємо, що відповідальність виступає ключовою цінністю академічної

добročесності. Тісний взаємозв'язок особистісної і соціальної відповідальності, підтримання їх у певному балансі, здатні регулювати академічну доброчесність в освітньо-науковому просторі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 20.06.2022).
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 20.06.2022).
3. The Bucharest Declaration on Ethical Values and Principles of Higher Education in the Europe Region. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03797720500083922?journalCode=chee20> (дата звернення 21.06.2022).
4. Філософський енциклопедичний словник. Національна академія наук України Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди / головний ред. В.І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
5. Абульханова-Славская К. А. Психология и сознание личности. Москва – Воронеж, 1999. 224 с.
6. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. Москва: Педагогика, 1976. 414 с.
7. Левківський М. В. Критерії та рівні розвитку відповідального ставлення до праці. *Рідна школа*. 1993. № 11–12. С. 54–56.
8. Зайчук О. В., Оніщенко Н. М. Теорія держави і права. Академічний курс: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.
9. Етичний кодекс ученого України: Постанова загальних зборів НАН України від 15.04.2009 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002550-09#Text> (дата звернення 21.06.2022).

Пісняк В. С.,
*викладач кафедри фахових методик та
інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

В умовах зростаючої інформатизації усіх сфер суспільного життя відкриваються надзвичайно широкі можливості доступу здобувачів освіти до інформації. Така ситуація має двоїстий характер. Адже, з одного боку забезпечує необмежені можливості студентів у сфері самоосвітньої діяльності. Водночас, породжує явище академічної недоброчесності: запозичення інтелектуальної власності іншої людини.

Для визначення принципів етичних норм в освітній сфері західних країн нині активно використовується поняття «Academic Integrity», яке при дослівному перекладі означає «академічна цілісність», а за змістом може звучати, наприклад, як «академічна сумлінність» та «академічна чесність». Відповідна термінологія в українському інформаційному полі ще не сформувалася, і різними авторами використовуються різні трактування [1; 2]. Під терміном «академічна сумлінність» прийнято розуміти сукупність духовних цінностей, таких як чесність, справедливість, довіра, повага та відповідальність, а також ідеалів, яких мають дотримуватися всі учасники науково-освітнього процесу [3, с. 24]. «Академічна сумлінність включає забезпечення чесності і справедливості в наукових дослідженнях, викладанні та навчанні з боку вчених, викладачів і студентів. Всі учасники науково-освітнього процесу повинні поважати працю та здобутки своїх колег, бути відкритими для спілкування, відповідати за свої дії та дотримуватися прозорості у всіх сферах наукової діяльності» [3, с. 26]. Академічна сумлінність забезпечує довіру суспільства до авторитету сучасної науки на всіх її рівнях, включаючи процес дослідження та отримання результатів [2, с. 22]. У сучасному академічному дискурсі поняття академічної доброчесності поступово посідає центральне місце.

Як слушно резюмує І. Варава, «сучасне суспільство подекуди актуалізує поняття доброчесності в аспекті боротьби із недоброчесністю, тобто усвідомлення нечесної поведінки членів суспільства спричиняє актуалізацію справедливості (більшою мірою у формі покарання), а значить, призводить до виникнення потреби у правилах доброчесності, що спрямовані допомогти визначати міру допустимого у взаємодіяльності» [2, с. 23]. У Законі України «Про освіту» чітко визначено зміст академічної доброчесної діяльності суб'єктів освітнього процесу. Так, дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності [4, ст. 42].

Порушення принципів академічної сумлінності полягає в некоректних діях з боку будь-якого учасника науково-освітнього процесу щодо використання результатів інтелектуальної праці іншої людини [6, с. 25]. Прикладами недобросовісної наукової поведінки є плагіат, самоплагіат, шахрайство на іспитах або підсумкових атестаціях, змова, оплата третій стороні для виконання наукової роботи, фальсифікація отриманих даних у дослідженні, недобросовісна поведінка наукових експертів, рецензентів тощо [6, с. 27].

На наш погляд, вирішення проблеми з недобросовісним поданням наукової інформації необхідно починати якомога раніше – до того, як відбувся факт плагіату, і вести профілактичну роботу протягом всього періоду навчально-наукової

діяльності. Перспективним виглядає такий метод боротьби з проблемою плагіату і академічної нечесності серед студентів як написання різного роду мікропроектів, есе, міждисциплінарних і курсових завдань, а також ситуативно-аналітичних робіт. При цьому кожна робота повинна бути перевірена науковим керівником та/або локальною експертною комісією на предмет її відповідності принципам академічної сумлінності [6, с. 28].

Це дозволить здобувачам світи навчитися самостійно узагальнювати, мислити, аналізувати отримані знання і отримувати цінний досвід роботи в науковій сфері, наслідуючи принципи академічної сумлінності. Важливу роль в боротьбі з академічною нечесністю грають так звані універсальні навчальні модулі, спрямовані на докладне вивчення принципів академічної сумлінності.

Погоджуючись з В. Садиком, вважаємо, що для розбудови цілісної та ефективної системи забезпечення академічної доброчесності в українській вищій школі в умовах тотальної інформатизації й діджиталізації доцільно здійснити такі заходи:

- «ввести в чинне освітнє законодавство України чітко визначені та суворі норми відповідальності для студентів, викладачів, науковців за плагіат;
- зобов'язати вищі навчальні заклади реалізувати власну політику забезпечення академічної доброчесності шляхом розробки кодексів честі студентів і етичних кодексів викладачів та представників адміністрації, створення незалежних, з долученням експертів та громадськості, комітетів з етики, які б наглядали за дотриманням етичних стандартів та вирішували спори у випадку порушення таких;
- створити національну систему збору статистичних даних і моніторингу інформації щодо випадків академічної нечесності в університетах та оприлюднення на їхній основі періодичних відкритих звітів;
- завершити створення і запуснути в дію загальнонаціональний репозитарій академічних текстів студентів, освітян і науковців та передбачити на операційному рівні за основу його роботи принципи відкритості й прозорості, а також

порядок використання спеціалізованого програмного забезпечення для виявлення ознак плагіату» [5] тощо.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна відповідальність: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 15 квітня 2021 р.). Київ: Київський регіональний центр НАПрН України, 2021. 140 с.
2. Варава І. М. Проблема академічної доброчесності у сучасному суспільно-освітньому середовищі. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2019. Випуск 66. С. 22-26.
3. Довідник з академічної доброчесності / уклад. : В.Г. Гур'янова, Л.Т. Ониксимова, Н.В. Поберій; за заг. ред. Т. О. Маринич. Суми: Сумський державний університет, 2018. 24 с.
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-19. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 5.06.2022).
5. Садик Володимир Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti> (дата звернення: 5.06.2022).
6. Peterson Jennifer. An Analysis of Academic Dishonesty in Online Classes. Mid-Western Educational Researcher. 2019. Volume 31, Issue 1. Pp. 24–36.

Подзерей Р. В.,
канд. с.-х. наук, викладач кафедри хімії, екології та методики їх навчання
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УМАНЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

Академічна доброчесність базується на згоді усіх учасників академічного процесу дотримуватися правил та виконувати покладені на них обов'язки. На жаль, непорозуміння між викладачами та здобувачами вищої освіти часто призводять до взаємної неприязні.

Доброчесність є необхідною й важливою складовою будь-якого істинного досвіду освіти – доброчесність з боку як викладача, так і здобувача вищої освіти.

Якщо взяти прості приклади:

- чи хотіли б ви, щоб вас оперував лікар, який списував і нечесно здобував оцінки в медичному університеті;
- чи почувалися б ви впевнено й комфортно на мосту, спроектованому інженером, який списував і нечесно здобував оцінки в технічному університеті;
- чи довірили б ви складання вашої податкової звітності бухгалтеру, який на іспиті списував відповіді у свого сусіда?

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини в освітньо-науковій діяльності приділяє значну увагу дотриманню правил та норм академічної доброчесності. Впровадження принципів академічної доброчесності означає, що в процесі навчання та дослідницької роботи здобувачі вищої освіти, викладачі та науковці мають керуватися принципами чесної праці та навчання.

З метою поширення практичних знань у впровадженні основних принципів академічної доброчесності в університеті проводяться семінари, майстер-класи, презентації, лекції та інше.

В Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини

популяризація академічної доброчесності та запобігання проявам академічного плагіату здійснюється за напрямками:

- формування в учасників освітнього процесу культури академічної доброчесності;
- створення і розповсюдження рекомендацій та інформаційних матеріалів щодо належного оформлення посилань та цитування, написання та оформлення якісних наукових робіт з дотриманням академічної доброчесності;
- чітке формулювання вимог до письмових робіт у методичних матеріалах для здобувачів вищої освіти;
- навчальні семінари з академічної доброчесності та особливості перевірки текстів на наявність академічного плагіату для експертів фахових комісій та відповідальних за перевірку різних видів робіт;
- багаторівнева перехресна перевірка академічних текстів на наявність академічного плагіату;
- розміщення академічних текстів у відкритому доступі в репозитарії.

Якщо ми не виявлятимемо доброчесності в малих речах, якщо для нас буде можливим виправдовувати плагіат, або списування, або «халатно» виконану роботу, то як ми зможемо утримуватися від такого ставлення у сферах, які насправді мають для нас значення, тоді, коли ціна питання – це гроші, або можливість підвищення чи просування, або наш авторитет в очах інших людей?

Наукові, науково-педагогічні, педагогічні працівники, співробітники, здобувачі вищої освіти та інші особи, що беруть участь в освітньому процесі в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, зобов'язуються дотримуватися правил і норм, спираючись на принципи:

- 1) законності та верховенства права;
- 2) свободи та людської гідності;
- 3) патріотизму та служіння українському народові;
- 4) професіоналізму та компетентності;
- 5) чесності і порядності;

- 6) справедливості та толерантності;
- 7) партнерства і взаємодопомоги;
- 8) поваги та взаємної довіри;
- 9) відкритості і прозорості;
- 10) самовдосконалення і саморозвитку;
- 11) персональної відповідальності та роботи на результат;
- 12) формування усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення;
- 13) формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками;
- 14) формування громадянської культури;
- 15) нетерпимості щодо недотримання правил і норм Кодексу академічної доброчесності [1].

Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання, атестації;
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Для здобувачів вищої освіти та інших осіб, що беруть участь в освітньому процесі є гідним:

1. Поважати честь і гідність інших осіб, навіть, якщо їх погляди відрізняються від ваших.
2. Відповідально ставитись до своїх обов'язків, вчасно та добросовісно виконувати завдання, передбачені навчальними планами.

3. Активно займатись самостійною роботою, використовуючи методичні посібники, рекомендації викладачів, додатково опрацьовуючи нову літературу, використовуючи всі можливості для отримання необхідних знань.

4. Ефективно розподіляти час на пошук і вивчення матеріалів, необхідних для отримання якісної освіти.

5. Чесно та відповідально готуватись до поточного, підсумкового контролю, атестації докладаючи зусиль до своєчасного виконання всіх завдань.

6. Використовувати в освітній або дослідницькій діяльності лише перевірені та достовірні джерела інформації та посилатися на них.

7. Подавати на оцінювання лише самостійно виконану роботу, що не є запозиченою або переробленою з іншої, виконаної третіми особами.

8. У разі виникнення труднощів під час виконання навчальних чи дослідницьких завдань звертатись до інших за допомогою, яка є у межах прийнятного тощо [2].

Отже, академічна доброчесність має стати нормою для всіх, хто пов'язаний з освітянською та науковою діяльністю. Важливо заохочувати здобувачів вищої освіти до самостійної праці, вчити його відповідальності за власні вчинки та поваги до чужої праці. Розуміння і прийняття кожним учасником освітнього процесу академічної доброчесності є запорукою довіри і поваги наукової спільноти та основою стратегії професійного успіху і кар'єрного росту.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс академічної доброчесності в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини. URL: <https://udpu.edu.ua/yakist-osvity/akademichna-dobrochesnist#kodeks-akademichnoi-dobrochesnosti>.

2. Садик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? Освітня політика: портал громадських експертів. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontsepsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakostivishchoji-osviti> (дата звернення: 07.10.2018).

*Позднякова О. Л.,
д-р. пед. наук, доцент, перший проректор,
комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-
реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради*

*Кирбят'єв О. О.,
д-р. юрид. наук, доцент,
професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-
реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ХОРТИЦЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ

Система забезпечення якості вищої освіти в комунальному закладі вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради (далі – Хортицька національна академія) діє з 2020 року. Така система у закладі регламентується «Положенням про систему забезпечення якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості)» [6], «Кодексом доброчесності» [1]; «Положенням про академічну доброчесність» [2], «Положенням про групу сприяння доброчесності» [3], «Положенням про Комісії з академічної доброчесності та Комісію з етики та управління конфліктами» [5], «Положенням про запобігання академічному плагіату» [4].

Система забезпечення якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) в Хортицькій національній академії передбачає забезпечення дотримання принципів академічної доброчесності працівниками та здобувачами вищої освіти [6]. Реалізація цієї вимоги здійснюється через моніторинг якості освіти за напрямом дотримання принципів академічної доброчесності. Розкриємо коротко особливості та результати проведення такого моніторингу в умовах Хортицької національної академії саме за критерієм прозорості.

Протягом грудня-січня 2020/2021 н. р. були проведені перші опитування педагогічних, науково-педагогічних працівників та здобувачів першого

(бакалаврського) та другого (магістерського) рівня вищої освіти Хортицької національної академії за допомогою діагностичного інструментарію «Анкета для опитування студентів щодо академічної доброчесності та якості освіти», «Анкета для опитування викладачів щодо академічної доброчесності та якості освіти» у межах моніторингу якості освіти за напрямом дотримання академічної доброчесності.

Загальну вибірку в процесі дослідження склав 501 респондент. Серед них 36 педагогічних, науково-педагогічних працівників, 465 здобувачів першого (бакалаврського) та 100 – другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Діагностичний інструментарій підпорядковувався п'ятьом релевантним критеріям, одним із яких є критерій прозорості. Сутністю критерію прозорості є дотримання правил посилання на джерела інформації у разі написання методичних матеріалів, наукових робіт тощо; надання достовірної інформації. Рівнями дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу у Хортицькій національній академії є високий, середній та низький.

Результати опитування здобувачів вищої освіти, щодо прозорості оцінювання їх робіт викладачами, дають підстави стверджувати те, що критерії оцінювання письмових робіт є зрозумілими; інформацією щодо критеріїв оцінювання володіє більша частина від загальної кількості опитаних; практика отримання додаткових балів при виконанні додаткових завдань є поширеною.

Результати опитування педагогічних та науково-педагогічних працівників, щодо прозорості оцінювання робіт студентів дають підстави для формулювання певних узагальнень: в закладі всіх студентів ознайомлюють із критеріями оцінювання в усний та письмовий спосіб незалежно від наявних у них особистих прохань; більшість респондентів зазначає, що студенти мають вичерпну інформацію про критерії оцінювання робіт ще на початку вивчення навчальної дисципліни; більшість респондентів зазначають, що розроблені ними критерії є чіткими та зрозумілими. Крім того, виконані студентами роботи якісно аналізуються за критеріями та всі викладачі надають результати цього аналізу.

Таким чином, результати опитування, які були спрямовані на виявлення рівня прозорості оцінювання робіт студентів у закладі освіти, продемонстрували достатній рівень. Проте, слід звернути увагу на дані, отримані за деякими показниками:

за результатами опитування здобувачів освіти: 21,4 % респондентів відсутнє бажання у студентів звертатися до викладачів через можливі причини: «мені не цікавий відгук викладача/-ки» (9,2 %), «було складно зв'язатись з

викладачем/-кою» (5,2 %), «викладач/-ка неохоче йшов/-ла на комунікацію» (3,9 %), «сумнівався/-лася у компетентності викладача/-ки» (3,1 %).

за результатами опитування педагогічних, науково-педагогічних працівників: 11,4 %, респондентів надають критерії оцінювання в усний та письмовий спосіб, тільки за запитом студентів; 16,7 % респондентів надають пояснення щодо критеріїв оцінювання в усний та письмовий спосіб, тільки за запитом студентів.

Проведене дослідження дало змогу визначити рівень якості освіти за напрямом дотримання принципів академічної доброчесності. Таке дослідження стало першим, наступні складуть систему постійного спостереження за явищем дотримання принципів академічної доброчесності у Хортицькій національній академії. Отримані результати будуть використані для розбудови ефективної системи щодо забезпечення якості освіти закладу.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кодекс академічної доброчесності комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради. URL: <https://khnnra.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Kodeks-dobrochesnosti-gotov.pdf> (дата звернення: 25.05.2022).

2. Про академічну доброчесність у комунальному закладі вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради: положення. URL: <https://khnnra.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Polozhennya-pro-dobrochesnist-gotov.pdf> (дата звернення: 25.05.2022).

3. Про групу сприяння академічній доброчесності у комунальному закладі

вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради: положення. URL: <https://khnnra.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Polozhennya-pro-grupu-spriyannya-dobrochesnosti-gotov.pdf> (дата звернення: 25.05.2022).

4. Про запобігання академічному плагіату у комунальному закладі вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради: положення. URL: <https://khnnra.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Polozhennya-pro-zapobigannya-plagiatu-gotov.pdf> (дата звернення: 25.05.2022).2

5. Про Комісії з академічної доброчесності та Комісію з етики та управління конфліктами у комунальному закладі вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради: положення. URL: <https://khnnra.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Polozhennya-pro-Komisiyi-z-akademichnoyi-dobrochesnosti-ta-Komisiyu-z-etiki-ta-upravlinnya-konfliktami-gotov.pdf> (дата звернення: 25.05.2022).

6. Про систему забезпечення якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) в комунальному закладі вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради: положення. URL: <https://khnnra.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Polozhennya-pro-sistemu-ZYAO-gotov.pdf> (дата звернення: 25.05.2022).

*Полотай О. І.,
канд. техн. наук, доцент кафедри управління інформаційною безпекою
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

ЗАСТОСУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ (НА ПРИКЛАДІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ КІБЕРБЕЗПЕКА ЛДУ БЖД)

До закладів вищої освіти з особливими умовами навчання можна віднести ті навчальні заклади, в яких процес навчання відбувається трохи специфічно і відрізняється від звичайних практик. Це можуть бути військові заклади, навчальні заклади міністерства внутрішніх справ, інших відомств [4].

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності (ЛДУ БЖД) – провідний український заклад вищої освіти в сфері безпеки людини. Належить він до державної служби України з надзвичайних ситуацій. Всі учасники навчального процесу поділяються на дві групи: студенти та курсанти. Для курсантів, навчання в університеті аналогічне службі в армії, виконання нарядів і одночасно власне навчання.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1]. Академічної доброчесності повинні дотримуватись також заклади вищої освіти з особливими умовами навчання.

Виникає запитання, чи є особливості у дотримання академічної доброчесності в ЛДУ БЖД? Насамперед варто зазначити, що ЛДУ БЖД в процесі освітньої та наукової діяльності дотримується положення про академічну доброчесність [3], в якому розглядаються дотримання академічної доброчесності на загальноуніверситетському та локальному рівнях, відповідальність за недотримання

даних принципів, порядок перевірки навчальних, кваліфікаційних, науково-методичних та наукових робіт на наявність ознак академічного плагіату, тощо.

Навчальний процес в ЛДУ БЖД супроводжується за допомогою системи дистанційного навчання «Віртуальний університет ЛДУ БЖД», яка працює на основі системи Moodle. Особливо позитивно дана система себе проявила під час пандемії та умов воєнного стану в нашій країні [5]. У віртуальному університеті ЛДУ БЖД є можливість курсантам та студентам здійснювати виконання практичних, лабораторних, самостійних чи розрахунково-графічних робіт (в залежності від специфіки курсу), проходити тестування, як поточного так і підсумкового екзаменаційного чи залікового.

Політика використання паролів у системі Moodle дає змогу ефективно ідентифікувати конкретного курсанта чи студента (особливо за очної форми контролю) та запобігти недоброчесності при проходженні тестуванні на заліку чи екзамені.

Щодо здачі лабораторних робіт, то враховуючи специфіку спеціальності 125 «Кібербезпека» та небажання деяких курсантів чи студентів демонструвати на загальний огляд власного програмного коду, з метою захисту його від несанкціонованого привласнення іншими учасниками навчального процесу, віртуальний університет ЛДУ БЖД дає змогу індивідуальної здачі та захисту викладачу власних напрацювань. Це знову ж таки забезпечується за допомогою ефективної політики паролів системи Moodle [6]. Також можливе проведення підсумкового контролю шляхом спілкування студента та викладача в режимі онлайн, за умови наявності переліку питань для підсумкового контролю. Така можливість дає змогу додатково переконатися у дотриманні курсантом чи студентом принципів академічної доброчесності.

Згідно з положенням про академічну доброчесність, якого дотримується ЛДУ БЖД, перевірка всіх видів робіт проводиться за допомогою програмно-технічних засобів, які дозволяють згенерувати звіт за результатами перевірки зі встановленням

факту наявності чи відсутності текстових та (або) ілюстративних запозичень. До таких робіт відносяться насамперед бакалаврські та магістерські кваліфікаційні роботи, а також монографії, методичні рекомендації, підручники, навчальні посібники, дисертаційні роботи, тези, статті. До такого програмного забезпечення відноситься система перевірок на плагіат Unichesk.

У положенні прописані рекомендовані показники оригінальності тексту у письмових роботах курсантів та студентів (дипломні роботи, тези, статті тощо):

- понад 70 % – текст письмової роботи є оригінальним (несуттєвий обсяг запозичень);
- від 60 % до 70 % – оригінальність тексту задовільна (незначний обсяг запозичень), проте слід переконатися у наявності і правильному оформленні цитувань та посилань на використані джерела;
- від 40 % до 60 % – письмова робота приймається до розгляду після доопрацювання автором (авторами) та наявності і правильного оформлення цитувань та посилань на використані джерела, оскільки має значний обсяг запозичень;
- менше 40 % – письмова робота до розгляду не приймається і не може бути рекомендована до друку (захисту), оскільки має суттєвий обсяг запозичень, що трактується як плагіат.

Але, враховуючи специфіку спеціальності 125 «Кібербезпека», беручи до уваги досвід інших ЗВО, які готують бакалаврів та магістрів за цією спеціальністю, можна посперечатись, щодо перевірки на плагіат першого розділу кваліфікаційної роботи.

Для зручності, програмне забезпечення Unichesk можна інтегрувати в систему Moodle. Для цього необхідно з офіційної сторінки завантажити Unichesk плагін для Moodle та встановити [2]. Це дасть можливість курсантам та студентам перед здачею кваліфікаційної роботи здійснити самоперевірку своєї праці на плагіат, в разі необхідності виправити недоліки і таким чином уникнути підозр зі сторони викладача чи екзаменаційної комісії щодо недотримання норм академічної доброчесності.

Отже, дотримання норм академічної доброчесності у закладах вищої освіти з

особливими умовами навчання практично не відрізняється від інших учасників освітнього процесу, а ось спеціальність 125 «Кібербезпека» має свою специфіку, яку потрібно враховувати.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
2. Інтеграція Moodle з Unichек. URL: <https://2019.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=28>
3. Положення про академічну доброчесність та етику академічних взаємовідносин у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності. URL: https://ldubgd.edu.ua/sites/default/files/1_nmz/nakazy/polozhennya_pro_akademichnu_dobrochesnist_lvivskiy_derzhavniy_universitet_bezpeki_zhittiediyalnosti_lemelyanenko_s.o._1.pdf.
4. Полотай О. І. Особливості запровадження змішаного навчання в закладах вищої освіти з особливими умовами навчання. «Змішане навчання – інновації ХХІ сторіччя»: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Харків, ХП, 2018. С. 79-84.
5. Полотай О.І., Меньшикова О.В. Використання технологій дистанційного навчання в умовах Covid-19 в ЛДУ БЖД. VI Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи». Львів: ЛДУ БЖД, 2021.
6. Полотай О.І., Стародуб А.Н. Захист контенту електронного курсу навчання (на прикладі віртуального університету ЛДУ БЖД). Захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: збірник тез доповідей II Міжвузівської науково-практичної конференції студентів і курсантів. Львів: ЛДУ БЖД, 2017. С. 57-58.

*Радзівіл Т. А.,
канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри інструментального виконавства
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

*Бойко І. М.,
старший викладач
кафедри інструментального виконавства
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

**АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
025 МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО**

Швидкий розвиток українського суспільства, його інтенсивна інформатизація і комп'ютеризація, а також реформування системи вищої освіти потребують чіткого дотримання моральних норм у контексті здійснення науково-освітньої діяльності. Вказана діяльність у закладах вищої освіти охоплює особистостей різних рангів: абітурієнтів, здобувачів вищої освіти різних рівнів (бакалаврів, магістрів, аспірантів), викладачів, молодих дослідників і досвідчених учених.

Закон України «Про вищу освіту» (стаття 1) трактує поняття «академічна доброчесність» як сукупність етичних принципів та правил, «якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [2].

«Публічне утвердження академічної доброчесності має стати прикладом нового етосу навчальної та науково-дослідної діяльності в освітніх закладах України» [1, с. 103–104].

«Роль університету у вихованні поваги до закону і віри у власні можливості є визначальною. Саме тут зростає нове покоління національної еліти, яке через декілька років буде приймати основні рішення. Від них залежить те, які відносини

будуть складатися в економіці, бізнесі та соціальній сфері. Якщо ми маємо за мету створити правове суспільство на зразок європейських та північноамериканських країн – наші молоді фахівці повинні вчитися не тільки професійним навичкам, але й суворо дотримуватися законів, що існують» [3 , с. 175].

Підготовка інструменталістів (виконавців на фортепіано; народних, струнних, духових та ударних інструментах) у закладах вищої освіти має свої специфічні особливості, адже левову частку освітнього процесу займає практична діяльність, яка спрямована на удосконалення виконавської майстерності здобувачів освіти. Вказаний процес потребує від інструменталістів дуже багато часу (навіть інколи 6–8 годин на день), адже професійна майстерність інструменталістів, у першу чергу, оцінюється саме у контексті концертного виступу на сцені. Це надзвичайно важка фізична й інтелектуальна праця. У результаті цього на науково дослідну роботу, яка виражається у кількості наукових публікацій, залишається небагато часу.

Опановуючи музичний твір, інструменталіст щоразу проводить дослідження, адже не існує двох абсолютно однакових творів, навіть у контексті музичної форми. Вказане дослідження спрямоване на створення художнього образу музичного твору. Втілення художнього образу у процесі виконання музичного твору і наукове трактування вказаного процесу в публікації – абсолютно не одне і теж. Останнє втілити у рази складніше і не кожному одразу до снаги. Цьому потрібно навчатися.

Досвід власної музично-педагогічної і виконавської діяльності дозволяє нам висловити думку про те, що академічну доброчесність інструменталістів у закладах вищої освіти необхідно формувати і розвивати вже з першого курсу навчання за ОС «Бакалавр». Працювати необхідно за певними етапами.

I. Створити документ (майбутнє есе) у форматі word (одразу визначити шрифт, кегль, поля, абзацний відступ і все необхідне за вимогами, наприклад, написання курсової або дипломної роботи), який буде поступово збільшуватися в обсязі завдяки

постійному збагаченню інформації. Документ спочатку повинен мати назву музичного твору. Під час ознайомлення з музичним твором інструменталіст повинен знайти інформацію про композитора в енциклопедичних (довідкових) або інших джерелах і передумови створення композиції (якщо такі є). Коротко зазначити головне (на думку здобувача) в есе і обов'язково зробити посилання на використані джерела, неодмінно вказавши їх у списку використаних джерел.

II. Опановуючи твір, проаналізувати детально музичну тканину у контексті форми, тонального плану, особливостей ладу, усвідомлюючи вказане. Для ефективного виконання детального аналізу музичної форми доцільно звернутися до фундаментальних підручників і посібників з теорії музики і аналізу музичних форм. Потім продовжити написання есе. Зазначити особливості музичної форми твору, що вивчається, демонструючи рівень володіння спеціальною музичною термінологією та зазначаючи посилання на опановані музично-теоретичні праці, а також вказуючи останні у списку використаних джерел.

III. Виконуючи музичний твір у процесі його вивчення, необхідно виокремлювати складні для виконання елементи і фрагменти та визначатися з ефективними прийомами, способами і методами подолання труднощів. Коли виконання інструменталістом музичного твору у контексті виконавської техніки буде мати необхідний рівень, доцільно описати в есе вищевказаний процес, визначаючи за власним досвідом найбільш ефективні прийоми, способи і методи, які найшвидше допомогли подолати труднощі.

IV. Готуючи музичний твір до концертного виконання, необхідно визначитися з найбільш вдалою (за весь період вивчення композиції здобувачем) інтерпретацією, яка уможливить найкраще втілення інструменталістом цілісного художнього образу. Для цього необхідно враховувати виконавський, концертний і життєвий досвід інструменталіста. Щоразу втілюючи художній образ здобувачу доцільно

запам'ятовувати емоції і враження від виконання, щоб згодом доповнити есе власними неповторними художніми переживаннями. Це і буде поряд із детальним аналізом музичного твору важливим особистим вкладом у власну початкову науково-дослідну діяльність.

Після завершення есе потрібно сформулювати для нього іншу назву, яка буде перегукватися із самим дослідженням. Здобувач-інструменталіст повинен розуміти, що назва відіграє важливу роль у тому, наскільки багато людей матимуть бажання ознайомитися з науковою працею автора.

Безумовно, вказані етапи ефективно можуть здійснюватися лише під умілим керівництвом досвідченого педагога-науковця, який скеровуватиме опанування здобувачем важливих і необхідних енциклопедичних, довідкових, навчально-методичних і наукових праць; буде надавати допомогу у визначенні раціональних прийомів, способів і методів вивчення музичного твору та подолання технічних труднощів у ньому; стане уважним слухачем у процесі вибору найкращої (у сенсі втілення художнього образу) інтерпретації інструменталіста і врешті-решт допоможе із науковим стилем у процесі написання есе здобувачем.

Важливо відзначити і те, що музиканти (в нашому випадку інструменталісти) повинні володіти однією з програм набору нотних текстів (Finale, Sibelius та ін.) для змоги використовувати в есе нотні приклади, які з більшою яскравістю зможуть показати важливість науково-дослідної роботи.

Отже, на нашу думку, за умови виконання вищезазначеного всіма викладачами-інструменталістами зросте академічна доброчесність здобувачів вищої освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво і науково-дослідна робота останніх буде більш умотивована і якісна, що значно допоможе їм у написанні курсових, бакалаврських та магістерських робіт. А в подальшому під час майбутньої професійної діяльності здобувачі-інструменталісти зможуть продовжувати науково-дослідну роботу,

дотримуючись академічної етики під час написання тез, статей, навчально-методичних матеріалів тощо.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дойчик М. Академічна чесність: данина моді чи життєва необхідність? Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова Київ : Таксон, 2016. С. 93–106.
2. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 15.06.2022).
3. Ромакін В. В. Академічна етика як передумова верховенства права. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. 2006. Т. 46. Вип. 33. С. 174–179.

*Риженко І. М.,
канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та права
Херсонський державний аграрно-економічний університет*

СТРУКТУРА ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ (ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ)

Створення ефективного механізму забезпечення якісної освіти та академічної доброчесності (далі АД) учасників освітнього процесу вимагає чіткого розуміння змістовного наповнення поняття «академічна доброчесність» і меж її правового забезпечення. Нова редакція Закону України «Про вищу освіту» [1] відкрила широкі можливості для побудови реальної автономії ЗВО в Україні, зокрема, формування ефективного механізму забезпечення АД в освітній діяльності як одного з показників її якості. При цьому держава має виступати гарантом прав і свобод як безпосередніх учасників освітнього процесу, так і контролюючих (наглядових) органів у сфері освіти. Наведене повинно відбуватися за допомогою установлених державою мір, у тому числі таких, які б реально дозволили б здійснювати і захищати права і свободи в освітній (освітньо-творчій), науковій (науково-технічній) діяльності, реалізації державної політики у сфері забезпечення якості освіти для всіх учасників освітніх правовідносин. Саме знання структури соціальних зв'язків, які виникають у процесі здійснення професійної академічної діяльності на основі правових норм, допоможуть із розумінням її принципів, визначити мету видання певного нормативно-правового акту, сферу його дії, здатність особи тлумачити зміст норми права та усвідомлення його необхідності, соціальної корисності, установки на повсякденну правомірну поведінку в академічній діяльності. Отже, метою статті є аналіз складу (структури) правових відносин у сфері академічної доброчесності в освітній та науковій діяльності. Для досягнення поставленої мети необхідно: 1) проаналізувати проект Закону України «Про академічну доброчесність»; 2) встановити коло учасників (суб'єктів) забезпечення АД; 3) розкрити об'єкти правовідносин із забезпечення АД;

4) визначити специфіку здійснення суб'єктивних правомочностей (зміст) правовідносин з АД; 5) сформулювати підстави та умови виникнення правовідносин у сфері АД (юридичні факти).

На сьогодні в Україні відсутній єдиний, діючий, відповідний (спеціальний) закон з питань академічного діяння. При цьому, на публічне обговорення представлений проект Закону України «Про академічну доброчесність» [2], який визначає академічні стандарти в професійній діяльності для всіх учасників освітньої і наукової діяльності, та основні принципи (засади) забезпечення академічної доброчесності, види відповідальності та наслідки за її порушення тощо. Зазначений проект Закону вперше в Україні за часів її незалежності є спеціальної дії — адресований чітко окресленому колу суб'єктів, які мають особливий статус (вступникам, здобувачам, педагогам, науково-педагогічним та науковим працівникам), та передбачає чіткі правила щодо забезпечення академічної доброчесності, які є обов'язковими до виконання. Необхідно відзначити, що питання академічної доброчесності, в частині авторства, було врегульовано вперше у 1993 році Законом України «Про авторське право і суміжні права», але регулювання носило фрагментарний характер [3].

Вивчаючи питання про учасників дотримання академічної доброчесності, не можна не відзначити ряд особливостей, що мають місце при його характеристиці. Перш за все, це спеціальний суб'єктний склад учасників: а) представники академічної спільноти: педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники, що надають освітні послуги та (або) здійснюють наукову діяльність; б) учасники, що отримують освітні послуги – вступники та здобувачі; в) суб'єкти, що забезпечують реалізацію державної політики у сфері академічної доброчесності: заклади освіти; наукові установи; Державна служба якості освіти України; Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти; Міністерство освіти і науки України. По – друге, правовий статус учасників (суб'єктів) забезпечення академічної доброчесності визначається спеціальними законами України у межах реалізації державної політики

у сфері освіти. Іншими словами, правові норми містять обов'язкові правила поведінки у вигляді взаємних прав і обов'язків за якими відбувається «спілкування». Вихід за межі такого спілкування, тобто коли поведінка учасника (суб'єкта) академічної доброчесності оцінюється не за правовими нормами, а на розсуд іншого суб'єкта «я так вважаю, відчуваю, тощо», не буде вважатися правовими відносинами, відповідно і без певних правових наслідків. По – третє, основною характерною рисою, яка відрізняє суб'єкта академічної доброчесності від, наприклад, суб'єкта авторських правовідносин є те, що його діяльність нерозривно пов'язана із творчою працею у сферах освіти та науки і відбувається: 1) при отриманні та наданні освітніх послуг; 2) наукової діяльності; 3) реалізації державної політики у сфері забезпечення якості освіти.

Аналізуючи об'єкт правовідносин академічної доброчесності, слід усвідомити, що це те, заради чого учасники (суб'єкти) вступають в ці правовідносини. Стаття 1 проекту Закону України «Про академічну доброчесність» визначає декілька видів соціальних зв'язків між учасниками академічної доброчесності які підпадають під правове регулювання: 1) *діяння* (дії або бездіяльність) суб'єктів, що безпосередньо приймають участь в освітній (освітньо-творчій) та науковій (науково-технічній) діяльності які визначені законом та є обов'язковими для всіх учасників (суб'єктів) академічної діяльності, базуються на етичних принципах та мають на меті забезпечувати довіру до результатів навчання, творчості, науково-дослідної діяльності; 2) *предмет діяльності* в академічному середовищі – це дії по створенню і використанню *академічного тексту* «... текстова, ілюстративна публікація, твір або інший об'єкт інтелектуальної власності, що створюється у процесі освітньої (освітньо-творчій) або наукової (науково-технічної) діяльності, зокрема, але не виключно, з метою вступу на навчання, виконання вимог освітньої програми чи її окремих компонентів, проходження атестації, присвоєння (присудження) кваліфікації, наукового ступеня (ступеня доктора мистецтв), педагогічного, вченого або іншого звання, участі у конкурсі, фіксування та оприлюднення наукових

(науково-технічних) результатів, здійснення навчально-методичної діяльності» [2].

Зміст правових відносин у сфері забезпечення академічної доброчесності складають суб'єктивні права та обов'язки їх учасників. Виходячи з того, що суспільна діяльність учасників освітньої та наукової сфери підпадає під чітке нормативно-правове регулювання законодавства у академічному середовищі та маючи інші ознаки, можна дійшли висновку, що ці відносини носять адміністративно-правовий характер. Під суб'єктивним правом адміністративно-правових відносин розуміють передбачені для уповноваженої особи вид і міра можливої або дозволеної поведінки, забезпечені відповідними юридичними обов'язками інших (зобов'язаних) осіб, яке обов'язково характеризується ознакою публічності, що означає можливість впливати на управлінські процеси, брати участь у державній і суспільно-політичній діяльності, користуватися передбаченими Конституцією правами і свободами, оскаржувати дії, рішення чи бездіяльність органів влади та їх посадових осіб до суду [4, с. 32]. Юридичний обов'язок – це міра належної поведінки для зобов'язаної особи, суть обов'язків полягає в тому, що суб'єкт має виконувати певні дії, покладені на нього законом, або прийняті ним добровільно, або ж утримуватися від певних дій. У випадку добровільного не виконання обов'язку до зобов'язаної особи може бути застосовано уповноваженим суб'єктом державний примус з відповідними наслідками.

При розгляді питання про підстави та умови виникнення правовідносин у сфері АД (юридичні факти) слід визначити, що це конкретні життєві обставини, з якою норма права пов'язує виникнення, зміну, або припинення правовідносин, тобто суб'єктивних прав та юридичних обов'язків при здійсненні освітньої (освітньо-творчої) і наукової (науково-технічної) діяльності.

Юридичний факт як обставина характеризується такими ознаками: 1) *прямо або побічно передбачені нормами права* (наприклад, оцінювання у сфері освіти і науки має відповідати вимогам об'єктивності, валідності та справедливості (ч. 1, ст. 7 проекту ЗУ Про академічну доброчесність); при виявленні в поданій до захисту

дисертації фактів академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації є підставою для відмови у присудженні ступеня доктора філософії ст.6, п.6 ЗУ «Про вищу освіту»); 2) *викликають передбачені законом правові наслідки*, наприклад, неспроможність закладу освіти ідентифікувати порушення академічної доброчесності та протистояти цим порушенням через реалізацію внутрішньої політики академічної доброчесності може бути підставою для зупинення дії акредитації відповідної освітньої програми, або позбавлення права створювати спеціалізовані вчені ради строком на 1 рік тощо; 3) *такі, що містять інформацію про стан суспільних відносин при провадженні освітньої (освітньо-творчої) та наукової (науково-технічної) діяльності, реалізації державної політики у сфері забезпечення якості освіти*. Зазначений перелік ознак не є вичерпним, що дуже важливо. Наприклад, до юридичних фактів можна також віднести правовідносини із забезпечення академічної доброчесності які можуть виникнути за рішенням суду, тощо.

Підсумовуючи викладене, доходимо наступних висновків: 1) Проект Закону України «Про академічну доброчесність», в цілому відповідає державній політиці щодо якості освіти та зобов'язує кожного учасника процесу які отримують чи надають освітні послуги, здійснюють наукову діяльність у дотриманні принципів забезпечення академічної доброчесності, відповідно до приписів правових норм в академічному середовищі; 2) Суб'єктами правовідносин забезпечення академічної доброчесності є учасники освітньої (освітньо-творчої) та наукової (науково-технічної) діяльності, які мають суб'єктивні права та юридичні обов'язки, що визначаються правовими нормами; 3) Об'єктами правовідносин забезпечення академічної доброчесності стає все те, з приводу чого виникають та здійснюються суб'єктивні права та юридичні обов'язки, або результати діяльності учасників освітньої (освітньо-творчої) та наукової (науково-технічної) сфери; 4) Змістом правових відносин забезпечення академічної доброчесності є сукупність суб'єктивних прав та юридичних обов'язків учасників (суб'єктів) забезпечення академічної доброчесності при провадженні освітньої (освітньо-творчої) та наукової

(науково-технічної) діяльності, що встановлені нормами права та направлені на забезпечення публічних інтересів людини і громадянина, суспільства, держави на якісну освіту та проведення належних наукових досліджень і є гарантіями для захисту і заохочення високого рівня академічної цілісності в забезпеченні академічної доброчесності; 5) Юридичним фактом є конкретна життєва обставина, з якою норма права пов'язує виникнення, зміну або припинення правовідносин у сфері забезпечення академічної доброчесності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про вищу освіту. Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 13.06.2022).

2. Про академічну доброчесність: Проект Закону України. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82-%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%83-%D0%9F%D1%80%D0%BE-%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%83-%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C_.pdf (дата звернення: 13.06.2022).

3. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення: 13.06.2022).

4. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Видання друге. Херсон: ОЛДІ_ПЛЮС, 2019. 520 с.

*Сапицька О. М.,
канд. іст. наук, доцент кафедри історії та археології
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля*

СИСТЕМНИЙ ВПЛИВ ДОБРОЧЕСНОСТІ НА СТАБІЛЬНІСТЬ ТА ДОБРОБУТ ЛЮДСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ

Серед усіх проблем, що постали в останнє десятиліття у глобальному масштабі в соціальній, економічній, політичній, правовій сферах життєдіяльності людства питання доброчесності взагалі та академічної зокрема посідає одне з провідних місць.

Імплементація принципів академічної доброчесності у освітньо-науковий простір України відбувається у досить складних умовах реалій останнього десятиліття, тому часто можна почути думки пересічних громадян, що питання академічної доброчесності не на часі. На нашу думку, така позиція породжується досить зверхнім сприйняттям дефініції «академічна доброчесність», щось на кшталт «не списуй, не фальсифікуй, не кради, бо тебе покарають за законом».

Але ми вважаємо, що насправді академічна доброчесність – це невід’ємна складова цілого комплексу морально-етичних цінностей, що базово здійснюють глибинний системний вплив на стабільність та сталий розвиток будь-якої людської спільноти.

Освіта у сучасному світі є важливим чинником, що багато в чому визначає рівень життя індивіда. Освіта – це привілей. Завжди так було, починаючи від перших цивілізацій Сходу, у античному світі, у темні віки європейського середньовіччя, у епоху ВГВ тощо. Корисними для суспільства знаннями володіла відносно невелика замкнута група людей всередині певного суспільства. У найдавніші часи корисні (емпіричні, наукові) знання повинні були максимально точно передаватися із покоління в покоління, бо від цього подекуди залежало виживання відповідного соціуму. Р. Інглхарт вважав, що «протягом майже всієї історії пріоритетом для людства було виживання і це актуалізувало цінності групової солідарності,

традиціоналізм, неприйняття інакшості і підкорення сильним лідерам [1, с.14]».

Освіта також давала їй носію владу, пошесті. В деяких країнах стародавнього світу потрібно було витерпіти багато випробовувань, принести великі пожертви тощо, щоб отримати освіту та високий статус у суспільстві через це. Згадаймо хоча б сувору дисципліну у «будинках табличок» у Межиріччі. Втім, історія свідчить, що прагнення отримання жаданої статусності за допомогою освіти часто ставало причиною корупційної складової у самому процесі отримання доступу до освіти і породжувало недоброчесність. Нажаль, у сучасному світі і досі спостерігається подібне явище.

Навчання принципам доброчесності має починатися з раннього віку. У педагогічній літературі вказується, що доброчесність – суттєва складова частина західної педагогіки [2], що поступово проникає у вітчизняний педагогічний простір.

Ян Амос Коменський, якого називають засновником сучасної наукової педагогіки, вважав освіту базовою інституцією для виховання у дітей моральної цілісності (moral integrity), розуму та доброти, тому саме проблеми освіти мали займати думки просвітителів у першу чергу [3, с.17]. Майбутнє держави, як такої, і взагалі народу, він вважав залежним від організації освіти, виховання та навчання дітей [4]. Якщо звернутися до витоків християнської моралі, на якій стояв Коменський, восьма Біблійна заповідь: «не кради!» також спрямована на виховання високих морально-етичних цінностей.

Поява академічної доброчесності у сучасному розумінні відбулася у 1960-х рр. у США внаслідок оприлюднення результатів соціологічного опитування, яке виявило, що 75 % респондентів зізналося у списуванні. Це було несумісне з принципами загальної доброчесності взагалі, тому доброчесність швидко стала однією з основних задекларованих вимог до студентів спочатку у США, а потім ця тенденція широко розповсюдилася серед світових закладів освіти.[5] В Україні, згідно соціологічному опитуванню 2013 р. [6,с.12], 77 % респондентів вважало корумпованою сферу вищої освіти та 53 % - сферу середньої освіти, а до

запровадження ЗНО у 2008 р. приблизно третина абітурієнтів платила хабарі під час вступу на бакалаврат [6, с.125]. У 2020 р. неможливість дати дітям гарну освіту максимально непокоїла 38,7 % опитаних українців [1, с.112].

Якщо розглядати питання академічної доброчесності у регіональному сенсі, то імплементація її принципів на пострадянському просторі, до якого відноситься і Україна, дуже актуальна саме через те, що комуністичний режим тривалий період насаджував на великій території свої спотворені моральні та етичні принципи. Доброчесність – досить рідка чеснота при тоталітарних режимах. У Радянському Союзі освіта була, а от доброчесності було мало. Шести фундаментальним цінностям, визначених Ратлендським інститутом етики, не було місця в комуністичній ідеології. І так само, як і у інших сферах радянського існування, у академічних колах будь-який «науковий індивідуалізм» соціально засуджувався і тягнув за собою цілу низку утисків економічних, громадянських прав «порушника».

Радянське суспільство було пронизане однією з базових людських емоцій – страхом. Страх є однією з двох найважливіших емоцій, що забезпечують виживання та стимулюють розвиток. Всі інші негативні емоції – похідні від страху. Але страх – це не лише автоматична реакція на небезпеку, але й набута поведінка, вона також залежить від прямих вказівок чи негативного досвіду індивіда, що набули для індивіда чи колективу великого значення [7]. Загалом страх та будь-які негативні емоції заважають логічно мислити і поводитись раціонально, бачити ситуації в їх справжній реальності. І саме страх призводить до можливості маніпуляцій з метою отримання корисливих преференцій. У сфері освіти і науки це є проявом академічної недоброчесності.

Ми вважаємо, що про академічну доброчесність у нашому суспільстві потрібно говорити часто та максимально комплексно. Бо неможна впроваджувати щось «згори», коли суспільство цього не розуміє та не сприймає. Якщо всередині суспільства немає розуміння, що означає «бути чесним» на базовому фундаментальному повсякденному побутовому рівні, воно важко буде сприймати

вимогу бути чесним завжди і в усьому, і буде чинити супротив впроваджуваним реформам. Ціннісні орієнтації суспільства безпосередньо відбиваються на тому, які саме якості необхідно виховувати у підростаючого покоління, що, у свою чергу, буде творити майбутнє. А освіта є важливою частиною державного сектору України за соціально-економічним показником.

Таким чином ми вважаємо, що для стабільного позитивного розвитку українського суспільства українське правове поле питання дотримання академічної доброчесності має бути приведене у паритет з українським ціннісно-культурним полем у сприйнятті доброчесності взагалі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Світове дослідження цінностей 2020 в Україні / Український центр європейської політики. Київ, 2020. 216 с. URL: http://ucerp.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/WVS_UA_2020_report_WEB.pdf.
2. Топол В. Чому доброчесність – одна з найважливіших якостей і як її прищеплювати в школах [Електронний ресурс]. URL: <https://nus.org.ua/articles/chomu-dobrochesnist-odna-z-najvazhlyvishyh-yakostej-i-yak-yiyi-pryshheplyuvaty-v-shkolah/>.
3. Nielsen T. W. Rudolf Steiner's pedagogy of imagination: a case of holistic education. Bern: P. Lang, 2004. 268 p.
4. Ян Амос Коменський - фундатор сучасної педагогіки [Електронний ресурс]. URL: <https://library.rshu.edu.ua/virtualni-vystavki/1075-yan-amos-komenskij-fundator-suchasnoji-pedagogiki>.
5. Сурай І. Г. Доброчесність – сутнісна ознака еліти державного управління. *Суспільство. Держава. Управління. Право*. 2011. № 2. С. 64–73.
6. Огляди ОЕСР на тему доброчесності в освіті: Україна 2017 / Переклад з англ. Інститут розвитку освіти. К.; Таксон, 2017. 184 с.
7. Engelke M. Understanding negative emotions: the fear factor [Електронний ресурс]. URL: <https://libertycounsellingluxembourg.com/understanding-negative-emotions-fear-factor/>.

*Сидоренко Т. М.,
канд. філол. наук, доцент,
завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності,
Державний університет телекомунікацій*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ НАУКОВОЇ ЕТИКИ ТА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розуміння власної відповідальності за порушення норм наукової етики з позиції викладачів та студентів безпосередньо визначає сприйняття системи вищої освіти в Україні та формування системи цінностей у молоді під час навчання в закладах освіти.

Протягом останніх років у сфері освіти і науки була реалізована велика кількість проєктів з розвитку наукової етики. Спільною метою цих проєктів є створення єдиного академічного середовища, яке б дотримувалося основних принципів академічної доброчесності та було б доступним для кожної людини. Найважливішим у формуванні концептів академічної етики стали нові редакції законів України, які детально визначають поняття «академічна доброчесність» та «види академічних правопорушень». До них можна віднести: Закон України «Про освіту», Закон України «Про вищу освіту», Закон України «Про авторське і суміжне права», Рекомендацій щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо). Утім є деякі аспекти, не зазначені законами, що спонукає науковців аналізувати та розширювати поняття «академічної доброчесності». У цьому контексті цікавою є гіпотеза О. Гомілко, що тільки з чесності і сміливості самого науковця народжується академічна доброчесність. Тобто автор наголошує на людському факторі, що формує наукову етику. На її думку, академічна доброчесність – це «процес самопізнання, котрий підпорядковано самоконтролю у справі продукування якісних знань» [1, с. 273].

Потребують уваги напрямки подальшої імплементації норм академічної

добросовісності до європейських практик та формування комплексної стратегії боротьби з академічним плагіатом на державному рівні.

Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної добросовісності в Україні складається з: 1) нормативних актів Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, що мають у сфері свого підпорядкування заклади освіти та/або наукові установи; 2) статутів та інших внутрішніх нормативних документів (кодекси честі, правила внутрішнього розпорядку, процедури прийняття рішень з питань імовірних порушень академічної добросовісності тощо) закладів освіти та наукових установ.

Здійснюючи аналіз рівня академічної добросовісності в закладах вищої освіти в Україні, можна ствердити, що вона перебуває в кризовому становищі. Причиною кризи академічної добросовісності є чимало факторів. Одним з основних чинників, які негативно впливають на академічну добросовісність є толерантність до правового нігілізму – численні порушення законодавства та етичних норм. Освіта і наука в Україні відірвана від світових тенденцій освітнього процесу, вона націлена на кількісні показники (кількість виданих дипломів), а не якість, конкурентоздатність та корисність для суспільства [3, с.323-324.].

Заклади вищої освіти можуть створювати різні органи для розгляду ймовірних порушень академічної добросовісності. Це можуть бути відповідні кафедри, загальноуніверситетські чи факультетські комісії, університетські суди тощо. У випадку створення комісій варто відокремлювати органи для розгляду порушень з боку здобувачів освіти і науково-педагогічних (педагогічних, наукових) працівників.

Принцип здорового глузду під час вирішення питання про наявність або відсутність порушення академічної добросовісності та визначення виду академічної відповідальності полягає у необхідності розумно застосовувати норми як матеріального права, так і процедурні, враховувати ставлення суб'єкта порушення до події, розумному співвідношенні важкості порушення академічної добросовісності та його наслідків з обранням виду академічної відповідальності.

На рівні закладів вищої освіти і наукових установ академічна відповідальність за порушення академічної доброчесності може встановлюватися для здобувачів освіти, науково-педагогічних, наукових і педагогічних працівників, а також для структурних підрозділів відповідних закладів освіти (наукових установ). На загальнодержавному рівні академічна відповідальність може застосовуватися до закладів освіти і наукових установ, а також до спеціалізованих вчених рад із захисту дисертацій.

Академічна відповідальність не є різновидом юридичної відповідальності і не заважає притягненню осіб чи закладів (установ) до юридичної (кримінальної, адміністративної, цивільної чи дисциплінарної) відповідальності у випадках, передбачених законами.

Некоректно накладати на студентів стягнення за академічний плагіат до того, як вони пройдуть навчання правилам академічної етики і, зокрема, використання джерел. Таке навчання бажано планувати у першому семестрі у вигляді курсів академічного письма, окремих модулів інших дисциплін або поза навчальним планом. Відповідальність студентів має корелювати із роком навчання і видом роботи – вона має бути найвищою для студентів старших курсів і випускних робіт [2].

Важливим є формування умов для ефективної наукової діяльності. Як приклад, можна запозичити досвід світових лідерів, які основну увагу звертають на якість наукових досліджень, їх конкурентоздатність, затребуваність цих досліджень в комерційній сфері. Якщо підприємство чи організація зацікавлені в проведенні дослідження та впровадженні першочергово технології у виробництві, то і зникає питання фінансування самого наукового дослідження (оскільки підприємство самостійно фінансує всі засоби, необхідні для дослідження), а науковець працює безпосередньо на результат. Не менш важливим є і на загальнодержавному рівні проводити оприлюднення результатів порушення академічної доброчесності університетами у формі статистичних звітів. Оскільки академічна недоброчесність процвітає саме в закритих академічних спільнотах, потрібно подбати про ефективну

кадрову політику в закладах вищої освіти. Потрібно зробити систему оцінювання учасників освітнього процесу автоматичною (без участі викладачів того ж університету), забезпечити анонімне оцінювання наукової роботи чи можливість здійснення оцінювання викладачами інших освітніх установ. Успішна реалізація комплексу заходів щодо боротьби з академічною недоброчесністю сприятиме досягненню належного рівня наукових досліджень, що у свою чергу сприятиме технологічному, економічному та соціальному розвитку держави.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гомілко О. Свобода та прогрес у постсоціалістичних викликах: рефлексія BASES. *Філософія освіти*. 2018. Т. 22. № 1. С. 270–282.
2. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v8681729-18>.
3. Семеног О. Європейський та національний контексти академічної культури дослідника: досвід реалізації проекту ЕРАЗМУС+ЖАН МОНЕ МОДУЛЬ. *Український Щорічник з Європейських Інтеграційних Студій: Україна Європейський союз: від партнерства до асоціації*. Луцьк: Терен, 2019. С. 320–330.

*Ситько О. М.,
канд. філол. наук, доцент,
завідувач кафедри мовної підготовки
Одеський державний університет внутрішніх справ*

ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ ЯК СИСТЕМНА ПРОБЛЕМА

Проблема недоброчесності в освітній галузі є багатоаспектною й актуальною як для України, так і для всього світу. Це підтверджують і численні соціологічні дослідження, і власні спостереження педагогічних працівників.

Мій особистий досвід роботи і в загальноосвітній школі, і в закладах вищої освіти, засвідчує, що учні початкової, старшої школи, а також студенти по-різному розуміють чесність, а визначення цього поняття змінюється залежно від віку. Для молодших школярів чесною є людина, яка не обманює, говорить правду і виконує обіцяне. Старшокласники вважають найголовнішим відсутність обману, а також дотримання даного слова, вміння говорити правду, незаподіяння шкоди іншим. Важливою відмінністю є те, що старшокласники частіше за молодших школярів вказують, що чесна людина – це та, яка дотримується встановлених правил. Це говорить про те, що визначення чесності змінюється з віком, розширюючи його, включаючи особисті, суб'єктивні принципи. Водночас аналізуючи дотримання правил чесності в школі, можна вказати, що переконання в тому, що варто бути правдивим, із віком зменшується. Ще в початковій школі більшість учнів у цьому впевнена, але вже половина старшокласників вважає, що чесність у школі аж ніяк не допомагає в навчанні. Серед причин, які пояснюють, чому не варто бути чесним у школі, можна назвати переконання учнів у тому, що нечесність – ознака кмітливості, вміння справлятися з різними складними ситуаціями. До того ж, у соціальних мережах підкреслюється думка, що чесність є перешкодою для досягнення намічених

цілей і часто означає наївність.

Старшокласники часто скаржаться, що в середній школі учнів надмірно завантажують, заявляючи, що предметів і дисциплін надто багато, а вони не мають ані часу, ані сил задовольнити всі вимоги, які до них висуваються. Безперечно, в останній час можна говорити про перевантаженість навчальної програми, через що учням у старшій школі доводиться вивчати багато нецікавого матеріалу, непотрібного, на думку школярів, при вступі до університету на певну спеціальність. Тобто після отримання атестату про повну загальну середню освіту та вступу до університету на омріяну бакалаврську програму можна припустити, що причини для обману у студентів зникнуть. Адже студенти вивчають ті предмети, які їм подобаються, які їх цікавлять, якими вони захоплюються, оскільки опанування цими знаннями може забезпечити їм роботу за фахом і відповідне матеріальне забезпечення. Але реальна дійсність доводить, що відсоток нечесних студентів суттєво не відрізняється від відсотка нечесних старшокласників.

Протягом останніх років було проведено багато досліджень щодо шкільної та академічної чесності, тобто всіх проявів шахрайства та плагіату. На жаль, слід зазначити, що відсоток школярів і студентів, які обманюють, дуже високий. Дані проведеного в середовищі студентської молоді цільового опитування «Рецепція плагіату» (листопад–грудень 2015 р. і січень–лютий 2016 р.) на базі п'яти національних університетів свідчать: явище плагіату вважають поширеним «понад усяку міру», «дуже поширеним» і «поширеним» у студентському середовищі відповідно 11,68 %, 40,15 % і 37 %, 47 % респондентів; у середовищі викладачів — «дуже поширене» (7,79 %), «поширене» (38,2 %), «мало поширене» (29,68 %); крім того, лише 12 % респондентів заявили, що ніколи не вдавалися до плагіату [1, р. 29].

Наші особисті спостереження показують, що не більше 10 % студентів вкрай негативно ставляться до шахрайства в навчальній та науковій діяльності. І хоча

близько третини студентів вважають такі дії ганебними, проте часто це не заважає їм під час іспитів користуватися підказками і шпаргалками. Студенти використовують під час складання іспитів різні варіанти шахрайства, і навіть факт звернення до когось із замовленням написати курсову чи дипломну роботу зазвичай уже не тримається в секреті. Дослідження, що періодично проводяться антиплагіатними організаціями, показують, що від 20 % до 30 % студентів самостійно не пишуть наукові роботи, а в статті А. Мельниченка «Прояви академічної нечесності» наводяться результати «опитування американських студентів, серед яких більш, ніж 75 % зізналися, що вдаються до обману в процесі навчальної діяльності, а 68 % — визнають факти копіювання матеріалів з Інтернету без відповідних посилань на першоджерела» [2, с. 109].

На жаль, маємо констатувати, що академічна недоброчесність – звичайне явище в українській освіті. І проблему потрібно вирішувати з перших днів перебування дитини в молодшій школі. Водночас іноді складається враження, що не учні та студенти обманюють освітню систему, але система їх. Уже в початковій школі оцінюється кількість знань, запам'ятовування багатьох зайвих відомостей, що їх учні потім повинні продемонструвати під час контрольних заходів. Однак ці компетенції застосовуються лише як здатність пройти тестування. Подібне відбувається і на вищих рівнях освіти, також і під час здобуття вищої освіти. Студенти дедалі краще справляються з тестами, але при цьому від них не вимагається креативність, ентузіазм, демонстрація абстрактного і нестандартного мислення. Але ж давня мудрість нас переконує в тому, що знання нам потрібні для життя, а не для самого процесу навчання: «Non scholae, sed vitae discimus».

Безперечно, нечесність у навчанні і взагалі академічна недоброчесність – це набагато ширша соціальна проблема, яку вирішувати можливо лише скоординованими спільними зусиллями. Щоб ефективно протидіяти явищу

академічної недоброчесності, слід насамперед відверто визнати, що не учень є нечесним, але свою роль у цьому відіграє школа й усе суспільство. І жоден студент або учень не вважатиме себе нечесним, але практичним, якщо на кожному наступному освітньому рівні не буде позитивно оцінюватися саме мислення, а не механічне переписування чи запам'ятовування, заохочуватиметься процес створення замість автоматичного відтворення.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мельниченко А. Прояви академічної нечесності. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики»; за заг. ред.: Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. С. 107-120.
2. Рижко О. М. Особливості сприйняття плагіату в середовищі студентської молоді. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, IV(15), 2016. Issue 90. P. 27-31.

*Смоляннюк Н. В.,
канд. техн. наук, доцент кафедри мостів,
конструкцій і будівельної механіки ім. В.О. Російського,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

*Смоляннюк Р. В.,
канд. техн. наук, доцент кафедри будівництва та
експлуатації автомобільних доріг ім. О.К. Біруля,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ В СТУДЕНТСЬКИХ РОБОТАХ З ТЕХНІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

На сучасному етапі розвитку людської цивілізації найважливішим ресурсом стала інформація. Вільний доступ людей до інформації і до всесвітньої мережі Інтернет є ознакою сучасного розвиненого суспільства. Одночасно з доступом до розважального контенту і новин люди мають доступ і до ресурсів, де викладаються наукові статті, дисертації, реферати і студентські роботи. Метою надання доступу до таких ресурсів є як ознайомлення наукової спільноти з результатами досліджень, так і вдосконалення освітнього процесу, створення сприятливих умов для кращого сприйняття матеріалу та виконання поточних завдань з дисциплін. В той же час у студентів може виникнути спокуса запозичення частини матеріалів для використання їх у своїх роботах. Саме тому відповідно до ст. 32 Закону України «Про вищу освіту» [1] вищі навчальні заклади зобов'язані вживати заходи для протидії та виявлення академічного плагіату.

Відповідно до ч. 4 ст. 42 Закону України «Про освіту» академічним плагіатом є «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства» [2]. Згідно Рекомендаціям для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності [3] «перевірці на наявність ознак академічного плагіату обов'язково

підлягають навчальні (курскові роботи (проєкти), реферати тощо) та кваліфікаційні (атестаційні роботи (проєкти)) роботи здобувачів вищої освіти, які на етапі подання роботи до захисту перевіряються безпосередньо керівником навчальної/кваліфікаційної роботи або відповідальними на кафедрі (за приналежністю роботи, яка перевіряється), що призначаються у встановленому порядку». «Перевірка всіх видів робіт проводиться за допомогою програмно-технічних засобів, які дозволяють згенерувати звіт за результатами перевірки зі встановленням факту наявності чи відсутності текстових та/або ілюстративних запозичень» [3, с.18].

Міністерство освіти і науки України уклало угоди з двома виробниками програмного забезпечення для перевірки на плагіат Unicheck та Plagiat.pl про безкоштовну перевірку студентських та наукових робіт [4, 5]. Основою цих продуктів є метод пошуку співпадаючих частин тексту. Тобто критерієм присутності плагіату є певна кількість слів поспіль, які зустрічаються в тексті роботи студента та в іншому тексті, який вже оприлюднено в інтернеті. Джерелом, з яким порівнюється студентська робота, може бути книга, журнал, бібліотека закладу вищої освіти, будь-який електронний ресурс. Такі збіги свідчать про запозичення в тексті та впливають на відсоток схожості, який видає програма наприкінці перевірки. Але спираючись на досвід керівництва курсовим та дипломним проєктуванням у технічному закладі освіти, ми можемо з певністю сказати про те, що кінцеві відсотки у звіті на антиплагіат не можуть відразу перетворюватися в оцінку, якщо мова йде про інженерні спеціальності.

Курсові та дипломні проєкти (особливо це стосується бакалаврських робіт, де наукова складова не така значна, в порівнянні з магістерськими роботами) виконуються з використанням чинних будівельних норм і правил, технічних умов, заздалегідь відомих схем технологічного процесу, які передбачають загальноприйняту термінологію та розрахунки, які виконуються частіш за все по прийнятому чіткому алгоритму. Традиційні написання технічних текстів з математичними

формулами та законами фундаментальних наук без цитувань та посилань (тому що не можливо ставити посилання біля кожного загальновідомого твердження) часто впливають на відсоток цитування негативно, що створює необґрунтовані проблеми і студенту, і викладачеві, якій повинен підтвердити якісне виконання роботи висновком на антиплагіат за допомогою вказаного програмного забезпечення.

Окремо слід зазначити креслення. Під час виконання креслень в електронному вигляді доцільно використовувати вже виконані елементи, об'єкти для створення власного проєкту. В реальному житті проєктувальники широко використовують наявні елементи і типові рішення. До деяких програм з виконання креслень вже виробниками включені цілі банки стандартних елементів. Це не є плагіатом, це дозволяється і вітається, оскільки це дозволяє пришвидшити і спростити проєктування інженерного об'єкту, а також позитивно позначається на його вартості. Тому під час перевірки креслень студентів особливу увагу слід приділяти правильності підбору елементів і їх використання в кінцевому кресленні.

На нашу думку, якщо мова йде про технічні дисципліни, забезпечення відсутності плагіату в студентських роботах може бути досягнуто наступними кроками:

- незалежне формування завдань для курсових проєктів і робіт з використанням випадкових чисел (в реально можливих межах);
- розробка і впровадження автоматизованої перевірки результатів розрахунків (у вигляді повного розрахунку або розрахунку окремих частин) через розробку відповідного програмного забезпечення або розрахункових алгоритмів, наприклад в Microsoft Excel;
- шифрування робіт з подальшою їх перевіркою викладачами, які не задіяні в роботі з конкретною групою студентів, або спеціально створеними комісіями;
- формування електронної бази робіт для попередньої перевірки збігів результатів розрахунків;
- вільний доступ до креслень реальних об'єктів, типових проєктів та схем.

Таким чином, основною помилкою виявлення академічного плагіату в

технічних закладах освіти є застосування лише комп'ютерної перевірки текстів наявними програмами, які на жаль, більш актуальні для текстових документів та гуманітарних дисциплін. Унікальність тексту є хоча і важливим, але не єдиним критерієм оцінки дипломної чи курсової роботи в рамках академічної доброчесності. Інженерній освіті вкрай необхідне вдосконалення існуючих програм перевірки на плагіат та їх адаптування під технічні дисципліни.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07. 2014 р. №1556-VII зі змінами і доповненнями. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/ed20170101> (дата звернення: 18.06.2022).
2. Закон України «Про освіту» від 05.09. 2017 р. №2145-VIII зі змінами і доповненнями. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 18.06.2022).
3. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності : затв. рішенням Нац. агентства із забезпеч. якості вищої освіти від 29 жов. 2019 р., протокол № 11. [Електронний ресурс]. URL: <https://naqa.gov.ua/wpcontent/uploads/2019/10/Рекомендації-ЗВО-система-забезпечення-академічноїдоброчесності.pdf> (дата звернення: 18.06.2022).
4. Лист МОН від 13.04.2018 № 1/11-4133 «Щодо Меморандумів про співпрацю між МОН та компаніями (організаціями), які надають послуги з перевірки текстів на наявність текстових запозичень». [Електронний ресурс]. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Rada_molod_vchen/biblioteka/memorandum_monu_1_11_4133.pdf (дата звернення: 18.06.2022).
5. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти підписало меморандум з сервісом перевірки оригінальності тексту Unichек. [Електронний ресурс]. URL: <https://naqa.gov.ua/2020/10/національне-агентство-із-забезпече/> (дата звернення: 18.06.2022).

Стасюк Н. О.,
канд. мед. наук, асистент кафедри терапевтичної стоматології
Івано-Франківський національний медичний університет

ПЛАГІАТ. ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА РЕАЛІ СЬОГОДЕННЯ

Актуальність проблеми. Явище плагіату має багатовікову історію. Літературні крадіжки засуджували такі відомі поети та мислителі давнини, як Ювенал, Горацій та Вергілій. Марціал уперше застосував слово «плагіатор», що латиною означало «викрадач чужих рабів» до літературних грабіжників. У XVII столітті у Франції з'явилися навіть теоретики плагіату [1]. В наш час значна частина матеріалу для здобувачів освіти виноситься на самостійне опрацювання, що вимагає від них додаткових навиків у пошуку інформації. Тому швидкий розвиток комп'ютерно-інтегрованих технологій, значно полегшує копіювання чужих робіт та привласнення авторства при написанні наукових робіт.. Окрім того це значно економить час та сили здобувачів освіти, що й створює певні проблеми, які вимагають вирішення.

Відомим є той факт, що написання наукової роботи неможливе без включення цитат інших авторів, але в багатьох випадках, для полегшення своєї роботи і економії часу, здобувачі освіти частково або повністю використовують чужі напрацювання. Тому і виникає проблема у дослідженні поняття плагіату та можливих шляхів його усунення.

Основна думка. Багато студентів, аспірантів тощо не знають визначення поняття «плагіат», тому вивчення цього питання є важливим.

Плагіат- привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора [2].

Отже, плагіат – це різновид шахрайства, що включає в себе крадіжку в когось іншого й неправду про неї висловлену пізніше.

У законі України «Про авторське право і суміжні права» [3], плагіат – це

оприлюднення (опублікування) повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору.

Плагіатом вважають випадки, коли автор:

- звертається до чийсь роботи як до своєї власної;
- копіює чужі слова чи ідеї, не згадуючи про це;
- не ставить цитату в лапки;
- дає невірну інформацію про джерело цитування;
- змінює окремі слова, водночас копіюючи саму структуру пропозиції,

представлену в джерелі не згадуючи про це [4].

Академічний плагіат може проявлятися у різних формах.

На думку К. Афанасьєвої, за обсягом привласненого матеріалу, академічний плагіат може бути повний і частковий; за ступенем автентичності текстів – прямий і опосередкований. Під повним плагіатом мають на увазі навмисне привласнення авторства на твір у повному обсязі. Частковий плагіат – використання у своїх працях частин або уривків з чужих творів без зазначення імені автора чи без оформлення уривку відповідно до вимог цитування.

Прямий плагіат передбачає привласнення авторства на чужий твір або його уривки, що використані без змін. Опосередкований плагіат – привласнення авторства на чужий твір чи його уривки, що попередньо були змінені плагіатором. Якщо прямий плагіат трапляється не так часто, то опосередкований є найпоширенішим порушенням у академічній царині [5].

Для запобігання плагіату необхідне дотримання академічної доброчесності у всіх її проявах:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей;
- надання достовірної інформації про результати досліджень та власну науково – педагогічну діяльність;
- дотримання норм законодавства про авторське право;

- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- самостійне виконання навчальних завдань [4].

МОН України дає наступні рекомендації щодо запобігання академічного плагіату в наукових роботах:

- Будь-який текст (обсяг – від речення), що взятий з чужого джерела та записаний без змін, має супроводжуватися посиланням на першоджерело. Виняток: кліше, що не мають авторства, чи є загальноновживаними.

- Якщо парафраз чи довільний текст більший ніж 1 абзац, посилання (бібліографічне та/або текстуальне) на джерело має знаходитися щонайменше 1 раз у кожному абзаці наукової роботи, крім абзаців, які містять формули, нумеровані та марковані списки.

- Якщо автор цитує джерело, де зазначено першоджерело, то в тексті роботи має бути наведено першоджерело. коли цитата наводиться не за першоджерелом, в тексті потрібно зазначити посилання на безпосереднє джерело цитування.

- Будь-яка науково-технічна інформація, що наведена у тексті, має супроводжуватися посиланням на джерело, з якого взята ця інформація. Виняток: загальновідома інформація. Якщо у роботі використовують текст нормативно-правового акту, тоді достатньо зазначити його назву, дату ухвалення останніх змін до нього або нової редакції.

- Під час відтворення творів мистецтва, необхідно зазначити авторів та назви цих творів (якщо вони відомі). Під час зазначення виконавського мистецтва слід підписувати індивідуальних чи колективних виконавців (якщо вони відомі).

Висновок. Для попередження та виявлення академічного плагіату необхідно вчити студентів грамотному викладенню своїх думок, самостійному пошуку та опрацюванню матеріалу, написанню наукових робіт, цитуванню та виділенню висновків інших авторів [6]. Також необхідно ознайомити здобувачів освіти з правилами дотримання академічної доброчесності та вищевикладеними

рекомендаціями. І згодом ми все менше будемо чути про таке явище як плагіат у роботах науковців всього світу.

Для виявлення проявів плагіату потрібно розробити та впровадити сучасне програмне забезпечення, єдине для усіх навчальних закладів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Плагіат. (2020). Вікіпедія. Вільна енциклопедія. Вилучено 06.06.2022 з: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Плагіат>.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К., Ірпінь; ВТФ «Перун» 2005 с. 977.
3. Про авторське право й суміжні права: Закон України від 23.12.1993 №3792-ХІІ. UR : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 16.06.2022).
4. Побіженко І. О. Плагіат у сучасних умовах України. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. 2015. № 4(45). С. 181-83.
5. Афанасьєва К. Явище академічного плагіату: витоки та шляхи боротьби. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2012. № 6. С. 86-91.
6. Кутовський О. Наукова робота без плагіату. Що рекомендує МОН? *Наука та метрика*. 2020. № 3. № 28-33.

Столярчук В. М.,
канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ – ЗАПОРУКА ПРОФЕСІЙНОГО УСПІХУ

Етичні принципи, якими щоденно керується здобувач вищої освіти під час навчання, поступово стають звичками, які пізніше проявляються в професійній діяльності й обумовлюють його життєвий успіх.

Зазвичай, обговорюючи доброчесність, мають на увазі діяльність науково-педагогічних працівників чи студентів. Важливість впливу академічної доброчесності студента на його майбутній успіх у професійній діяльності ще недостатньо вивчена. Проте, на прикладі фахівця готельно-ресторанної справи можна відмітити, що академічна доброчесність студента відіграє суттєву роль у його подальшій професійній діяльності. Наприклад, якщо студент може не задумуючись представити чийось знайдений в інтернеті роботу за свою, що завадить йому в майбутньому так само скопіювати чийсь сайт готелю чи «сплагіатити» фірмову страву в іншому ресторані. Як бачимо, академічна доброчесність під час студентського життя закладає фундамент доброчесності професійної діяльності а разом із ним і основу життєвого успіху та процвітання фахівця. Саме розуміння цього може мотивувати студента бути академічно доброчесним. Більше того такий підхід до виховання може забезпечити значно вищу ефективність, ніж покарання. Елементом такої виховної роботи може бути розгляд можливих наслідків за класичними «фундаментальними цінностями» [1, 2].

Однією із перших цінностей академічної доброчесності вважається чесність. У засобах масової інформації ми досить часто зустрічаємо дані про фальсифікацію харчової продукції. Ми засуджуємо таку непрофесійну діяльність. Але ми не

замислюємося над тим, який вплив мала на формування такого фахівця його академічна доброчесність під час навчання (наприклад, фальсифікація даних при виконанні курсових чи дипломних робіт, списування та обман при виконання контрольних чи домашніх робіт). Така неетична поведінка студента закріпилася у його звичках і, ставши фахівцем, він не усвідомлює їх пагубність. З іншого боку, споживач чи колеги помічають їх досить швидко. Чи зможуть вони довіряти такому недоброчесному фахівцеві? А саме довіра є наступною фундаментальною цінністю. Хоча, слід відмітити, що, вона досить тісно розглядається зі справедливістю. Адже усі учасники процесу повинні дотримуватися культури доброчесності. Необхідно не забувати, що як студент, так і майбутній фахівець, рівнозначно очікують, що їх робота буде оцінена чесно. При цьому, навіть при виникненні негативних ситуацій, вони мають право на повагу, яка є ще однією фундаментальною цінністю спільноти доброчесності. Проте, слід наголосити, що найвищим її проявом повинна бути повага до самого себе, яка й виражається у демонстрації доброчесності. Відповідальність, хоч і розглядається останньою із п'яти фундаментальних цінностей, вона є рівнозначно вагомою. Ні студент, ні фахівець не можуть бути успішним без дотримання відповідних стандартів роботи.

Останнім часом спільнота доброчесності почала додатково розглядати новий елемент [1, с. 6], який також, закріпившись зі студентських років, відіграє не менш важливу роль у подальшій професійній діяльності. Студенти мають бути не лише академічно доброчесними, а й навчитися відважно слідувати етичним правилам. Відважно демонструвати їх не на словах, а діючи в реальному житті, навіть у складних ситуаціях, є також важливим елементом формування і сучасного успішного фахівця. Така необхідність демонстрації відваги підтверджується вимогами сьогодення. Наприклад, ми можемо спостерігати, що відкрите представлення відгуків гостей на сайті вже стало нормою для сучасних готелів і ресторанів. Відважне визначення недоліків своєї діяльності є першим і необхідним кроком для їх подальшого усунення. Знову ж таки на тих самих сайтах ми часто можемо знайти

вибачення рестораторів перед гостями за неякісні послуги за яким слідують підтвердження про усунення недоліків діяльності. Чи здатен буде так робити студент, який відмовляється визнати неякісно виконане ним завдання і усунути недоліки роботи? Якщо прояв нечесності став звичкою, яка закріпилася протягом кількох років студентського життя, чи зміниться вона в професійній діяльності такої людина через кілька місяців чи й кілька років?

Нечесність під час студентського життя проявляється і в подальшій професійній діяльності. Її викорінення необхідно розпочинати якомога раніше, пояснюючи майбутнім фахівцям на прикладах із їх професійної сфери до яких негативних наслідків вона може призвести. Слід звертати увагу на різні фундаментальні цінності та показувати як академічна доброчесність у студентські роки закладає основи професійного успіху. Це суттєво мотивуватиме студента бути академічно доброчесним. Урахування вище розглянутого аспекту при навчанні здобувачів вищої освіти забезпечить високий ефект, адже буде закріплюватися в культурі їх поведінки й стане нормою життя майбутніх поколінь.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Фундаментальні цінності академічної доброчесності: пер. з англ. / Міжнародний центр академічної доброчесності, 2019. 36 с. URL: https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Fundam.czinnosti-Akad.dobroch_.pdf.
2. Сазик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrumentzabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>.

*Торчинська Т. А.,
канд. пед. наук, доцент кафедри фахових методик
та інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

*Шевчук І. В.,
канд. пед. наук, доцент кафедри фахових методик
та інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

*Байдюк Л. М.,
викладач кафедри фахових методик
та інноваційних технологій у початковій школі
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ТА НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Важливою умовою успішного розвитку вищої освіти в Україні, зокрема у підготовці майбутніх вчителів початкової школи є впровадження принципів академічної доброчесності в навчальному процесі та науковій діяльності як здобувачів вищої освіти, так і викладачів закладу вищої освіти.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Згідно із Законом України «Про освіту» академічна доброчесність є одним із базових принципів освітньої діяльності та вагомим фактором оцінювання якості освітніх послуг, що надаються закладами освіти, та є «сукупністю етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих)

досягнень» [1, с. 380].

Академічна доброчесність в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини регулюється Кодексом академічної доброчесності Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, розроблений відповідно до вимог Закону України «Про освіту», на основі досвіду і зразків кращих університетів України та досвіду дотримання академічної доброчесності різних університетів світу.

У Кодексі подані загальні принципи академічної доброчесності, якими мають керуватися учасники освітнього процесу, а саме:

- принцип законності – суворе дотримання законодавства всіма 5 учасниками освітньої діяльності;
- принцип чесності та порядності – інтелектуальна та особиста чесність у процесі навчання, викладання, наукових досліджень, недопущення будь-яких форм обману, неправдивих тверджень, брехні, шахрайства, крадіжки або інших форм нечесної поведінки;
- принцип справедливості – неупереджене ставлення учасників освітньої діяльності одне до одного, прозоре та об'єктивне оцінювання результатів діяльності;
- принцип взаємної довіри та взаємодопомоги – вільний обмін ідеями та інформацією в освітньому середовищі, співпраця та вільне продукування нових ідей, орієнтація на суб'єкт-суб'єктну або партнерську взаємодію;
- принцип поваги – виявлення поваги як до себе, так і до інших, незалежно від віку, статі та статусу; уникнення зловживань посадовим становищем виборними чи призначеними представниками Університету;
- принцип відповідальності – сумлінне виконання своїх зобов'язань, протистояння будь-яким формам дискримінації, ганебним учинкам, негативному впливу інших осіб, здатність брати на себе відповідальність за результати своєї

діяльності, готовність подавати приклад відповідальної поведінки;

- принцип компетентності й професіоналізму – підтримання найвищого рівня компетентності, підвищення свого рівня навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності;

- принцип прозорості – уникнення зловживань посадовим становищем виборними чи призначеними представниками Університету, прозорість і публічність прийняття та виконання управлінських рішень, освітньої, науково-дослідницької, господарської та фінансової діяльності [2, с. 4].

Дотримання зазначених вище принципів має бути справою доброчесності всіх без винятку членів університетської спільноти.

Для протидії поширення академічної нечесності в повсякденній практичній діяльності УДПУ імені Павла Тичини, перш за все, проводяться заходи щодо ознайомлення науково-педагогічних працівників університету, а також доводиться до них встановлена відповідальність за академічний плагіат.

На досягнення позитивних результатів у сфері забезпечення академічної доброчесності впливає видання та розповсюдження методичних матеріалів із визначенням вимог щодо належного оформлення посилань на використані у наукових і навчальних працях джерела, документи та матеріали, а також заходи щодо профілактики плагіату, зокрема через перевірки академічних текстів засобами програмного забезпечення, що має інструменти розпізнавання різних мов.

Серед здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників проводяться лекції на тему «Академічна доброчесність», «Правила та політика академічної доброчесності учасників освітнього процесу» та ін., на яких розглядаються основні терміни та поняття, такі як: «Академічна доброчесність», «Академічна свобода», «Освітня діяльність», «Педагогічна діяльність», тощо.

Реалізація політики академічної доброчесності Університету здійснюється

через обов'язкове інформування/пропагування учасників освітньо-наукового процесу про необхідність дотримання принципів та норм академічної чесності, професійної етики шляхом:

- ознайомлення всіх учасників освітнього процесу із нормами цього Кодексу;
- інформування на веб-сайті Університету та в соціальних мережах про заходи щодо забезпечення академічної доброчесності;
- проведення тренінгів і семінарів для учасників освітнього процесу з основ академічного письма, етики та доброчесності, із захисту прав інтелектуальної власності та трансферу технологій з метою заохочення їх до етичної поведінки та формування навичок протидії академічній нечесності;
- створення і функціонування системи запобігання та виявлення академічного плагіату відповідно до Положення «Про запобігання та виявлення академічного плагіату в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини» (затверджено рішенням вченої ради від 24.01.2017 р., протокол № 8, зі змінами) та Порядку перевірки дисертаційних робіт на наявність академічного плагіату, поданих до розгляду в спеціалізовані вчені ради в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (затверджено рішенням вченої ради від 28.09.2021 р., протокол № 3, зі змінами);
- діяльності Комісії з питань академічної доброчесності Університету;
- протидії будь-яким проявам неправомірної вигоди;
- формування умов для розвитку взаємної довіри й поваги між учасниками освітнього процесу;
- вивчення досвіду вітчизняних та зарубіжних закладів освіти щодо реалізації академічної доброчесності в освітньому середовищі.

Питання про дотримання учасниками освітнього процесу принципів і правил

академічної доброчесності розглядаються на засіданнях вченої ради Університету, вчених рад факультетів/інституту, студентської ради Університету, студентських рад факультетів/інституту та засіданнях кафедр.

Дотримання академічної доброчесності педагогічними та науково-педагогічними працівниками передбачає:

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право та суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації [2, с. 5].

Саме завдяки впровадженню принципів академічної доброчесності

відбувається дотримання науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти правил та політики академічної доброчесності.

Отже, впровадження в закладах вищої освіти принципів академічної доброчесності є важливою складовою сучасного наукового світу та одним з елементів, що впливають на репутацію академічної установи. Дотримання принципів академічної доброчесності у освітньому та науковому процесі УДПУ імені Павла Тичини є одним із основних пріоритетів його діяльності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту». Стаття 42 «Академічна доброчесність». [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3/print>.

2. Кодекс академічної доброчесності Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. [Електронний ресурс]. URL: <https://udpu.edu.ua/documents/doc/%D0%9D%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%20%D0%A3%D0%94%D0%9F%D0%A3/%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%B4%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20.pdf>.

*Черненко А. П.,
канд. юрид. наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

*Шиян А. Г.,
старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ВИКОРІНЕННЯ ПЛАГІАТУ ТА МОЖЛИВІСТЬ ЙОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Під час проходження стажування ми мали нагоду ознайомитися з процедурою виявлення плагіату та шляхами його викорінення в деяких країнах, зокрема, у Польщі, Великій Британії, Сполучених Штатах Америки, Україні та ін. З'ясували, що плагіат як явище в багатьох країнах світу існує давно, він негативно сприймається суспільством, проти нього ведеться певна робота з метою викорінення [1].

Порівняно з іншими країнами, в Україні спостерігається певна проблемність у виявленні плагіату та його викоріненні. Проте у цьому напрямку вже багато зроблено: прийняті необхідні нормативно-правові акти, які дають правові підстави до такої діяльності, створені певні органи, на які покладаються функції щодо виявлення плагіату та його викорінення тощо [2; 3].

Маємо думку, що окрім законодавчого визначення поняття плагіату та створення мережі органів, на які покладається обов'язок виявлення фактів плагіату та вжиття заходів щодо його викорінення, важливим є питання необхідності виховання в українців глибокого розуміння поняття доброчесності, поваги до права особи на інтелектуальну власність тощо. Саме через високі моральні якості кожного українця можливий максимальний результат у діяльності щодо викорінення проявів плагіату.

Кожний українець повинен не лише усвідомлювати, що плагіат це зло, неправда, обман, але й чітко, а можливо й на підсвідомому рівні, знати, що лише порядність, чесність, повага до інтелектуальної власності у творчій чи науковій діяльності є найбільш правильним та можливим шляхом для отримання позитивних

результатів такої діяльності.

На наше переконання, роботу щодо вироблення в українців високоморальних устоїв, виховання у них поваги до інтелектуальної власності інших, до результатів чужої діяльності, слід розпочинати з ранніх вікових етапів формування свідомості, з дитячого віку. Саме у дитячому віці, на наш погляд, слід прививати звичку, що лише тяжкою власною працею, виключно власноруч можна отримати певний позитивний результат. Якщо таку позицію вдасться закріпити у свідомості кожного молодого українця, то це спонукатиме їх тільки до правомірної діяльності.

Думаємо, що таку роботу слід розпочати зі шкільного віку, через вивчення певних навчальних дисциплін. Вони, на наш погляд, повинні передбачати вивчення як теоретичних питань, так і відпрацювання практичних завдань для вироблення у школяра певних навичок. Надалі подібну роботу необхідно здійснювати під час їх навчання в інших закладах освіти.

У цьому взаємозв'язку пропонуємо запровадити в навчальних закладах (школах, коледжах, інститутах та університетах) обов'язкову навчальну дисципліну: «Доброчесність в освітній діяльності» для учнів шкіл і «Доброчесність в освітній та науковій діяльності» для студентів коледжів, інститутів та університетів. До програми такої дисципліни пропонуємо включити такі теми:

- поняття і значення доброчесності в освітній, творчій та науковій діяльності;
- поняття плагіату та самоплагіату в освітній, творчій та науковій діяльності;
- порядок цитування думок і висновків інших авторів;
- поняття інтелектуальної власності та відповідальність за порушення особистих прав на інтелектуальну власність.

Вважаємо, що це може бути першим етапом діяльності щодо викорінення плагіату в українському суспільстві, який можна назвати так: «Закладання фундаменту в діяльності щодо викорінення плагіату». Також пропонуємо

запровадити й другий етап такої діяльності під назвою «Виявлення та реагування на плагіат», що матиме два рівні: а) жовтий; б) червоний.

На жовтому рівні пропонуємо: У разі виявлення плагіату в роботі учня провести з ним роз'яснювальну роботу щодо того, наскільки це є поганим вчинком. Повідомити йому, що він ставиться на облік **на жовтому рівні** як людина, яка допустила у своїй роботі плагіат, у зв'язку з чим йому необхідно перескласти результати вивчення дисципліни «Доброчесність в освітній діяльності», а у разі повторного виявлення фактів плагіату - він буде зареєстрований на червоному рівні і залишиться ще на один рік у цьому ж класі.

У разі виявлення плагіату в роботі студента провести з ним роз'яснювальну роботу щодо того, наскільки є негативними його дії. Повідомити йому, що він ставиться на облік **на жовтому рівні** як людина, яка допустила у своїй роботі плагіат, у зв'язку з чим йому слід перескласти результати вивчення дисципліни «Доброчесність в освітній та науковій діяльності», зробити внески певної грошової застави, а у разі повторного виявлення фактів плагіату – він буде зареєстрований на **червоному рівні** і відрахований з навчального закладу з перерахунком грошової застави у дохід держави.

Розмір грошової застави, на наш погляд, слід визначити у межах, скажімо, 30 % відсотків суми річної оплати за навчання обраної спеціальності. Якщо сума річної оплати за навчання становить 10 000 грн. то сума застави буде 3 000 грн. і 90 % від грошової застави (від 3 000 грн. тобто 2 700 грн.) повертається студенту після закінчення навчання, якщо він більше не допустив у своїй роботі плагіату, а 10 % відсотків залишається у дохід держави за обслуговування застави та ведення реєстру.

Що стосується інших категорій осіб (держслужбовців, працівників приватного сектору економіки, науковців тощо), то з цими працівниками також необхідно проводити відповідну роз'яснювальну роботу. Повідомити йому, що він ставиться на облік **на жовтому рівні** як людина, яка допустила у своїй роботі плагіат, що тягне за собою необхідність перескладання результатів вивчення дисципліни «Доброчесність

в освітній та науковій діяльності», зробити внески певної грошової застави, а у разі повторного виявлення фактів плагіату - він буде зареєстрований на **червоному рівні** і звільнений з роботи з перерахунком грошової застави в дохід держави.

Щодо осіб творчої діяльності, які не можуть бути звільнені з роботи, то такі працівники просто ставляться на облік з обов'язком внесення застави, але їм забороняється виставляти чи публікувати свої твори замість звільнення.

Розмір грошової застави для всіх інших осіб, на наш погляд, слід визначити так само, як і для студента (з урахуванням фахового профілю), а повертати заставу через 5 років роботи без плагіату.

Науковці можуть бути позбавлені наукового ступеня чи вченого звання. Такі позбавлення повинні носити поступовий характер (наприклад, спочатку на науковий ступінь нижчого рівня, а потім звання) аж до повного позбавлення всіх ступенів та звань із подальшою заборобою здійснювати наукове керівництво на 5 років, потім на 10 років і назавжди.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Трісія Бертрам Галлан У новинах: Навчайте духа, а не технічних особливостей цитування. [Електронний ресурс]. URL: <https://academicintegrity.org/resources/blog/40-2019/august-2019/120-in-the-news-teach-the-spirit-not-the-technicalities-of-citations>Lathrop, A., & Foss, K. (2005). Guiding students from cheating and plagiarism to honesty and integrity. Westport: Libraries Unlimited.
2. Сайт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Академічна доброчесність [Електронний ресурс]. URL: <https://bit.ly/3px4q2d>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2021 р. № 897 «Про затвердження Порядку скасування рішення про присудження ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/897-2021-%D0%BF#Text>.

Черновол О. М.,
канд. екон. наук, доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет

АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ ТА ЙОГО РІЗНОВИДИ

У сучасну добу новітніх технологій, які значно полегшують копіювання чужих робіт, проблема привласнення авторства суттєво загострилася, особливо з урахуванням відсутності законодавчо встановлених вимог і усталених процедур оцінювання наукових та навчальних робіт на предмет наявності академічного плагіату та інших порушень академічної доброчесності. Тому не дивно, що останнім часом з'являється все більше матеріалів про академічну доброчесність, свідченням чого є збільшення кількості зафіксованих випадків плагіату, фальсифікації та фабрикації результатів в наукових працях українських вчених та освітян.

Кожен із дослідників, хто досліджує проблему плагіату, зазначає, що це явище – давнє і пов'язується з винайденням письма [1], а також транскордонним, загальнолюдським, оскільки вдавання до плагіату є, «без сумніву, проблемою дуже багатьох ВНЗ світу» [3, с.134]. Найзагальніше визначення плагіату впливає з етимології самого слова «плагіат», яке первісно походить із латинського *plagiatus* – «викрадений». Приміром, у глосарії сайту plagiarism.org вміщено таку дефініцію: «Плагіат – це відтворення або привласнення чужої роботи без посилання на джерело; видавання чужої роботи за власну» [2]. Покликаючись на Інтернет-словник Міріам Вебстер, сайт класифікує як плагіат такі дії: 1) вкрати та видати за власні ідеї та слова іншого; 2) використати чужі матеріали без посилання на джерело; 3) здійснити літературну крадіжку; 4) представити як нові й оригінальні ідеї чи продукти, взяті з існуючого джерела. Тобто, плагіат є актом шахрайства (шахрайством), що охоплює крадіжку чужої роботи й обман інших щодо цієї роботи [5]. Таке ж визначення плагіату подає й сайт Міжнародного центру академічної доброчесності: «використання чужої роботи чи ідеї, видаючи їх за власні» [6]. Сайт однієї з

найвідоміших у світі антиплагіатних програм Turnitin запропонував документ «10 Types of Plagiarism», що становить собою перелік видів академічного плагіату (ранжованих за ступенем тяжкості й частотою появи в текстах), укладений на основі результатів опитування близько 900 викладачів ВНЗ світу:

1. Clone («Submitting another's work, word-for-word, as one's own»): копіювання, точне відтворення (слово в слово) чужого тексту й видавання його за свій.

2. CTRL-C («Containing significant portions of text from a single source without alterations»): містить значну частину тексту одного джерела без змін.

3. Find — Replace («Changing key words and phrases but retaining the essential content of the source»): зберігається основний зміст джерела зі зміною ключових слів і фраз.

4. Remix («Mixing paraphrased material from multiple sources»): парафрази матеріалів кількох джерел упорядковуються так, щоб текст виглядав цілісним.

5. Recycle («Borrowing generously from one's previous work without citation») — це, по суті, дублювання автором власних результатів (т. зв. «самоплагіат»), значних шматків раніше опублікованих текстів без посилань.

6. Hybrid («Combining perfectly cited sources with copied passages without citation») — це бездоганне поєднання цитованих джерел і скопійованих абзаців без посилання.

7. Mashup («Mixing copied material from multiple sources») — це мікс, змішування скопійованих матеріалів із кількох джерел.

8. 404 Error («Citing non-existent sources or including inaccurate information about sources») — «Помилка 404»: текст містить посилання на неіснуючі джерела, недостовірні відомості про джерела.

9. RSS Feed («Including proper citation of sources but containing almost no original work»): текст має належне оформлення цитат, але майже не містить оригінальних думок.

10. Re-tweet («Including proper citation but relying too closely on the text's original wording and/or structure»): текст містить належне цитування, але, по суті, дублює формулювання та/або структуру первісного (оригінального) тексту [4].

В цілому вирізняють такі основні різновиди академічного плагіату:

- дослівне запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат з посиланням на джерело; в окремих випадках некоректним вважають навіть використання одного слова без посилання на джерело, якщо це слово використовують в унікальному значенні, наданому цим джерелом;
- використання фактів, ідей, формул числових значень тощо з певного джерела без посилання на нього;
- перефразування тексту джерела у формі, що є близькою до оригінального тексту, або наведення узагальнення ідей, інтерпретацій чи висновків з певного джерела без посилання на це джерело;
- подання як власних робіт дисертацій, монографій, навчальних посібників, статей, тез, звітів, контрольних, розрахункових, курсових, дипломних та магістерських робіт, рефератів тощо, виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання.

Треба зазначити, що академічний плагіат не варто ототожнювати з порушенням авторського права. Крім цього, академічний плагіат слід відрізняти від помилок цитування, які зазвичай вважаються менш суттєвим порушенням академічної доброчесності. Іноді їх розглядають як різновид академічного плагіату, але такі помилки найчастіше притаманні студентському середовищу.

Дотримання академічної доброчесності є одним із провідних завдань закладів вищої освіти у сучасному середовищі. Учасникам освітнього процесу повинні бути забезпечені єдині вимоги до програмної перевірки, можливість надання пояснень та доведення своєї невинуватості у випадку звинувачення у академічному плагіаті або інших порушеннях академічної доброчесності, встановлення спеціальними законами та нормативними документами закладів вищої освіти та наукових установ чітких

процедур та критеріїв ідентифікації цих порушень. При розробці цих документів варто враховувати провідний досвід інших країн світу.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ковальова А. Проблеми академічного плагіату та авторського права у цифровому просторі України. Спеціальні історичні дисципліни. 2013.Ч. 21. URL: http://history.org.ua/JournALL/sid/sid_2013_21/6.pdf. (дата звернення: 13.06.2022).
2. Glossary. URL: <http://www.plagiarism.org/plagiarism-101/glossary> (дата звернення 12.06.2022).
3. Sińczyło-Chlabicz J. Odpowiedzialność nauczycieli akademickich, doktorantów i studentów z tytułu popełnienia plagiatu. Transformacje prawa prywatnego.2010. №1. S. 133-157. URL: http://www.transformacje.pl/wp-content/uploads/2010/05/tpp_1-2010-sienczylo-chlabicz.pdf. (дата звернення: 10.06.2022).
4. 10 Types of Plagiarism. URL: <http://go.turnitin.com/posters/plagiarism-spectrum>. (дата звернення: 10.06.2022).
5. What is Plagiarism? URL: <http://www.plagiarism.org/plagiarism-101/what-is-plagiarism/>. (дата звернення: 10.06.2022).
6. Why Integrity? International Center for Academic Integrity. URL: <http://www.academicintegrity.org/ica/ integrity-1.php>. (дата звернення: 11.06.2022).

*Штепа О. О.,
канд. мед. наук, доцент кафедри внутрішньої медицини 2 і фтизіатрії
Дніпровський державний медичний університет*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УМОВАХ ПАРТИСИПАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО ФОРМУВАННЯ МЕДИЧНОГО ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО ПРОСТОРУ

Інформаційне суспільство, в якому розгортання мережевих структур з новою продуктивною силою та владою комунікацій креативної громади супроводжується трансформацією суспільства, породжує принципово інакші в порівнянні з модерними практики групового та особистісного смислотворення, самоідентифікації та осмислення світу [6, с.89].

Саме в цьому світі глобалізації виникає необхідність введення нових трендів на чесність, яка створює в собі відданість, навіть перед обличчям труднощів, довіру, справедливість, повагу, відповідальність та мужність. Саме вони допоможуть сформувати принципи поведінки, які дозволяють спільнотам втілювати ідеали в дії [3, 4]. Фундаментальні цінності академічної доброчесності в освіті є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями [2].

Аналіз можливостей впливу цінностей академічної доброчесності в освітньо-науковому медичному просторі на формування розуміння свого власного творчого шляху розвитку особистості в умовах формування професійних компетенцій та комунікаційної взаємодії спрямовує нашу увагу на необхідність розвитку із середини, кожної окремої особистості для формування свідомого трансформованого суспільства.

Активне впровадження партисипативного підходу у вищій освіті, як одного з перспективних напрямків забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців,

спрямоване на подолання інерції, пасивності стереотипних форм навчального процесу у закладах вищої освіти [5].

Метою медичної освіти є підготовка компетентних і професійних лікарів, що здатні формувати розвиток медичної науки та в своїх прагненнях до покращення суспільного здоров'я змінювати правила гри. Партисипативні технології навчання в медичному середовищі дають можливість розвивати комунікаційні навички, активно залучати до процесу навчання, активізувати процеси здобуття лідерських якостей та реалізації спільних завдань, формувати аналітичне та критичне мислення, відкривати можливості самовираження, сміливості самостійного прийняття рішень та осмислення відповідальності за них. Проведення, поряд з цим, занять з академічної доброчесності, що роз'яснюють та знайомлять з цінностями, принципами роботи в умовах безмежності інформаційного простору, дає можливість трансформувати сприйняття творчого процесу, скоординувати його на принципах поваги та цілісності. Зрозуміти, що освітній процес в медичній сфері впродовж життя формує нові якісні рівні компетентностей.

Формування цінностей академічної доброчесності, що є основою глибокої трансформації базуються на вихованні чесності, яке необхідно починати з себе, а вже потім добиватися її поширення серед всіх членів академічної спільноти, не допускаючи ніяких форм обману, брехні, шахрайства, що дозволить уникнути поверховості, беззмістовності, корупції і безкарності... [1, с.14].

Саме в навчанні студентам необхідно окреслювати саме розуміння, що таке чесність, чому важливо бути чесними з собою щодо свого розвитку, вибору напряму діяльності, тому що свідомий вибір формує простір відповідальності за подальші події, прийняття свого вибору та безперервного руху вперед до розвитку особистості. Саме так з усвідомленого розуміння чесності до себе та оточуючих, до свого вибору ми можемо поступово проходити шлях до розвитку і трансформації суспільства. Вибір однієї людини може вплинути на життя багатьох.

Формування довіри, яку взаємно поділяють всі члени академічної спільноти є

основою для професійного середовища, вільний обмін ідеями і свобода висловлювань, що базуються на взаємній повазі сприяє вільному розвитку творчості та індивідуальному розвитку [1, с.15].

Створення спільного відкритого простору, в якому у студентів з'являється можливість в комфортних умовах навчитися формувати і озвучувати свої думки, щодо кейсів клінічних випадків, за відсутності осуду за невірно прийняте рішення. Усвідомлення, що помилки – це частина навчального процесу, а розуміння їх подальшого вирішення дає змогу розвитку критичного мислення та прийняття іншої точки зору в колегіальному консенсусі. Саме такий простір допомагає в процесі формування лікаря, як особистості, що може працювати в команді та продуктивно вирішувати критичні завдання.

Позитивні складові особистості, які впливають на спосіб мислення, почуття та поведінку відображають «справжню» людину. Знання сильних рис характеру може зробити значний позитивний внесок у концепцію життя [7].

До значення відповідальності потрібно повертатися щоразу в обговоренні та освітньому процесі. Відповідальність відображає процес дорослішання, формування особистості та професійного розвитку, що допомагає формувати продуктивний академічний простір, в якому чітко окреслюються та засуджуються неправомірні поведінка відносно усіх учасників навчального процесу.

Процес навчання закладає основи творчості, компетенції, професійної зрілості та інтелектуальної свідомості. Партисипативна система підходів до навчального процесу формує нові можливості розвитку, взаємодії та становлення професійної орієнтованості в медичному середовищі. Імплементация у навчальний процес на самому початку цінностей академічної доброчесності відкриває можливості більш глибокого трансформаційного розвитку у сфері зростання особистості. Розуміння, що творчість, яка базується на чесності, довірі, повазі, що зростає у комфортному середовищі підвищує якість компетенції та професіоналізму за менший проміжок часу.

Професійний шлях, що формується на засадах академічної доброчесності, дає набагато більш інтерактивніший, творчий та наповнений розвиток, відриває змістовний процес створення життєвого простору, формує можливість навчитися чомусь дійсно добре, пройти наполегливо всі випробування, однак здобути набагато більше – сформувати себе, як кваліфікованого професіонала у фаховій галузі медицини. Вибір та відповідальність за нього завжди будуть запорукою формування свідомої особистості, а цінності академічної доброчесності допоможуть досягнути найвищій рівень компетенцій в освітньо-науковому просторі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Закон України «Про освіту». 2017.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
3. ICAI (n.d). Fundamental values.
URL: <https://academicintegrity.org/resources/fundamental-values>.
4. QAA (2020). Academic Integrity Charter for UK Higher Education:
UTL: <https://www.qaa.ac.uk/about-us/what-we-do/academic-integrity/charter>.
5. Титова Н. М. Використання партисипативного підходу у психолого-педагогічній підготовці педагогів професійного навчання. *World Science*. 2018. Vol.1. 7(35).P.38–44.
6. Осьодло В., Будагьянц Л. Трансформація потреб та мотивація людини інформаційного суспільства. *Вісник Національного університету оборони України*. Київ. 2022. №2. С.89–97.
7. Наука про характер. EMPATIA.PRO. URL: <https://www.empatia.pro/nauka-pro-harakter/>.

*Шульга М. А.,
д-р. політ. наук, професор, професор кафедри державного управління
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ЧИ МОЖЛИВО І ЯК МОЖЛИВО ПОПЕРЕДИТИ ПЛАГІАТ? (ВЛАСНИЙ ДОСВІД ВІДПОВІДІ НА ПИТАННЯ)

Боротьба з плагіатом видається неповною, якщо не спрямована на його попередження. Інакше кажучи, ця боротьба має включати в себе і певний набір заходів, покликаних попередити формування у людини навички і звички до плагіату. Тут, як на мене, важливими є два нюанси. Перший - у з'ясуванні такого набору заходів ключовою видається специфіка так званих «фронтів» протистояння плагіату [Див.: 1]. Другий - чи є щось вирішальне, сутнісне, коли ми говоримо про попередження плагіату? Щось таке, без чого решта заходів, спрямованих і на боротьбу з ним, і на запобігання цьому явищу, просто приречені на обнуління? І як це «щось» практично реалізувати?

Свого часу, мною був зроблений висновок, що сьогодні чітко простежуються три «фронти» протистояння плагіату, кожний з яких був проаналізований у пункті своєї «вразливості». Тут же спробуємо з'ясувати яка «гру на випередження» можлива у межах кожного з них. Отож, перший «фронт» - технічний як перевірка на плагіат (чи то «вручну», чи то за допомогою різних програм, чи то комплексно). На що ми орієнтуємося тут? На унікальність тексту. Але унікальність тексту не завжди є гарантією його цінності. Текст може бути унікальними на кшталт «дурної індивідуальності» (Г.В.Ф. Гегель). Тому рамкова превентивна формула тут – акцент навіть не стільки на унікальності власного підходу (бачення, визначення, пропонованого рішення тощо), скільки на його обґрунтованості з обов'язковим аргументованим зазначенням «слабких місць» напрацювань попередників. Ще один момент, у випадку дипломного чи курсового проекту перевірка на плагіат, як на мене,

повинна бути елементом не заключного контролю якості виконаної роботи, а поточного. Здійснюватися по ходу виконання роботи, що, в свою чергу, звичайно актуалізує проблему доступу викладача до відповідного програмного продукту.

Другий «фронт» - правовий як забезпечення неминучості відповідальності за факт плагіату. Тема превентивності включає тут не лише ознайомлення здобувачів освіти з відповідними нормативними актами, а й, у першу чергу, культивування в них акуратності в оформленні посилань і списку використаної літератури. Кожний з нас знає, наскільки, інколи, це нудна робота, але дуже важливо донести до своїх студентів, що, перефразовуючи Айзека Азімова, у науці дуже багато чорнової роботи [2, с.283].

І, нарешті, третій «фронт» - морально-етичний, що апелює до совісті та погрожує засудженням з боку «наукової спільноти». Розробка (і особисте підписання кожним) «етичного кодексу науковця» тут мало чим зарадить, адже царина моральності, як не крути, – це справа внутрішнього особистого вибору. І якщо так, то підписання (чи не підписання) різних кодексів, правил тощо саме по собі справу не вирішить. Якщо людина робить внутрішній вибір на чи не на користь плагіату, навіщо їй підписувати якісь «збірки чеснот»? Але, ще раз наголошую, превентивність тут може бути пов'язана з гегелівським витлумаченням обов'язку (дотримання академічної доброчесності - це наш обов'язок) як системи зобов'язань, першим елементом якої є «зобов'язання перед самим собою». Серед таких зобов'язань у Гегеля фігурує і освіта [3, с.54-65]. Тобто, від самого початку ми не зацікавлені у плагіаті, а зацікавлені у пізнанні, вивченні, освіті [1, с.148]. Однак зорієнтованість нині здобувача освіти на бали і ситуація боротьби буквально за кожний бал, можливо, не прирікає, але точно «підштовхує» його до списування. Дії, де, поміж іншим, «“своїми”, засвоєними, осмисленими, “прокрученими” у голові не один раз знаннями виказуються знання «чужі», в сенсі такі, що так і лишилися незрозумілими,

незасвоєними, а тому - відразу забуті і “незрозумілі”» [1, с.148].

Ми не можемо відмінити необхідність оцінювання, і, давайте будемо чесними, не можемо забезпечити ані надійний прокторинг (принаймні, силами одного викладача), ані дієве запобігання списуванню в офлайн-форматі (в аудиторії сидить чоловік двадцять). Усний формат оцінювання є інколи непосильним для викладача - кількість здобувачів освіти, яких потрібно опитати, психоемоційний тиск з їхнього боку («ну поставте» і т. п.). Тести - не дуже вітаються, та й без прокторингу проблема списування лишається. У цілому, боротьба зі списуванням не така системна і публічна як з тим же плагіатом. Як бути викладачу тут і зараз?

Оскільки написання робіт усе ж таки важливе (курсіві, дипломні ніхто не відмінює), а дисципліна «Академічне письмо» передбачена лише для здобувачів освітньо-наукового ступеню «доктор філософії», то я, наприклад, практикувала написання невеличких (до 3 сторінок, кегель 14, шрифт Times New Roman) письмових робіт на базі певних першоджерел. Алгоритм був такий. Пропонувався певний перелік першоджерел (до 10), якого потрібно було обрати одне для опрацювання. Зауважувалось, що здобувач може обрати певне джерело за межами цього пропонованого переліку, але обов'язково узгодити свій вибір із викладачем. Далі йшло пояснення: «під час підготовки роботи на базі обраного першоджерела потрібно сформулювати проблему, яка, на Вашу думку, може бути (або є) сьогодні предметом дослідницького інтересу. Виокремити ті тези, положення, поняття, що містять у використаному першоджерелі і які можуть стати вихідною точкою, підставою для осмислення сформульованої проблеми з обов'язковою аргументацією на їхню користь та зазначенням власної оцінки їхньої методологічної цінності».

Наводився приклад: «наприклад, поняття «доктрини шоку» у Наомі Кляйн може бути залучене до аналізу такої проблеми, як... , оскільки зміст цього поняття полягає у наступному ... Методологічна цінність цього поняття зумовлена тим, що ...

Окрім цього, це поняття становить певний практичний інтерес, оскільки дозволяє ...» Далі йшли вимоги щодо належного оформлення посилань: «усі цитати, які використовуються, мають бути оформлені належним чином. Навіть у випадку наведення цитати своїми словами таке оформлення є обов'язковим. Приклад: [1, с.12], де 1 - номер джерела у «Списку використаних джерел», с. 12 - відповідна сторінка. «Список використаних джерел» наводиться наприкінці, в алфавітному порядку. Оформлення посилань та «Списку використаних джерел» здійснюється у відповідності до ДСТУ 8302:2015». А далі попередження: «Зверніть увагу! Якщо хоча би одне посилання не оформлене належним чином, робота не зараховується!»

Полегшеним і, певною мірою, «тренувальним» варіантом може бути завдання за наступним алгоритмом. А саме: ознайомтесь зі статтею Макса Вебера «Політика як професія та покликання» і знайдіть по 1-2 цитати до кожного з нюансів терміну політика, як вони визначені Реймоном Ароном у роботі «Демократія та тоталітаризм». Обов'язково прокоментуйте, чому саме ця цитата, розкриває відповідний нюанс терміну політика. За кожен цитату з коментарем було передбачено 1 бал.

У будь-якому випадку тут працювали усі три «фронти» протистояння плагіату – по-перше, акцент на обґрунтованості своєї точки зору; по-друге, акуратність роботи з цитатами і належне оформлення посилань; по-третє, робота з текстом вкупі з аналізом певних актуальних проблем або тієї ж проблематики, але в іншому першоджерелі. Останній третій момент фактично забезпечує формування навички осмисленого читання, коли читач аналізує текст, реферує його, порівнює свою точку зору з точкою зору автора (погоджується, сперечається, але аргументовано а не за принципом «подобається/не подобається»), вчиться, зрештою, формувати свої думки і, що вкрай важливо, надавати їм чіткого, стислого письмового вигляду. Оця навичка осмисленого читання (ширше - роботи з великими текстами), яка, як на мене,

неможлива без письмового виразу думки, чи не є ключовою (не єдиною, але ключовою!) у всій цій боротьбі з плагіатом? Ну й, звісно, це - перший крок до академічного письма.

Можливо це речі банальні і рутинні, але без них боротьба з плагіатом лишиться «реагуванням по факту» чи «апелюванням до належного» і не стане «грою на випередження». Дозволю собі ще раз наголосити: «перед тим, як вимагати від людини здатності до дослідження й відкриття, саму цю здатність потрібно сформувати і розвинути» [1, с.149].

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шульга М.А. Борьба с плагиатом: какой фронт важнее? *Virtus. Scientifical Journal*. 2020. № 40. С. 147-150.
2. Азимов А. Три закона роботехники. Сб. науч.-фантаст. рассказов. Москва: Изд-во «Мир», 1979. 400 с.
3. Гегель Г.В.Ф. Философская пропедевтика. Г.В.Ф. Гегель. Работы разных лет. В двух томах. Т. 2. Сост., общая ред. А.В. Гулыги. Москва: «Мысль», 1971. С.7-212.

**ОПУБЛІКОВАНІ ТЕЗИ ТА ЕСЕ, А ТАКОЖ РОЗМІЩЕНІ НА ВЕБ-
СТОРІНКАХ МАТЕРІАЛИ НАДАЮТЬСЯ НА ІСНУЮЧИХ УМОВАХ І В
НАЯВНІЙ ФОРМІ**

Організатори Стажування не гарантують, що вебсторінки будуть доступні постійно і вільні від помилок. Організатори Стажування не несуть відповідальності за будь-які прямі, непрямі, фактичні чи побічні збитки, упущену вигоду, тимчасове припинення діяльності, що виникло в результаті неправомірного використання опублікованих матеріалів, у тому числі і у випадку, коли Організатори Стажування були поінформовані про можливість таких збитків.

За достовірність викладених фактів, цитат та інших відомостей відповідальність несе автор.

Організатори Стажування не здійснюють і не можуть здійснювати перевірку інформації, даних, викладених авторами в тезах, есе і не несуть відповідальності за зміст такої інформації. В разі порушення авторами прав інших осіб, Організатори Стажування має право у будь-який час на свій розсуд видалити публікацію.